27 EKİM 1959 SAYI : 274

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

FIYATI : 125 KURUŞ

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl 6, Cilt : XVI, Sayı : 274

Yazı İşleri :

Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel : 18992 P. K. 582 - Ankara

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel : 15221

Fiyatı 125 Kuruş

★

Müessisi

Metin Toker

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür

Kurtul ALTUĞ

★

Karikatür :

TURHAN

★

Fotoğraf :

Hüseyin EZER

Ege AJANSI

Associated Press

Türk Haberler Ajansı

★

Klişe :

Doğan Klişe

★

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

★

Abone şartları :

3 aylık	(12 nüsha)	: 12,50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	:25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	: 52.00 lira

★

İlân şartları :

Santimi : 8 lira

3 renkli arka kapak : 750 lira
(İlân münderecatından mes'uliyet kabul edilmez)

★

İlân işleri :

Tel : 15221

★

Dizildiği ve Basıldığı yer :
Rüzgârlı Matbaa — ANKARA
Tel : 15221

Basıldığı tarih : 25. 10. 1959

Kapak resmimiz

Muhterem Nur

Yerli yıldız

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

Bu mecmuanın sağlam istihbaratı ve hâdiseler ile meseleler karşısında vaziyet alışı, çıktığı günden beri birçok çevrelerde takdir uyandıragelmiştir. Esasen AKİS'i AKİS yapan da bu hususiyetidir. Memnuniyetle öğrendiğimize göre, AKİS'in bu hususiyeti ve her şeyden önce "haber"e değer verişi Başbakan Adnan Menderesin dikkatli gözünden kaçmamıştır. Menderes, AKİS'in en dikkatli ve en anlayışlı okuyucularından biridir. AKİS'in Menderes hakkındaki düşüncelerini pek iyi bilen okuyucularımız, bu sayımızdaki D. P. başlıklı yazıyı okumakla Menderesin AKİS hakkındaki düşüncelerini de öğrenmiş olacaklardır.

★

Gelecek haftanın başında Ankara yeniden iç politika hâdiselerinin en ehemmiyetli merkezi haline gelecektir. Zira B.M.M. açılacak. Cumhurbaşkanının açış nutku geçmiş hâdiselerle geleceğin tasavvurlarını bir dereceye kadar ortaya koyacaktır. Bir ay kadar sonra da Bütçe tasarısı B. M. M. ne tevdi olunacaktır. Menderes V. kabinesindeki boş koltukların doldurulacağı günler yaklaşmıştır. Meclis Başkanlığı seçimleri için D. P. saflarında hararetle devam eden kulis faaliyeti şimdiden Ankaranın siyasi hayatına büyük bir canlılık kazandırmıştır. Meclis Başkanlığına Koraltan veya Yırcalının getirilmesinin ehemmiyeti, D. P. Grubunun sesini yükseltme ve duyurma kabiliyetini muhafaza edip etmediğini göstermesinden ileri gelmektedir.

Genç D. P. başlıklı yazısında AKİS, Meclis Başkanlığı mücadelesinin bütün cephelerini vuzuhla göz önüne sermektedir. ve önümüzdeki günlerde de iç politikanın en ehemmiyetli hâdiselerinin oluş ve neticelerini, kudreti inkâr götürmez istihbaratı ile okuyucularına bildirmeğe hazırdır.

★

Meclisin açılmasının yaklaşması dolayısiyle C. H. P. saflarında da Grup Başkan vekilleri seçimi dolayısiyle bir hareketin başlaması normaldir. Ama ne var ki C. H. P., verimliliği tecrübeyle sâbit olan yurt gezileri programına ilk plânda ehemmiyet atfetmektedir. Filhakika geziler, bilhassa D. P. nin hareketsizliği muvacehesinde, C. H. P. için büyük bir muvaffakiyet vesilesi olmuştur. Ekipler, hazırlanan programa göre vatan sathını baştan başa dolaşarak duyurmak istedikleri hakikatları başarıyla millete maletmişlerdir. Sıklet merkezini gezilerin teşkil etmesi, C. H. P. Meclis Grubu Başkan vekili seçimleri üzerinde alâka toplanmasını önlemiştir. Bu sebeple C. H. P. milletvekilleri arasında, karşı partilerde olduğu gibi hareketli kulis faaliyetleri vuku bulmamıştır. Mecmuanın bu sayısında C. H. P. başlıklı yazıda, Grup Başkan vekili adaylığı mevzuunda olup bitenleri bulacaksınız.

★

Makarios, "Deniz" adlı Türk yelkenlisinin Kıbrısa kaçak silâh ve mühimmat getirdiği yolundaki İngiliz iddiasında aradığı bahaneyi bularak Anayasa Komisyonundaki Rum delegelere çalışmalara katılmama emrini verdi ve böylece pamuk ipliği ile bağlı duran Anayasa Komisyonu çalışmalarına "gayri muayyen" bir müddet için ara verilmesi bir emri vaki oldu. "Deniz" yelkenlisinin hakikaten silâh kaçırıp kaçırmadığı, adli tahkikat sonunda anlaşılacaktır. Ancak hâdisenin duyulması üzerine Türk Hariciyesinin üç Türk balıkçısının silâh kaçırmadıklarını, "yunus avı"na çıktıklarını savunma edasıyla açıklaması, halk efkârında "yunus avı" hakkında bir merak uyandırdı. Bu merakı izaleyi kendine vazife bilen AKİS'in bir muhabiri, Kumkapının ve Boğazın en tecrübeli balıkçılarıyla konuşarak "yunus avı" hakkında etraflı bilgi topladı. Kıbrıs başlıklı yazımızda, çerçeve içindeki "Yunus avı" makalesi bu husustaki bütün tecessüslere cevap getirmekte ve "yunus avı" hakkında etraflı bilgi vermektedir.

★

En ucuz eğlence vasıtası olarak geniş halk topluluklarının alâka ve rağbetine mazhar olan "Sinema"ya bu mecmuanın verdiği ehemmiyet, okuyucularının malûmudur. Yeni sinema mevsimine girdiğimiz şu günlerde, Türk sinemasının halini ve meselelerini bütün cepheleriyle okuyucularına aksettirmekte fayda gören, AKİS, sayfalarından çoğunu Türk filmciliğine, rejisörlerine ve oyuncularına ayırdı. Kapağa da şimdiye kadar tam 38 film çeviren ve Türk sinemasının tipik bir kadın oyuncusu olan Muhterem Nurun resmini koydu. Ciddi bir araştırmaya dayanan bu yazının alâka ile karşılanacağı kanaatındayız.

★

Dış yardım imkânlarının kıtlaştığı şu günlerde, resmi limit'lerin yabancı sermayenin memlekete büyük ölçüde celbedilmesinde toplandığını bilmeyen yok gibidir. Bunu en iyi bilenlerden biri olduğu anlaşılan Alman asıll Bruno Przetack isimli becerikli bir açıkgözün ibret verici macerası geçen hafta bütün halk efkârını pek meşgul etti. Zabıta başlıklı yazımızda, Bruno Przetack'ın memleketimizdeki hârikulâde maceralarının hikâyesini kâh katıla katıla gülerek, kâh acıyarak okuyacağınızı tahmin ederiz.

Saygılarımızla
AKİS

B.M.M.

Meclis açılıyor!

Önümüzdeki ayın ilk günü Sayın Cumhurbaşkanının nutku ile B. M. M. çalışmalarına başlıyacaktır. Açış nutku, mutad üzere ilgili devlet dairelerinden gelen dosyalar dolusu malûmata dayanarak, Hükümetin iştirakiyle hazırlanmaktadır. Nutuk halen hazırdır. Cumhurbaşkanlığı Umumî Kâtibi Munis Faik Ozansoyun nezareti altında Meclis açış nutku üzerinde son rötuşlar yapılmaktadır.

Teamüle göre, açış nutkunda iç politikadan çok umumî bir şekilde bahsedilmektedir. Fakat Sayın Cumhurbaşkanı geçen yıl bu teamülü bozmuş, politik çevrelerde ve basında "şiddet tedbirleri" lâfı edildiği bir sırada çeşitli tefsirlere müsait cümleler kullanmıştı.

Sayın Celâl Bayar, geçen yıl nutkunun sonuna doğru "memleketin maddî refahı ve saadeti için olduğu kadar, huzur ve sükûn içinde bulunması için de, her zaman en isabetli tedbirleri bulup tatbik etmesini bilen Büyük Meclisin, günün arzettiği endişe verici haller üzerinde hassasiyetle duracağından eminim" demişti.

Şiddet tedbirleri arifesinde bu sözler, gergin havayı daha da gerginleştirmiş ve geçen yılki Meclis çalışmaları malûm asabiyet içinde geçmiştir.

Bu yüzden tarafsız Cumhurbaşkanının Meclis açış nutkunda söyliyeceği sözler, merakla beklenmektedir.

D. P.

Bir AKİS okuyucusu

Başbakan Menderes, konyak bardağındaki Soğuk susuz rakısından bir yudum aldı ve sözlerine devam etti: "Sen bana lâzımsın Sıtkı! Seni biliyorsun ne kadar severim."

Konuşma, İstanbuldaki hususî başbakanlık binasının -yâni Parkotelin- birinci katındaki Şark motifleriyle süslü yeşil salonunda geçen haftanın başında Pazartesi akşamı cereyan etti. Beyfendi yakın dostlarına 25 kişilik bir yemek veriyordu. Salonda iki masa vardı. Beyzî masada Başbakan Menderes, Zorlu, Gedik, Aygün, Yırcalı, Benderlioğlu oturmuşlardı. Yuvarlak masada İktisat müşaviri Memduh Yasa v. s. gibi politika dışı zevat yer almıştı.

Menderes o akşam, buzdolabında hususî surette soğutulmuş iki büyük konyak bardağı rakı içti. Meyva ve salatasından başka hemen hemen hiç bir şey yemedi ve bol bol konuştu. Mevzular çeşitliydi. Deredentepeden sohbet bir ara muhtelif basına ve derhal AKİS'e intikal etti.

Menderes, 11 aydır - yâni başmuharririnin hapse girdiği tarihtenberi AKİS'in çok daha şiddetli muhalefet yaptığını söyledi. Bu itiraf, hapse atma metodunun hiç bir işe yaramadığının en parlak deliliydi. Ama bu itirafın "mantıkî neticeleri" üzerinde durulmadı. Demokrat zihinleri kurcalayan en mühim mesele, AKİS - İNÖNÜ münasebetleriydi. Bu mevzuda ortaya pek parlak fikirler atıldı. "Yâran"a göre, AKİS, İnönünün fikirlerini yaymak için kullandığı bir neşir organıydı.

Görüş, yeni değildi. Bir hayli kalabalık zümrede, hiç bir mesnede dayanmamakla beraber, böyle bir kanaat yerleşmişti. Fakat Menderes mutad zekâsıyla, bu mânâsız düşünmenin üstüne çıkmasını bildi. Ona göre, AKİS'in neşriyatı ve İnönü arasında hiçbir münasebet yoktu. "Gençler", AKİS'te kendi politikalarını yürütüyorlardı. Bir takım fikirler ve tavsiyeler ortaya atıyorlardı. Belki bu fikir ve tavsiyeleri kabul ettirmek için gayret gösteriyorlardı. Fikirlerini kabul ettirdikleri de oluyordu. Ama AKİS, yukarıdan gelen fikirleri yayan bir mecmua değildi zira kendisi fikir imal ediyor ve kendi politikasına göre her hâdisede pozisyon alıyordu.

Adnan Menderes

"Ya ben, ya siz!"

Maamafih, Menderesi en çok düşündüren AKİS istihbaratının kudreti oldu. Konyak kadehindeki soğutulmuş susuz rakısından bir yudum daha alan Menderes "Çalıştığım ekipten emin değilim" dedi. Menderese göre, ekipte ağzını tutamayanlar vardı. AKİS bilmemesi, bilememesi icab eden meseleleri biliyordu. Menderes, bu haberleri AKİS'e "ya ben, ya siz veriyorsunuz" cümlesini sarfetmekten dahi çekinmedi.

Emniyet işleriyle vazifeli İçişleri Bakanı Namık Gedik, bu acı sözleri üstüne aldı ve cevap vermek lüzumunu duydu. Gedike göre, Beyfendi "insafsızlık" ediyordu. Beyfendi, rakısından bir yudum daha aldıktan sonra "yok, yok, ben ne söylediğimi gayet iyi biliyorum" mukabelesinde bulundu ve yanındakilerden birine AKİSİ getirmelerini söyledi. Maiyetteki bir zat kapağında Sıddık Sami Onarın resmi bulunan 257 sayılı AKİS'i getirdi. Mecmua dördüncü sayfasından katlanmıştı.

Menderes, "İşte" diyerek, Hükümet başlıklı yazıyı gösterdi. 5 inci sayfada "Bu iktidar bu ekiple yumuşamaz" mevzulu başmakale gözüküyordu. Makalede bazı cümlelerin altı, Menderesin her zaman kullandığı yeşil mürekkepli kalemle çizilmişti.

Menderesi kızdıran "Hükümet" yazısı idi. Yazıda Cahan heyeti dolayısıyla yapılan kabine toplantıları, konuşulan mevzular ve koordinasyon Heyeti üyeleri Zorlu, Polatkan ve Ataman arasındaki görüş ayrılıkları belirtiliyordu. Meseleler, kabine toplantısında konusulduktan hemen sonra AKİS'te çıkmıştı. Menderes, AKİS'in böyle bir şeyi bilemiyeceği kanaatındaydı. Hiç şüphe yok, ya o, ya başkaları AKİS'e bu haberleri veriyordu" Menderes münakaşayı fazla uzatmadı ve mesele kapandı.

Dereden tepeden sohbet, daha sonra Güvenlik Konseyindeki mağlûbiyete atladı. Keyifli bir gününde olan Menderes, İçişleri Bakanı Namık Gedike dönüp, onun ne düşündüğünü sordu. Gedik, "bir fikrim yok" cevabını verdi. Menderes, lâfı "gediğine" yapıştırmakta tereddüt etmedi. "Peki ama, Dışişleri Bakanı dışarda bulunduğu zaman ona siz vekâlet ediyorsunuz" mukabelesinde bulundu.

Bu sırada, "tek adam" olduğuna inanan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, leblebileri eliyle havaya atıp tutuyordu...

Mevzu döndü dolaştı, nihayet, günün meselesi olan Yırcalının adaylığına geldi. Başbakan Menderes, Yırcalıya karşı son derece mültefit ve nâzikti. Yırcalı da son derece hatırşinas fakat dikkatlıydı. Menderes uzun uzun omuzlarındaki yükün ağırlığından bahsetti. Hükümet işleri ağırdı, Parti İşleri, muazzam gayret, enerji ve zaman istiyordu. Başbakanın tek başına, bu işlere yetişmesi imkânsızdı. Kıymetli ve tecrübeli yardımcılara ihtiyacı vardı. İşte bu sebeple Menderes, "Sen bana lâzımsın, Sıtkı" diyordu. Başbakana göre, Meclis Başkanlığı şerefli olmakla beraber, nihayet bir "geri hizmet"ti. Halbuki, tecrübeli, bilgili ve sevilen Yırcalının yapabileceği çok daha faydalı hizmetler mevcuttu. Bu, kibarca bir bakanlık teklifiydi.

Yırcalı, Menderesin nâzik ve mültefit sözlerini ciddiyetle dinledi. İltifatlarından dolayı ona teşekkür etti. Fakat Meclis Başkanı aday adayı kendini İspanyaya ayak basınca, geriye

Haftanın içinden

"ETRAF"

Tarih kadar eski politikada, politika kadar eski bir tâbir göze çarpar: "Etraf". Tâbirin hususiyeti, bir Kuvvetli Adam tarafından idare edilen cemiyette işler iyi gitmemeye başlar başlamaz, sanki tabiat kanunuymuş gibi derhal ortaya çıkmasıdır. Gerçi böyle hallerde başka bir tabiat kanunu daha hükmünü yürütür; Kuvvetli Adam tenkitler karşısında gittikçe hırçınlaşır ve hırçınlığını en şiddetli yollardan göstermeye koyulur. Bu suretle muayyen zamanlarda üçlü bir zincir siyaset sahasında boy gösterir: İyi gitmiyen işler--Hırçınlaşan kuvvetli Adam- Etraf!

"Etraf" bütün fenalıkların sebebidir. Kuvvetli Adam mükemmeldir. Akla gelen bütün vasıflar onda mevcuttur. O basiretlidir. Onun altın gibi bir kalbi vardır. O faziletlidir. O iyi niyetlerle doludur. O çalışkandır. Onun devlet adamlığı meziyetleri öylesine yüksektir ki başka cemiyetlerin mensupları "Ah, Allah neden bize de böyle bir lider nasip etmedi" diye gece gündüz dövünürler. Fakat "Etraf" yok mu? İşte o "Etraf", Kuvvetli Adamı avucunun içine almıştır ve onu realitelerden uzaklaştırarak bir fildişi kule içine hapsetmiştir.

Doğruyu söylemek lâzım gelirse, bu düşüncede hiç bir hakikat payı yok değildir. Tarihin her devresinde kudret sahipleri berbat bir "Etraf" tarafından sarılmak istenmiştir. Bir çoğu sarılmıştır da.. En iyi niyetlerle işbaşına gelenlerin "Etraf" a uymaları yüzünden ebedi bir kara damga yiyerek milletlerinin, hatta kudrelerine göre bütün insanlığın lânetine uğradıkları görülmüştür. Ancak "Etraf"larından sıyrılmamakta, sıyrılamamakta bütün iyi niyetli ikazlara rağmen inad eden Kuvvetli Adamların hakikatte birer Büyük Adam olmaları ihtimali son derece zayıftır. ve onlara atfedilen vasıfların ellerinde tuttukları para kesesi ve sopayla alâkalı bulunması daha muhtemeldir. Bir cemiyette eline kudret geçirmeyi başarmış bir kimsenin bazı üstün taraflara sahip olması tabiidir. O üstün tarafları görmemezlikten gelmek doğru bir teşhisi kolaylaştırmaz. Fakat işlerin iyi gitmemesinde ki 1 numaralı mesuliyetin doğrudan doğruya Kuvvetli Adama ait olduğu sayısız defalar ortaya çıktıktan ve idarenin onun şahsiyetinin damgasını taşıdığı anlaşıldıktan sonra hâlâ "Etraf... Etraf..." diye sayıklamak korkunun değilse, mutlaka gafletin neticesidir. Zaten Tarih şahittir ki böyle hallerde "Etraf"ın değişmesiyle işler bir tek defa bile düzelmemiştir ve esas yaraya parmak basılmadıkça huzursuzluk dağıtılamamıştır. Yaraya parmak basmayı mümkün kılan medeni cesareti hangi cemiyet erken gösterebilmişse o cemiyette yolundan çıkmış Kuvvetli Adamın tahribatı aynı nisbette az olmuştur.

Bir defa, Kuvvetli Adamın kendi "Etraf"ını bizzat seçtiği hakikatini saklamak mümkün değildir. Bir yabancı atasözünün ifade ettiği gibi "Bir birine benzeyenler bir araya gelirler" Kuvvetli Adam, muhitinde, hoşlandığı kimseleri bulundurur. Bir insanın en ziyade hoşlandığı kimse ise bu bir beşeri kaidedir, bizzat kendisidir. Eğer dikkat edilirse görülür ki, ayrı ayrı tipte de olsalar, "Etraf"a dahil olan hemen herkes çok geçmeden bir kalıp içinde yuğurulurlar ve Kuvvetli Adamın, meziyetleri hariç, bir kötü kopyası haline gelirler. Harem dalavereleri "Etraf"ın mensuplarını bir med ve cezir hareketine tâbi tutar. Devamlı olarak gözden düşenler ve göze girenler bulunur. Göze girenlerin, "Etraf"a katılır katılmaz, fikirlerinde yüzseksen derecelik dönüşler yapmaları bir keramet değil, olsa olsa, hakiki derdin nerede bulunduğunun bir işaretidir. Aynı şekilde, gözden düşenlerin de, ancak gözden düştükten sonra -ve ekseriya liberal- fikirlerin şampiyonluğuna kalkışmaları üzerinde dikkatle durulacak bir husustur. "Etraf.. Etraf.. Etraf" diyorsunuz. "Etraf" değişiyor; bakıyorsunuz, yeni "Etraf" en kısa zamanda eskisinin eşi haline gelmiş. Bunun, insanı düşündürecek bir tarafı olmak gerekmez mi?

Sonra, öylesine meziyetlerle dolu bir Kuvvetli Adamın daimi surette kötü "Etraf"ın tesirinden kurtulamaması başlı başına bir tenakuz teşkil eder. Bu nasıl Kuvvetli Adamdır ki, bu nasıl basiretli lider ki herkesin gördüğünü görmemekte. zararlı yolda son süratle ilerlemekte, arabayı uçurumların kenarında dolaştırmaktadır.? Nihayet kendi "Etraf"ını seçmek herkesin kendi kudreti dahilindedir ve mütemadiyen aldatılan bir Kuvvetli Adamın devlet adamlığı vasıfları son derece şüphe ile karşılanmalıdır.

İtiraf etmek lâzımdır ki "Etraf" muayyen cemiyetlerde hakikaten bir mesele olmuştur. Bu cemiyetler, modern zamanların eşiğine kadar, kudretin hükümdarlara Allah tarafından verildiğine inanan cemiyetlerdir. Hobbes'ın Léviathan'ında işlerin iyi gitmesini sağlamanın tek yolu "Etraf"ı iyi kimselerden kurmaktır. Zira mutlakiyet ile idare edilen ve hükümdarın kudretini Allahtan aldığına inanılan cemiyetlerde Kuvvetli Adamı değiştirmek ne düşünülebilir, ne de mümkündür. Ama iş basına seçilmek suretiyle gelen Kuvvetli Adamların idarelerindeki aksaklıkları sadece "Etraf"a yüklemeye kalkışmak bir efsanedir.

Devlet adamlarının tümenle yetişmediği doğrudur. Sivrilmiş, yükselmiş bir devlet adamını derhal harcamak elbette ki cemiyetlerin hayrına sayılamaz. Kuvvetli Adamın kötü bir "Etraf"la sarıldığını hissedenler, buna samimiyetle inananlar evvelâ ikaz vazifelerini yapmakla mükelleftirler. Hatta bir tecrübe, iki tecrübe.. Yeni yetişen cemiyetler bu fedakârlığa da katlanabilirler. Reddedilecek olan kurnaz bir Kuvvetli Adamın mütemadi surette oyununa gelmeye razı olmak, derdin hakiki kaynağını hep bilmez görünmek, "Aman kızmasın" endişesini yüreğe hâkim kılmaktır. Politikada mazi en mühim faktör değildir. Politikada vefa, hizmeti görülmüş şahsı her ne pahasına olursa olsun mevkiinde tutmak değildir. Vefa göstermenin yolu heykel dikmektir. Yoksa kredi açmak, kredi açmak... Hem de niçin? Bizzat kendisinin değişmesi dalma -hukuken- mümkün Kuvvetli Adamın lütfen meşhur "Etraf"ını değiştirmesi için!

Farzediniz ki "Etraf" bir efsane değil, gerçektir. Ne olacak? Bir demokraside lider kötü "Etraf" sahibi olmak hakkına asla malik değildir ve sadece bu hata bile onu yolcu etmek için sebeplerin en iyisidir.

Nerede kaldı, ortada bir de taammüd mevcut olursa...

---

dönüş olmadığını anlatmak için Cebeli Tarık Boğazında gemilerini yakan Tarık gibi hissediyordu. Geri dönme vakti geçmişti. Yırcalı, adaylık kararını halk efkârına açıklamıştı. Herkes biliyordu ki Yırcalı sözüyle kendini bağlı sayan insanlardandı. Hususi hayatında birine söz verip te tutmadığı görülmemişti. Halen, Ahmede veya Mehmede karşı değil. millete alenen verilmiş bir söz vardı. Geriye dönmek imkânsızdı. Yırcalı "geri dönüş"ün şeref ve itibar kırıcı bir hâdise olduğunu düşünenlerdendi. Şeref ve itibar da, sevilen ve sayılan bir arkadaşın hatırından elbette üstün tutulmalıydı.

Başbakan Menderes, meselenin bu şekilde vaz'edilmesini doğru bulmuyordu. Ona göre, adaylığı geri almanın şeref ve itibarla bir alâkası yoktu. Menderes bu hususta Yırcalıya teminat verdi. Yanlış tefsirleri ortaya kendisini koyarak bizzat önliyeceğini söy-

Sıtkı Yırcalı
Tarık bin Zeyyad!

ledi. Fakat Yırcalı, Sevdiği ve saydığı Menderesi kırmak istemese bile, sözünden dönecek adam değildi. Onun için bu mesele artık kapanmıştı. Yırcalının ilgilendiği mesele, adaylığının yanlı~ tefsir edilmesi meselesiydi. meclis Başkanlığına her milletvekili adaylığını koyabilirdi. Bunun altında "liderlere karşı kazan kaldırmak" gibi gizli maksatlar aramamalıydı. Yırcalı, D. P. ye ve Parti başkanı Menderese son derece bağlı bir kimseydi. Ayrıca gerek sayın Cumhurbaşkanı Celâl Bayarın, gerek Menderesin yakın arkadaşıydı. Liderler de Yırcalıya karşı duydukları sevgi ve hürmeti, her vesile ile izhar etmekteydiler. Yırcalının Meclis Başkanlığının bu durumu değiştirmesi için ortada bir sebep yoktu. Aksine Meclis Başkanı aday adayı D. P. için faydalı bir iş yaptığı kanatindeydi. D. P. yi içine düştüğü çıkmazdan, kurtaracak olan, parti çalışmalarının vatan sathından B. M. M. ne intikal ettirilmesiydi. Meclis Başkanlığı koltuğunda bir değişiklik, bu fırsatı yaratabilecekti.

Yırcalı bu hususta yakın arkadaşı Menderesi ikna etmeğe çalıştı. Menderes ikna olmuş göründü. Arkadaşına muvaffakiyetler diledi.

Yırcalı, ertesi gün, İstanbuldan Ankaraya hareket etti. Çarşamba sabahı Ankaraya varır varmaz. Yırcalı çok yakın arkadası Adliye Bakanı Esat Budakoğlunu ziyaret etti. Onunla birlikte durumu gözden geçirdi ve kazanmak için kulis faaliyetine başladı.

Menderes başkentte

Başbakan Menderes Perşembe günü Ankaraya hareket etti

Amerika dönüşü İstanbulda harcanan dört gün dostlar arasında sakin geçti. Menderes C. H. P. İstanbul Teşkilâtının. protestolarıyla ilgilendi. İstanbul teşkilâtı Menderesin, bir D. P. başkanı gibi ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerine aykırı olarak karşılandığı kanatindeydiler. Çanakkaleden dönen iki milletvekili coplarla, Menderes D. P. davul zurnalarıyla karşılanıyordu. Eşitsizlik aşikârdı. Fakat Menderes hâdiselerin eşit olmadığı kanatindeydi. Ancak eşit hâdiselere, eşit kaideler tatbik edilirdi. C. H. P. liler Menderese göre, elma ile armudu cemetmeye kalkışıyorlardı.

Bu görü~ C. H. P İstanbul Teşkilâtının tebliğine cevaben, Vali Ethem Yetkinerin ağzı ile ifade edildi.

Menderesin Parkotel günlerinde hafiften ilgilendiği ikinci mesele, Amerika seyahatının akisleri idi. Türkiyede, seyahatin başarısızlığı hakkında yaygın bir kanaat uyanmıştı. Bu kanaati silmek lâzımdı. Esasen, "beyenilmek" için şarkın bütün denenmiş usullerine başvuran Basın - Yayın Umum Müdürü Altemur Kılıç, çoktan kolları Sıvamıştı. Bilhassa Menderes - Eisenhower mülâkatının mâruf A. P. Ajansı tarafından 3 dakika sürdüğünün bildirilmesi umumî bir üzüntü mevzuuydu. Altemur Kılıç, bu "müessif hâdise"yi tashih için, New York'ta A. P. Ajansı direktörleriyle temasa geçmişti. Mülâkatın 3 dakika değil, 30 dakika olduğunu, bunun düzeltilmesinin hayati bir mesele teşkil ettiğini A. P. direktörlerine anlatmıştı. Bütün ikna kabiliyetini kullanan genç Basın - Yayın Umum Müdürü bunda muvaffak olmuş, A. P. 3 ün yanına bir sıfır koymaya rıza göstermişti. Tashih, büyük bir başarı olarak görüldü. Bu tarz tashihlere, A. P. nin tarihinde nâdir rastlanmıştı. Bunun şerefi de, genç Basın - Yayın Umum Müdürüne aitti. Fakat ne tuhaf ki, milliyetin yazı işleri müdürü Abdi İpekçi de Washington'dan -tıpkı A. P. gibi- mülâkatın 3 dakika sürdüğünü bildirmişti. Menderesin beraberinde Amerikaya götürdüğü üç gazete sahibinden birine ait bulunan Milliyetin haberi çok daha kolay olmasına rağmen, nedense tekzip edilmedi. A. P. tekzibi kâfi görüldü..

A. P. haberini, tekzip hakkı olmanakla beraber, tekzip ettirmekte gös-

Uzak Görüşlülük

Başbakanın Amerika seyahatine katılan Cumhuriyet başyazarı Nadir Nadi, Sayın Menderesin sualli cevaplı her türlü toplantıyı kabulden kaçınmasını tenkit ederek bu çeşit toplantıların faydasını belirtmektedir.

Amerikan demokrasisinde böyle sualli cevaplı toplantılar kökleşmiş bir teamüldür. O kadar ki Sovyet diktatörü Nikita Krutçef dahi bu âdete uyarak gazetecilerin ve diğer kimselerin çeşitli suallerine muhatap olmayı kabul etmiştir. Hatta "Karınızı sık sık döver misiniz" tarzında yakışıksız sualleri bile cevaplandırmayı ihmal etmemiştir.

İngilizce bilmeyen diktatör Krutçefin bile kaçınmadığı, Başkan Eisenhower'in hemen hemen her hafta katlandığı bu demokrasi imtihanlarından, zeki ve hazırcevap Menderesin çekinmesini ilk bakışta anlamaya imkân yoktur. Fakat mesele üzerinde biraz düşünülürse, Amerikada demokrat bir lider olarak gözükmek isteyen Sayın Menderese hak vermek kaabildir.. Zira zekâsından kimsenin şüphe etmediği Menderes, muhataplarına ağız açma fırsatı verirse ne gibi suallerle karşılaşacağını çok iyi biliyordu. Bunu anlamak için, meselâ 2 milyon tirajlı Time'a bakmak kâfi idi: Amerikada pek çok okunan Time, Menderesin seyahatine sayfalarında hiç yer ayırmadığı halde, "Milli kahraman İnönünün başına atılan taş" ve hapisteki gazeteciler üzerinde uzun uzun durmuştur!

Sayın Menderes, hürriyetin beşiği Amerikada mukadder suallerin sorulmasına meydan vermiyerek, demokrasimizin yaldızını dökülmekten korumuş ve bu suretle bir uzak görüşlülük imtihanını başarıyla vermiştir.

Hüsnü Yaman
Âdabı muaşeret!

Enez Küpü

Türk Hükümetiyle varılan bir anlaşmaya göre Sovyetler, biri Adıyamanda, biri Karamanda, biri Nevşehirde olmak üzere, onbiner iğlik üç dokuma fabrikası inşa edeceklerdir. Tesisleri kuracak Rus mütehassıs ve teknisyenlerden ilk grup, memleketimize gelerek çalışmalara başlamıştır. Sovyetlerin bu iş için açtıkları 10 milyon dolarlık kredi ise, üç yıl içinde ödenecektir.

Türk Hükümetinin Başkanı Adnan Menderes, son gezisinde New York'ta Waldorf-Astoria otelinde yaptığı ve Zaferin "pek mühim" diye vasıflandırdığı konuşmasında şöyle demiştir:

"... Komünist blok, Batının hareketlerine mukabele olarak iktisadi silâha sarılmıştır... Komünistler tarafsız denilen memleketlere iktisaden sızmaya çalışmaktadırlar. Bu gaye iledir ki son zamanlarda, kendi mihverleri içinde teknik bakımdan gelişmiş memleketlerin yardımlarıyla komünistler, birçok memleketlere çok sayıda mütehassıs ve teknisyen sevketmektedirler..."

terdiği maharet dolayısıyla "gözdeler" arasına giren genç Basın - Yayın Umum Müdürü, verimli mesaisine İstanbulda da devam etti. "Taklitlerinden sakınınız" diyen bir eda ile yerli ve ecnebi basına Amerika seyahatinin "hakiki zafer" olduğunu, bin bir dereden su getirerek anlattı. Bu suretle basında çıkan "haksız ve insafsız" haberlerin yarattığı hava düzeltilmiş oldu. Durumdan Basın - Yayın Umum Müdürü kadar, Başbakan Menderes te memnundu. Amerikan bilâncosunun pasifi böylece kapanmış oluyordu. Şimdi Meclis açılırken Ankarada başlıyan D. P. milletvekillerinin mutad dalgalanmalarıyla ilgilenmek lâzımdı. Menderes. bu maksatla Perşembe günü öğleden sonra Türk Hava Yollarının bir uçağıyla Ankaraya hareket etti.

Menderesin Perşembe günü Ankaraya geleceği öğrenilmişti. Öğrenildiğinin en büyük delili Milli Eğitim Bakanlığının "telefon zinciri"nin işlemesiydi. Ecnebi yerli devlet büyükleri Ankaraya geleceği zaman derhal faliyete geçen Zincirin esası şuydu: Zincirin başı bakanlıktan başlar. Ankara Maarif Müdürlüğüne intikal ederdi. Müdürlük okullardan birine telefon açar, sonra telefon edilen okul, diğer bir okula haberi bildirirdi. Zincir bu şekilde devam ederdi. Bu telefon zinciri vasıtasıyla bütün okullar "büyükler"den birinin geldiğini öğrenir, talebeler karşılamaya çıkardı.

Zincir, bu sefer de çalışmıştı. Fakat bir müddet sonra, Ankara yolculuğunun iptal edildiği duyuldu. Bakanlar dahi bu yüzden Esenboğaya gidemediler. Menderesi bu yakınlarda karşılamayı çok arzuladığı sanılan Koraltan da iptal haberi yüzünden maalesef fırsatı kaçırdı. Aslında yolculuk iptal edilmemişti. Karşılayıcıları yanıltmak maksadıyla Menderes bu tarzda hareket etmişti. Yanılmayan sadece Sayın Cumhurbaşkanı Celâl Bayar idi. Bayar, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile birlikte gelen Menderesi Esenboğada karşıladı. Amerika seyahatinden beri birbirleriyle ilk defa karşılaşan Cumhurbaşkanı ve Başbakan çok hararetli bir şekilde kucaklaştılar. Bu çok candan kucaklaşmayı sadece zaferin uyanık foto muhabiri Mehmet Sürenkök tesbit edebildi. Resim ertesi gün zaferin başköşesinde yer aldı ve gruptaki seçimler arifesinde çok manâlı tefsirlere yol açtı...

Bir çivgar

Başbakan Menderesin Ankaraya hareket ettiği gün, İstanbulda beklenmedik bir Meclis Başkanı adayı ortaya çıktı. Aday Sarol hizbiyle yaptığı mücadelelerle şöhrete eren ve bu yaz Trakyada "Her ne pahasına olursa olsun iktidardan gitmiyeceğiz" tarzındaki konuşmalarıyla şöhretini tazeliyen Kırklareli milletvekili Hüsnü Yamandı. Yaman, Cağaloğlundaki "Siyaset gazetesinin bürosunda Persembe günü bir basın toplantısı yaparak adaylık sebeplerini açıkladı. Sebepler enteresandı. Yaman arkadaşların ısrarı" tarzındaki sarkvari ve "Her isteven kara tahtaya ismini yazdırarak adaylığını kor" şeklindeki demokratik sebeplerin yanı sıra, bazı ifşaatta bulundu: Koraltan Uzak Doğuda ve Menderes Amerikada iken, Yırcalının adaylığını koyması, "disiplin dışı bir teşebbüs yapıldığı" intibaını uyandırmış ve "hemen hemen bütün D. P. de" iyi karşılanmamıştı. İşte Yaman, bu kötü havayı değiştirmek maksadıyla adaylığını koymuştu. Ama evvelâ Koraltanla konuşmuş Menderesin muvaffakatını almıştı. Yaman, "Mebus namzetliğinde bile nihai merci Parti Genel Başkanıdır. B. M. M. Riyaseti gibi mühim bir mevkie onun tasvibi haricinde bir namzet olabilir mi" diyordu. Yani bir sürpriz adaylık, Yamanın itirafı ile, anlaşıldığı gibi Genel Başkanın muvafakati ile ve aday Koraltan ile danışılarak konmuştu. Aday Koraltan rakip aday Yamanın, seçime katılmasını herhalde faydalı bulmuş olacak ki disiplinsever Yamanı teşebbüsünden vazgeçirmemişti. Yalnız Yamanın iyimser hesaplarla 20 - 30 reyden fazla toplamasına imkân yoktu. Maksat 20 - 30 reyli adaylar bulmak ise, aday sayısını mutlaka artırmak lâzımdı. Disiplinli Meclis Başkanı adayı, Tevfık İleri ve Âtıf Benderlioğlu'nun adını ortaya atmıştı.

İleri bu iddiaya, haklı olarak "kat'iyen yalandır, mevzuubahis edilmemiştir" cevabını verdi. Yalanlamanın yüzde yüz doğru olduğu muhakkaktı. Zira hiç kimse, İleriyi Meclis Başkanı yaparak, onun Meclis içi ve Meclis dışı kabiliyetlerinden mahrum kalmayı düşünemezdi. Âtıf Benderlioğluna gelince, o, bir "son dakika adayı" olarak saklanıyordu.

Şimdilik ortada başka isim yoktu ve önümüzdeki günlerde başka adaylar ortaya çıkmazsa disiplinli Yamanın adaylığı bir fantaziden ibaret kalacak, reyleri dağıtma fonksiyonunu dahi göremiyecekti. Toplıyabileceği 5 - 10 rey de Refik Koraltanın garanti reylerinden koparılabilecekti. Bu durumda "çivgar" adaylığın rey bölmekten çok, Meclis Başkanlığına tâlip olma mevzuunda bir usul ve disiplin dersi vermek olduğuna hükmetmek lâzımdı. Yaman, sanki sırf Yırcalıya, adaylığın nasıl konacağını göstermek için aday olmuştu. İlk fırsatta Koraltan lehine adaylıktan feragat edeceği muhakkaktı.

Koraltan adaylığını kuvvetlendirmek için bizzat faaliyette bulunmadı. Son günlerini evinde, Milletlerarası San'at Kongresinde ve Operada geçirdi. Kulis işini diğer "kurucular"a ve sadık milletvekillerine bırakmıştı. Hatâ bir ara Koraltan adaylığını koymıyacak balonları uçuruldu. Bu balon Meclis Başkanını kızdırdı ve haberi tahkik eden bir gazeteciye pürhiddet "baştan aşağı" uydurma cevabını verdi.

Koraltanın hareketsizliğine rağmen taraftarları geçen hafta boyunca geniş bir faaliyet gösterdiler. Başta damadı Balıkesir milletvekili Halûk Timurtaş olmak üzere, Fikri A-

Ebedi İktidar Organı

Merhum Uzeyr Avundukun bir teşebbüsü, nihayet tahakkuk etti ve 1 milyon lira sermayeli ve D. P. markalı bir neşriyat şirketi kuruldu. AKİS'in dört ay evvel, kapakta Uzeyr Avundukun resmi olan sayısında bildirildiği gibi, şirketin maksadı bir gazete çıkarmak ve neşriyatı ile D. P. iktidarını desteklemektir.

Ama ne var ki, şirketin sermayesinin ancak 100 bin lirasının D. P. ye ait olması ve geriye kalan 900 bin liranın piyasanın tanınmış iş adamları tarafından konulması insanı düşündürmektedir. Öyle ya, D. P. iktidardan düştüğü gün, şirketin onda dokuzuna sahip olan iş adamları, D. P. yi bugün hangi sebeple tutuyorlarsa o sebeple yeni iktidarı desteklemeye koşacaklar ve böylece D. P. nin bizzat kurduğu gazete, kendi aleyhine çalışmaya başlıyacaktır.

Ne denir, kendi düşen ağlamaz!

Atıf Benderlioğlu
İhtiyattaki aday

paydın (Kayseri), Fahri Ağaoğlu (Konya) Hilmi Dura (Kastamonu), Muhittin Özkefeli (Kütahya), Halil İmre (Balıkesir) Mecliste merdiven altında, Ankara Palasta, Anadolu Klübünde ve bazan evlerde Koraltan lehine çalışmaya başladılar. Tem, "Vefa" ve "disiplin"di. D. P. nin dört kurucusundan Üçüncüsü, 14 yıllık hizmetten sonra terkedilemezdi. Sonra, Koraltana karşı aday çıkartılması "Bir başkaldırma, partiyi bölme" hareketinden başka bir şey değildi.

Bu temler uzun uzun işlendi ve ikna olmak istiyenleri ikna etti. Fakat grubun ekseriyeti üzerinde, çok dinlenmiş bu temler bir tesir yapmadı. Koraltan lehinde faliyet, bu kadarla kalsa, Yırcalının seçimi rahatça kazanacağı muhakkaktı. Fakat mesele bu kadarla bitmiyordu. Herşeyden evvel diğer "kurucular"ın davranışlarını hesaba katmak lâzımdı.

Hızlanan kulis çalışmaları

D. P. Genel Başkanı, Meclis Başkanlığı işiyle geçen haftanın sonuna doğru ciddî şekilde ilgilenmeye başladı. Mutad mekanizma Cumartesi günü faliyete geçti. Cuma günü Yırcalının Menderes ile bir saat konuştuğu işitildiyse de, haber teyid edilmedi.

Cumartesi sabahı , 10.30'a doğru 14 Mayıs mahallesindeki evinin merdivenlerinden pardesüsü sırtında ve başı açık'inen Yırcalı, dâvet üzerine Atıf Benderlioğlu'nun Maltepedeki evine gitti. Bakan adayı Samet Ağaoğlu da orada idi. D. P. nin üç ileri gelen siması, Benderlioğlunun evinde bir saat kadar konuştular. Ağaoğlu ve Benderlioğlunun vazifesi "elçilik"ti. Nitekim konuşmayı müteakip, Benderlioğlu - Ağaoğlu çifti Genel Başkanı görüp durumu bildirdiler Genel Başkan bu haber üzerine, yürüyerek köşke gitti. Genel Başkanın köşkteki temasları uzun sürdü. Menderes daha sonra D. P. Genel İdare Kurulunu toplantıya çağırdı. Toplantıya Koraltan ve Yırcalı katılmadı.

Bu arada Samet Ağaoğlu'nun, geçen yılın talihini eliyle söndüren Meclis Başkanı adayı, Şem'i Ergin ile meşgul olduğu görüldü. İki Manisa milletvekili Cumartesi günü öğleden sonra Çiftliğe giderek siyah bira içtiler ve uzun uzun görüştüler. Ortada bir pazarlığın bahis mevzuu olduğu aşikârdı. Nihayet Şem'i Ergin, Grupta taraftarları bulunan bir adamdı. Bir miktar reyi temsil ediyordu. Yani pazarlık yapılabilecek bir kimseydi.

Bakan adayı Ağaoğlu, kolayca tahmin edileceği üzere Şem'i Erginden, sâhip olduğu reyleri, geçen seneki rakibi Koraltan lehine kullanmasını istedi Mukabilinde Şem'i Ergin, Grup başkanı veya bakan olabilirdi.

Pazarlığın ne netice verdiği meçhuldür. Geçen sene Meclis başkanlığı adaylığında kötü bir imtihan veren Şem'i Erginin, yine de bu kadar basit pazarlıkların çok üstünde olduğu sanılmaktadır. Pazarlıktan çıkarılacak tek hüküm, Grubun temayüllerini ezmek için ağır bir silindirin harekete geçtiğidir.

Bu silindir karşısında, Yırcalı, Cumartesi akşamı "Beni gruptaki arkadaşlarımın ekseriyetinin teşvik ve tasvibiyle adaylığımı koymaya karar vermiş bulunuyorum. Binaenaleyh adaylığımı geri almak gibi bir mesele bahis mevzuu olamaz. Son karar D.P. Meclis grubunundur." demekle yetindi.

Hakikaten karar, Hüsnü Yamanın çok istifadeli basın toplantısına rağmen, Genel Başkana değil, D. P. Meclis grubuna aitti. Meclis Başkanlığı seçimlerinin, esasen en ehemmiyetli tarafı da buydu: Grubun mu dediği olurdu, yoksa bir iki adam gruba her istediklerini yaptırabilirler miydi?" Bu ayın son günü, D. P. grubunda yapılacak seçimler, bu suale cevap getirecekti. Bahis mevzuu olan, grubun mevcudiyeti şerefi, itibarı ve haysiyetiydi.

Seçimin muhalefet bakımından bir ehemmiyeti yoktu. Gerçi C. H. P. Meclisin işler hale getirilmesine daima taraftar olmuştur. Yırcalının seçilmesi Meclise belki yeniden çalışma imkânı verirdi. Bu iyi bir şeydi. Faka son geziler de göstermişti ki, C. H. P. için Meclisten çok, sinei millete çalışmak "randımanlı" idi. Meclis faliyetinin baltalanması, C. H. P. yi Meclis dışında şimdiye kadar görülmemiş bir hızla gayret göstermeye mecbur etmiş ve netice muazzam olmuştu. Bu sebeple Meclisin tekrar işler hale gelmesi, C. H. P. menfaatleri bakımından mühim değildi. Aksine, yurt gezilerinde başarı gösteremiyen D. P. nin, Parti Faaliyetlerinin merkezi sıkletini Mecliste toplamakta büyük menfaati vardı. Bu da Meclisin işler hale getirilmesine bağlıydı.

Hükümet

Sıra geldi...

Düz saçları itina ile taranmış, dar elbisesi içinde uzun ve dik yakalı beyaz gömleği ile son derece şık giyimli sempatik görünüşlü adamın yüzünde birden müstehzi bir tebessüm belirdi: "Öyle mi, demek istifa edecekmiş. Pekiyi etsin bakalım" dedi.

Hâdise geçen haftanın başında Parkotelde geçti. "İstifa etsin bakalım" diyen adam Başbakan Menderesti ve Polatkanın istifasından bahsediyordu. Maliye Bakanı Polatkan, Amerika seyahatinde Dışişleri Bakanı Zorlu ile ihtilâfa düşmüştü. Zorlu, bakanlarüstü bir bakan gibi hareket ediyordu. Dünya Bankası ve Para Fonu toplantısında, teamülen Maliye Bakanlarına ait olan "guvernör"lük mevkiini de Polatkandan zorla almış. Polatkan hassasiyetle üzerinde durduğu bu meseleyi, açık mesele yapmaktan kaçınmıştı. Fakat Zorlunun Washington'daki davranışları bardağı taşırmıştı. Nitekim Polatkan, Amerikan Hükümetinin Başbakana tahsis ettiği askerî uçakta yeri ayrılmış olmasına rağmen, başka bir uçakla New York'a hareket etti ve oradan da hiç durmadan Ankaraya döndü, istifanamesini yazıp cebine koydu. Başbakanın Amerika dönüşü, onu karşılamak maksadıyla bakanlar İstanbula gittikleri halde, Polatkan Ankarada kaldı. Maliye Bakanlığından çok kimse, Hasan Polatkanın istifanamesinin cebinde durduğunu söylemektedir. Tabii ki bilmecenin anahtarı Başbakan Menderesin elindedir. Anahtar Menderesin elinde olmasaydı, Maliye Bakanının çoktan istifasını vermiş olması lâzım gelirdi. Fakat istifaname cepte kaldı ve Polatkan Başbakanın Ankaraya gelişini

Hasan Polatkan
İstifa cepte!

bekledi. Şimdi meselenin halli, Menderesin Parkoteldeki asabiyetle söylenmiş fikrinde ısrar etmesi veya bir çift lâfla Polatkanın gönlünü alması şıklarından birini tercih etmesine bağlıdır. Her halükârda, daima ikinci adam olan ve son zamanlarda "ikinci adam" mevkiini perçinliyen Dışişleri Bakanı Zorlunun fiilî durumunda en ufak değişiklik olmıyacaktır.

Maamafih Başbakan Menderes Amerika dönüşü, boş koltuklu kabinesini tam mevcutlu bir kabine haline getirme kararını aldı. Parkoteldeki meşhur ziyafette Başbakan "Sağdan, soldan, bilhassa yukarıdan ne derlerse desinler, istediğim gibi kabineyi yapacağım ve ilân edeceğim" diyerek kararını açıkladı. Başbakan artık "yeşil ışık" yanmasını beklemiyecekti... Fakat Menderesin boş koltukları kimlerle dolduracağı meçhuldü. Polatkan giderse Atamanın Maliye Bakanlığına gelmesi kuvvetle muhtemeldi. Samet Ağaoğlunun kabineye girmesi bir zaruret sayılıyordu.

İşin aslında boş koltukları kimin dolduracağı Menderesten çok, Grubun bu günlerdeki davranışına bağlı olacaktı. Meclis Başkanlığı seçimleri dolayısiyle yapılan vaadlar bir yana, Grup şu sırada mevcudiyetini hissettirmişse, kabineye Grubun tutuğu adamlar girecekti. Yok Grup varlığını yokluğunu belli etmezse, kırmızı plâkalı boş koltuklar "etraf'a dağıtılacaktı...

C. H. P.

Kulis rağbette değil

Bu haftanın sonunda yapılacak olan Meclis Grubu toplantısında, kendi adaylarını kazandırmak için Ankara Palas, Anadolu Klübü, Meclis koridorları gibi kulislerde günlerden beri hararetli faaliyet gösteren D. P. milletvekillerinin tam aksine, C. H. P. milletvekilleri büyük bir sükûnet içinde bulunmaktadırlar. Halbuki D.P. Grubunun toplandığı günlerde, C. H. P. Meclis Grubu da toplanacak ve iki Başkan vekili ile Grup İdare Heyetini seçecektir. Fakat C. H. P. çevrelerinde, bu seçimler için adaylar arasında bir mücadele ve kesif kulis faaliyeti başlamamıştır.

C. H. P. milletvekilleri arasında kulis çalışmaları yapılmamasının bir sebebi, C. H. P. nin ekipler halinde yurt gezilerine ilk plânda ehemmiyet vermesi ise, diğer sebebi de Grup Başkan vekillerinde aranan vasıflar üzerinde milletvekillerinin fikir berraklığına sahip bulunmaları ve aday isimlerinin hiç uzun boylu münakaşalara lüzum kalmadan kendiliğinden ortaya çıkmasıdır.

Gerçi, C. H. P. Genel Merkezindeki son vazife değişikliğinden gocunan bazı milletvekilleri Başkan vekilleri seçimi dolayısiyle Grupta bir gövde gösterisi denemesine hazırlandılar. Ama bu hazırlıklar, daha ilk merhalede bu şekilde düşünen milletvekili sayısının tasavvurların pek, ama pek

Avni Doğan
"Prestij"

çok aşağısında olduğunu ortaya koydu. Bunun üzerine teşebbüs tavsadı ve kulis faliyeti parlamadan söndü. Gocunan milletvekillerinin tasavvurları Başkan vekilliklerinden birine sabık Genel Sekreter Kasım Güleki getirmekti. Fakat kulisteki ilk temaslardan sonra çabucak anlaşıldı ki Grup Başkan vekilinde bulunması lâzım gelen vasıflarla Kasım Gülekin çalışma tarzı arasında telâfisi güç büyük farklar mevcuttur. Bu müşaheden sonra, Kasım Güleki seçtirme tasavvurundan hemen vazgeçildi ve bunun yerine, geçen seneki seçimlerde rey verdikleri Avni Doğanı bu seçimlerde de desteklemeyi kararlaştırdılar. İlkbaharda Avni Doğan, İsmail Rüştü Aksala mağlûp olmuştu. Ama şimdi, Genel Sekreterlik vazifesinin mesuliyet ve yükünü taşıyan Aksalın Başkan vekili adaylığı mevzuu bahis değildi ve bu husus Avni Doğanı desteklemeye hazırlananların ümidini artırıyordu.

Hıfzı Oğuz Bekata
"Sempati"

1954 yılından beri Başkan vekilliği vazifesini büyük bir başarıyla gören Nüvit Yetkine gelince, mütevazi Malatya milletvekili bu devredeki seçimlerde adaylığını koymamak niyetindeydi. Bu niyetini geçen yıl da açıklıyan ve Başkanvekilliğine bir başka "kıymetli arkadaş"ın gelmesini isteyen Nüvit Yetkin, milletvekillerinden gelen ısrar ve tazyiklere mukavemet edemiyerek yeniden adaylığını koymaya mecbur kalmıştı. Aynı ısrar ve tazyiklerin bu yıl da yapılacağı ve Nüvit Yetkinin dâvet edildiği vazifeden kaçamıyacağı en kuvvetli ihtimaldir. Binaenaleyh, bu haftanın sonunda toplanacak olan C. H. P. Meclis Grubunun Başkan vekili adaylarından biri de Nüvit Yetkin olacaktır.

Üçüncü aday, şimdiye kadar Grup İdare Heyetinde çalışan ve B. M. M. deki konuşmalarının tonunu ayarlamakta maharet gösteren, mutedil ve soğukkanlı Hıfzı Oğuz Bekatadır.

Grup Başkan vekilliğine aday olikbaşın isimleri de akla gelmektedir. likbaşın isimleri de akla gelemktedir. Fakat Turhan Feyzioğlu, gayret ve enerjisini haklı olarak Merkez İdare Kurulundaki vazifesine teksif etmek istemektedir. Fethi Çelikbaşa gelince, iç tüzüğe vukufu, Meclis müzakereleri sırasında yerinde müdahaleleri ve siyasî tecrübesi bakımından adı, Başkan vekili adayı olarak hemen akla gelmektedir. Fakat Çelikbaş, handikaplarının C. H. P. nin Meclis çalışmalarına zarar getirebileceği ihtimalini düşüncesiyle, adaylığını koymak tasavvurunda değildir. Çelikbaşın handikapı, bir müddet evvel D. P. kabinelrinde bakanlık yapmasıdır. Mecliste, C. H. P. nin pek haklı bir dâvasının savunulması sırasında D.P. saflarından bu meslenin ortaya atılması ve sataşmalar yüzünden mevzuun dağılabilmesi ihtimali, Çelikbaşı liyakatla ifa edebileceği bir vazifeden şimdilik uzak durmaya mecbur etmektedir.

Kim kazanamıyacak ?

Bu hale göre, C. H. P. Meclis Gruboda bu haftanın sonunda Başkan vekiliği için ortaya muhtemelen üç adayın ismi atılacaktır: Nüvit Yetkin, Hıfzı Oğuz Bekata ve Avni Doğan... İki Başkan vekilliği için ortada üç aday bulunduğuna göre, mesele, kimin kazanacağı değil de kimin kaybedeceği şeklinde düşünülmektedir.

Senelerden beri bu vazifeyi liyakatla ifâ eden Nüvit Yetkin, daima büyük sayıda milletvekili tarafından desteklenmesi, liderlerin itimadını haiz bulunması, siyasî tecrübesi ve Meclis kürsüsüne çıktığı zaman kendini

dinletmeyi bilmesi dolayısiyle en büyük kazanma şansına sahip görünmektedir. Bu hale göre, asıl mücadele diğer Başkan vekilliği için Hıfzı Oğuz Bekata ve Avni Doğan arasında geçecektir. C. H. P. milletvekillerinin iki adayın vasıfları arasında yapacakları tercih, Başkan vekilinin kim olacağını meydana koyacaktır.

Avni Doğan, C. H. P. milletvekilleri arasında prestije sahip tecrübeli bir politikacıdır. Ancak İlerlemiş yaşı ve artık siyasî mücadeleden çok sanat ve kulüp hayatını tercih etmesi, Avni Doğana rey vermeğe hazırlanan milletvekillerini düşündürmektedir. Grup Başkan vekilliğinin devamlı ve yorucu çalışmalara ihtiyaç gösteren bir vazife olduğunda herkes müttefiktir. Halbuki Avni Doğanın evini dahi İstanbula nakletmiş olması, boş vakitlerinde resim yapmak ve kulüpte arkadaşlarıyla eğlenmek çağına erişmesi seçimde kazanma şansını ciddî surette eksiltmektedir.

Hıfzı Oğuz Bekata, en çetin çekişmelerde bile itidalini muhafazayı bilmesi, hitabet ve ikna kabiliyeti ile birçok vesilelerle Grubun takdirini kazanmıştır. Herkesle iyi geçinmesini bilen mizacı dolayısiyle Grupta hararetli muarızı bulunmamaktadır. Bilhassa D. P. cevrelerine hâkim olan haleti ruhiyeyi daima takip etmesi ve havayı sezme kabiliyeti dikkati çekmektedir. Yaşının uzun ve yıpratıcı çalışmalara müsait olması kazanma şansını arttırmaktadır. Bu sebeplerle, Başkan vekilliği seçimlerinde rakibi Avni Doğanı mağlûp etmesi bir sürpriz olmıyacaktır.

Grup İdare Heyeti seçimlerinde de herhangi bir mücadele beklenmemektedir. Umumî kanaat İbrahim Saffet Omay, Fethi Çelikbaş, Şahap Kitapçı ve Fazıl Yalçının bu devrede de yerlerini muhafaza edecekleri ve heyete yeni birkaç ismin daha ilâve olunacağı merkezindedir.

C. H. P. için, "kim kazanacak" tan çok, nasıl "çalışılacak" meselesi mühimdir. Seçimlerin yaklaşması ve Parti faaliyetlerinin merkezi sıkletinin Meclise kayması ihtimali, grup çalışmalarının ehemmiyetini arttırmaktadır.

C. H. P. grubu evvelki yıllar, B. M. M. de herzaman başarılı bir faaliyet gösterememiştir. Buna sebep, grupta ekip çalışmasının tam mânasıyla yerleşmemiş olmasıdır. Bütçe müzakereleri dışında murakabe imkânı veren tek kapı olarak kalan sözlü soru müessesesinin anarşik bir şekilde kullanılması bunun delilidir. C. H. P. milletvekilinin bir kısmının, ekip çalışmasının gönüllü disiplinine mutlaka alışmaları lâzımdır. Bunun sağlanmasında da temel yük Başkan vekillerine ve Grup İdare Heyetine düşecektir. Yurt gezilerinde başarıyla yürütülen ekip çalışmasının Meclis içinde de gerçekleştirilmemesi için bir sebep yoktur. C. H. P. yi saran dinamizm içinde, bu pürüzler de düzeltilecektir.

İsmail Rüştü Aksal

Ayak, kafanın emrinde

Nüvit Yetkin

"Ehliyet"

Geziler

Dinamizmin ilk örneği plânlı yurt gezilerinde verildi. Geziler tam bir başarıydı. Yavaş yavaş bölgelerinden Ankaraya gelen ekip mensupları, bir noktada birleşiyorlardı. "Millet ümitlerini C. H. P. ye bağlamıştır ve seçimlerin bir an evvel yapılmasını beklemektedir.

Milletin ümidi haline gelmek, C. H. P. de bu ümide lâyık olma endişe ve mes'uliyetini elbette ki artırmaktadır. Bu mes'uliyet duygusunu en iyi anlıyanlardan biri Genel Sekreter İsmail Rüştü Aksaldır.

Merkezindeki vazifeleriyle, yurt gezilerini ahenkli bir şekilde yürütmesini bilen Aksal, geçen haftanın sonuna doğru motörlü trenle Zonguldaka hareket etti. motörlü trene, diğer durakta inmek üzere teşkilât üyelerinin bindiği görüldü. Bu suretle tren yolculuğu, partililerle sohbet şeklinde geçti. Motörlü teren, Cuma günü 15.30 da Karabüke vardı. Karabükten otomobillerle, Safranboluya hareket edildi. Aksal, Akçasu mahallesi Semt Ocağında konuştu. Karabüke saat 18 de dönüldü. Genel Sekreter, Demir Çelik İşçileri Sanayii Sendikasını ziyaret ettikten sonra, Esentepe Ocak kongresine katıldı.

Ertesi günkü gezi 14 saat 10 dakika sürdü. Genel Sekreter, sabah saat 6.30 da yola çıktı. İlk durak Caycuma idi. Çaycumada, parti binasında vatandaşlarla bir müddet sohbet eden Aksal, Çamranlı köyündeki itibarî İnönü bucak kongresine gitti. Yol, otomobillerin köye kadar gitmesine imkân vermiyecek kadar kötü olduğundan Genel Sekreter dize kadar çamura gömülmek pahasına Comralıya yaya yürüdü. Öğle yemeğini Comralıda köylülerle birlikte yedi. Aksal bağdaş kurup ikram edilen tavuğu elle yedi. Yemekten sonra Bartına hareket edildi. Aksal Bartında Ortamahalle Ocak kongresinde konuştu. Genel Sekreter, Bartınlılara "C. H. P. lilerin yurdu dolaştıklarını, memleketin herköşesinde milletin iktidar partisinden bunaldığını, yurttaşın 1950 seçimlerinde olduğundan çok iktidarın karşısında bulunduğunu" anlattı ve 1960 veya 1961 seçimlerinin evvelki seçimlere nazaran çok daha güç şartlar altında geçebileceğini, fakat C. H. P. nin "her güçlüğü yenmeye ve her engeli aşmaya azimli ve kararlı" olduğunu belirtti. Bartınlı C. H. P. Ankara milletvekili Hüseyin Balık ne kongrede hazır bulundu, ne de gelen heyetle alâkalandı. Genel Sekreter Bartından ayrılmak üzereyken ortaya çıktı ve Zonguldağa mutlaka geleceğini söyledi. Fakat Zonguldakta da Hüseyin Balıkı gören olmadı.

Aksal ve beraberindekiler, Bartından yol üzerindeki her köyde durarak, Zonguldağa hareket ettiler. Kafile, her duraktan katılanlarla büyüdü ve Aksal saat 19.40 ta 50 otomobillik bir kafileyle Zonguldaka girdi. 14 saatlik gezinin yorgunluğuna rağmen, Genel Sekreter, İl merkezinde, İl ve ilce İdare Kurullarıyla bir toplantı yaptı.

Pazar günü Zonguldak Merkez İlçe Kongresi vardı. Aksal, Çağlayan salonunda bin kişilik coşkun bir topluluğun katıldığı kongrede, kendine has vuzuhu ve tâviz vermiyen efendiliğiyle mühim bir konuşma yaptı. 14 yıl evvel demokrasi vadi ile ortaya çı-

kan "sahte demokrasi havarileri"nin iktidardan düşme korkusuyla nasıl çırpındıklarını anlattı. "Mahdut ve imtiyazlı bahtiyarlar" hariç vatandaşların düştüğü gittikçe artan iktisadî sıkıntıyı, selâhiyetle belirtti. İşçi meseleleri üzerinde durdu. C. H. P. nin işçi meseleleri karşısındaki tutumunu belirtti: D. P. için, işçi dâvaları sadece bir "rey toplama" mevzuuydu. Sayısız misallerin -ki en son Zonguldakta bunun parlak bir örneği verilmişti. -Gösterdiği gibi, D. P. bu mevzuda en ufak samimiyetten mahrumdu. C. H. P. nin işçi meselelerinde yaptıkları -ki bütün işçi mevzuatı C. H. P nin eseridir- ve yapacakları, onun bu dâvayı samimiyetle benimsediğinin deliliydi.

Konuşma uzun alkışlarla sona erdi Üç günlük gezi son derece başarılı olmuş ve Genel Sekreter Aksal, kafa ile ayağın nasıl birlikte çalışacağının güzel bir örneğini vermişti.

Zabıta

Bruno hârikalar diyarında!

Alman Büyük Elçiliğinin yüksek memurları müteşebbis vatandaşları Bruno Przetack'ın 1,5 milyar liralık muazam bir yatırım projesiyle Türk halk efkârının gözünü kamaştırdığını Zafer gazetesinde okudukları zaman, Türk - Alman iktisadi münasebetlerindeki bu beklenmedik inkişafa sevinecekleri yerde, "Eyvah, şimdi biz ne yapacağız' diye dertlendiler. Aralarında uzun istişareler başladı. Neticede, Hukuk Müşavirinin Türk makamlarının dikkatini çekmesine karar verdiler. Zira milyarlık yatırımda Alman vatandaşı Bruno Przetack, aslında, Berlin ve Hamburg polisi tarafından aranan yaman bir beynelmilel sahtekârdı. "Oteller kuracağım, buz dolabı fabrikaları açacağım, Türkiyeye milyarlar dökeceğim" diye palavralar atarak basını ve halk efkârını kandırması karşısında, Alman Büyük Elçiliğinin hareketsiz kalması mümkün değildi.

Elçilik Hukuk Müşaviri önce telefonla Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktanı aradı. Onu bulamayınca Genel Müdür Muavini ile görüştü ve Zafer gazetesinde resmini gördüğü Bruno Przetack'ın Alman polisi tarafından aranan bir sabıkalı olduğunu, gereken tedbirler alınmazsa Bruno'nun Türk polisinin başına da dertler açabileceğini bildirdi. Emniyet Genel Müdür Muavini, telefonu kapar kapamaz mahalli polisten Bruno Przetack hakkında malûmat istedi. Bir taraftan da Alman yatırımcısının kalmakta olduğu Grand Otel Balinin hususi dedektifine dikkatli davranması bildirildi. Otel personeli, birkaç gün evvel beraberinde Otto Koessler ve Avukat Yılmaz Başar olduğu halde gelen ve 510 numaralı odaya yerleştirilen bu şişman ve kaba Almandan hiç hoşlanmamışlar ve doğrusu biraz da şüphelenmişlerdi. Zira aralarında daima münakaşa çıkan bu misafirlerden şişmanı sık sık şehir içi ve şehirlerarası konuşmalar yapıyor, bu konuşmaların sonunda kâh memnuniyet, kâh memnuniyetsizlik duyuyor ve memnuniyetsizliğinin acısını otel personeline kaba davranarak çıkarıyordu. Przetack'ın telefon görüşmelerinden çoğunu Koordinasyon Bakanı Sebati Ataman ile yapması ve otel salonunda tertip ettiği basın toplantısına bir yığın gazeteci ve fotoğrafcının gelmesi, bu şişman Almanın mühim bir şahsiyet olduğu intibaını uyandırmışsa da bir gün sonra polisin ısrarla alâkasının bu şahıs üzerinde toplanması işin içinde bir "bit yeniği" bulunduğunu otel personelini düşündürmeğe başladı. Milyarlardan cömertçe bahseden Bruno Przetack'ın Pazartesi günü hesabını kesip otelden otelden ayrılırken bıraktığı bahşişteki "cimrilik", ancak Çarşamba günkü gazeteler bu Almanın İnterpol tarafından aranan yaman bir beynelmilel sahtekâr olduğunu yazınca anlaşılabildi.

Alman Büyük Elçiliğinin ikazı üzerine harekete geçen polis, bu arada milyarlık yatırımcı hakkında alâka çekici bilgiler toplamış bulunuyordu.

Fütursuzluk!

Yeni Ankara Orduevi binasının salonlarında açılan "150 senelik Türk-Amerikan Dostluğu Sergisi", maksadının tam aksi bir netice vermekte ve bu netice sergiyi ziyaret edenlerin sayısının azlığından ve nasılsa ziyaret edenlerin de yüzlerinin ifadesinden açıkça anlaşılmaktadır.

Demokrat olsun, Halkçı olsun Türk vatandaşları 150 senelik Türk-Amerikan dostuğu sergisinde, bu dostluğun teşekkülünde büyük hissesi olan bir Türk Devlet adamına lâyık olduğu yerin verilmesini arzu etmekte ve bu yerin esirgenmesinden dolayı ciddi üzüntü duymaktadırlar.

1940 ta Roosvelt ile Kahirede görüşen ve 1947 de Truman Doktrini anlaşmasıyla iki millet arasındaki çok sıkı işbirliğini kuran İsmet İnönünün resmi, dostluk sergisinde nâmevcuttur! Halbuki, Kahire görüşmelerinin vuku bulduğu harp günlerinin büyük ehemmiyetini bir yana bırakınız, bu mülâkatın Türkiye ve Amerikan Devlet Başkanlarının tarihte ilk defa karşı karşıya gelmesini temin etmek gibi müstesna bir mânası da vardır. Fakat, gelin görün ki 150 senelik dostluk sergisinde bu görüşmeye ait ne bir resim, ne bir çizgi mevcut değildir!

Bu üzüntü verici ihmali ne cehalete, ne de gaflete yormaya imkân yoktur. Zira Ankaradaki sergi, evvelce İstanbul ve İzmirde de Türk halkına açılmış ve İnönünün resminin sergide yer almamış olması basının sert tepkilerine maruz kalmıştı. Ankaradaki sergide bu üzüntü uyandıran noksanlığın telâfi edilmesi, aklın ve üzerine titrenen Türk-Amerikan dostluğunun en tabiî bir icabıydı. Fakat bunun dahi yapılmamış olması, hâdisedeki cehalet ve gaflet payına yer bırakmamaktadır. Nitekim, serginin Ankaradaki açılış töreninde Amerikan Haberler Merkezi Tanıtma Dairesi Müdürü George F. Killmer'in gazetecilere söylediği sözler, meselenin kökünün cehalet ve gafletten de ötelere vardığını göstermektedir. Mr. Killmer, sergide 1938-1950 devresine yer verilmemesini, bir noksanlık olarak kabul ettikten sonra, bunun mes'uliyetini, Türkiyeye ait vesikaların sergi koordinasyon komitesindeki Türk üyeler tarafından temin edilmesine yüklemiştir. Mr. Killmer, Türk üyeler tarafından verilen noksan vesikaların tamamlanması şöyle dursun, bu mevzuda söz söylemenin bile Amerikalılar için mümkün olamıyacağını sözlerine ilâve etmiştir.

Mr. Killmer'in sözlerinin mânası hiç bir tefsir ve tahlile ihtiyaç göstermiyecek kadar açıktır: Demek ki bir iki Türk ilgilinin partizanlığı, Amerikan Büyük Elçiliği için, Amerikan Haberler Bürosu için Türk halkının hissiyatından çok daha ehemmiyetli ve şayanı hürmettir! Terazinin bir kefesine Türk halk efkârının hisleri ve reaksiyonları, diğer kefesine de bir iki partizan zatın hatırı ve rahatı konulduğunda, Amerikan ibresi ikinci tarafa ağır basmaktadır...

Amerikan Büyük Elçiliği ve Haberler Bürosu, Türk halkının hissiyatı yerine bu partizan bir iki kişinin hatır ve rahatını tercih ediyor ve Mr. Killmer, kemali ciddiyetle "Türk üyeler tarafından verilen vesikalara bir ilâve yapamazdık" diyebiliyor! Bu, hiç şüphe yok, eşine az rastlanır bir fütursuzluk örneğidir. Türk - Amerikan dostluğu vesilesiyle hazırlanan bir sergiyle, Türk halkının hissiyatı rencide edilmekte ve bir iki partizan zâtın rahatı için iki millet arasındaki dostluğun ciddi rahneler almasına zerre kadar ehemmiyet verilmemektedir!

Dost ve sevilen Amerikanın, Türkiyede bu zihniyette fütursuz adamlar tarafından temsil edilmesi acıdır. Türk - Amerikan dostluğunun tahrif edilmiş ve noksan vesikalı sergilerin üstüne çıkabilmesi için, Amerikanın memleketimizi tanıyan, Türk halkının hislerine hürmet eden, ciddi ve akıl, idrak, iz'an sahibi kimseler tarafından temsil edilmesine ihtiyaç vardır. Aksi halde, dostluğu arttırmak maksadıyla girişilen teşebbüsler bile maksadın tam tersine neticeler doğuracaktır.

Yaman bir iş adamı

Takriben bundan 10 ay kadar evvel -yani bu yılın başında- kara yolu ile Yunanistandan Türkiyeye bir Alman ailesi geldi. Aile, bir baba, bir anne ve üç kızdan müteşekkildi. 45 yaşlarında, kumral, ciddi yüz ifadeli, şişman ve her haliyle gösterişli bir adam olan baba Bruno Przetack, İstanbula geldikten pek az sonra, Türk polisinin eline düştü. Sebep "sahte pasaport tanzim etmek" ti. Derhal mahkemeye verilen Bruno Przetack, önce mevkufen -27 gün- sonra da kefalete bağlanarak ve gayrımevkuf olarak muhakeme edilmeğe başlandı. Bu arada, bir ihtiyati tedbir olarak, Bruno'ların mahkeme bitinceye kadar yurt dışına çıkmamaları karar altına alındı.

Ee, hem memleketine dönemiyecek, mahkemenin sona ermesini bekliyecek, hem de beş kişilik bir aileyi İstanbul gibi pahalı bir şehirde geçindirmeğe çalışacak bir Her Bruno kolları sıvamaz da ne yapardı? Derhal temaslara başladı ve beraberce "iş yapılabilecek" şerikler aramağa koyuldu. Bir taraftan da, görüştüğü kimselere kendisini biraz daha iyi tanıtabilmek için tevazuu bırakıp hususi hayatını anlatmayı uygun buldu. Nazi Almanyasında büyük mevkilere kadar yükselmiş, büyük işler görmüştü. Harpte S. S. olarak çalışmıştı. Hatta şimdi Madritteki bir büyük firmada, tanınmış S. S. şefi Otto Skorzeney ile iş ortağı idiler. Otto, Mussoliniyi kurtaran S. S. lerin başı idi. Herr Bruno'nun Almanyada büyük bir serveti vardı. Önceleri bu servetin meşrûluğu bir hayli münakaşa edilmiş ve sonunda bütün şüpheler kalkmıştı. O da, adresi "Hamburg 6. Schönster Strasse 8." olan büyük bir firma kurmuştu. Firmanın ismi Deutsche - Afrikanische - Balkan Orient Comp. idi. Bu dünyanın büyük bir kısmı ile ticari münasebetler kuran bir şirketti. Herr Bruno, Almanyada asgari 450 firma ile iş yapıyordu ve bunların içinde, meselâ Mercedes otomobil fabrikaları ve Meibach lokomotif fabrikaları gibi dünyanın her tarafında tanınmış isimler vardı. Bruno, bunları anlattıktan sonra, şimdi Türkiyede iş sahaları araştırmak istediğini söylüyor ve projelerini ifşa ediyordu. Meselâ kara nakil vasıtaları getirtebilirdi. Bir telefon veya telgrafla, Almanyadan otomobil, otobüs ve kamyon kafilelerini yola çıkartabilirdi.

Bütün bu "son derece inandırıcı" izahattan sonra, Herr Bruno için Türkiyede ortak bulmamak, hüsnü kabul görmemek imkânsızdı. Bir taraftan pasaport sahtekârlığı davası devam ededursun, öte yandan "TABO" ve "DABO" kısa isimli iki şirket kuruldu. TABO' nun Herr Bruno'dan başka üç Türk ve bir Alman ortağı vardı ve sermayesi 300 bin lira idi. Şirketin merkezi olarak "Atatürk Bulvarı No. 6" adresi gösteriliyordu ve kazara yolu bu adrese düşenler, başörtülü bir yaşlı İstanbul hanımının "ne Tabo'su oğlum?" suali ile karşılaşıyorlardı. Doğrusu, "Atatürk Bulvarı No. 6" adresinde TABO'yu bulamıyanlar, Hamburg, Schönster Strasse 8. de "Deutsche - Afrikanismhe - Balkan Orient Comp." yi nasıl bulacaklardı, bu merak edilen bir husus gibi görünüyordu.

Resmî vesikalar

Bir taraftan pasaport sahtekârlığı muhakemesi devam ederken, diğer taraftan Herr Bruno, yaman bir iş adamı olduğunu ispat ediyor; Ankarada ilgili yüksek makamlarla temaslar yaparak "cazip" tekliflerde bulunuyor, Merkez Bankası ve Kambiyo mercileriyle Ticaret Bakanlığı müdürleri arasında mekik dokuyordu. Teklifleri, ticaret âleminde hâdise yapacak derecede "korkunç"tu. Meselâ 11500 vasıta ithal etmek üzere müsaade istiyordu. Şimdi müracaat edilse, Alman Fabrikaları 12-16 aydan evvel sipariş kabûl etmezlerdi. Halbuki, Herr Bruno'nun teklifi, ihtiyaçların

> ## Vaad Politikası!
>
> Milyarlık yatırımlar yapacağım, dedi...
>
> Biner odalı oteller yaptıracağım, dedi...
>
> Dünyada itibarım büyük, yardımlar temin edeceğim, dedi...
>
> Yeni iş sahaları açacağım, dedi...
>
> Sizleri kalkındıracağım, dedi...
>
> Saatlı saatsız bakanlarla görüşür, lâfları iktidar gazetelerinde manşete geçer, emniyet kuvvetleri peşinden ayrılmazdı...
>
> ★
>
> Tanıdınız değil mi sahtekârı?
>
> Yakayı nihayet polise kaptıran yatırımcı Bruno!..

süratli ve ucuz temini için "birebir"di. Resmî makamlar küçük bir müsaade vereceklerdi. Az kullanılmış, fakat iyice revizyondan geçirilmiş "yeni gibi" otomobil, otobüs ve kamyonların çok ucuza memlekete getirilmeleri mümkündü. Hele bedelsiz ithal yoluyla, bu mesele bile değildi. Bruno'nun Almanyadaki milyonları emre hazırdı. Eğer istenirse, sadece İsviçre bankalarında Herr Bruno adına yatırılmış 40 milyon doların mevcudiyetini ispat edebilirdi. Dışarıya döviz çıkması diye bir şey bahis mevzuu değildi. Mallar gelecek, karşılığı olan Türk liraları da, Türkiyenin turizm kalkınmasına sarfedilecekti. Bu, Herr Bruno'nun küçük, ehemmiyetsiz bir hediyesi olacaktı!

Ama, hiç kimse söylenilenlerle hakikatlar arasındaki münasebetleri araştırmayı, düşünmüyordu. Resmî makamlar, Herr Bruno'nun elindeki "inandırıcı" vesikaları arttırmak için sanki yarış ediyorlardı. O da, elindeki vesikaları sağda solda göstererek "maceracı bir adam" olmadığını isbat ediyordu. Hele hafta içinde Bruno Przetack'ın beynelmilel bir dolandırıcı olduğu ve İnterpol tarafından takip edildiği gazetelerde haber olarak neşredilince, etrafındakilere bu vesikaları göstermeğe başladı. İşte bakın, diyordu; bu elimdeki bedelsiz ithal vesikalarından biri, tarihi 30/7/1959, numarası 000120, Merkez Bankasının, Kambiyonun mühürleri üzerinde...

Takke düşünce

Polisin gözleri Herr Bruno'nun üzerindeydi. İnterpol'den gelen ikaz, Zaferin meşhur is adamının "tehlikeli" olduğunu gösteriyordu. Herr Bruno'nun şimdiye kadar "bu kabil" suçları bir çok defa işlediği ve her defasında da kapağı bir yabancı memlekete attığı anlaşılıyordu. Türk resmî makamları, kendilerini bir hayli müşkül mevkilere düşürmüş bulunan bu "iş" adamının pasaportunu eline verip hudut dışı etmeğe çoktan kararlı idiler. Fakat İstanbuldaki dâvâ devam ediyordu ve mahkeme, Bruno'nun duruşma sona erene kadar yurt dışına çıkmaması kararını almıştı. Herr Bruno sanki, Türkiye gibi yatırımlara müsait ve arzulu bir memleketten ayrılmamak için, tedbirlerini evvelden almış bulunuyordu. Herr Bruno, bir çift sözle İktidar gazetelerinde baş köşeye oturulan, kolayca iş kurulan, hatta Fuarda açılacak teşhir pavyonu için zahmetsizce 100 bin lira bulunan bir memlekette elbette ki uzun zaman kalmak isterdi ve on parası olmasa da, kısa zaman içinde 1,5 milyar lira kazanıp biner odalı oteller kurabilirdi.

Hayatını fırsatları değerlendirerek idame ettiren Bruno Przetack, bu imkândan da faydalanmasını bildi ve Türkiyedeki ikametini en kârlı şekilde geçirme gayretine koyuldu. Kendisine İzmirde bir Türk ortak bularak Deutsch Afrikanische Balkan - Orient Komandit Şirketini kurdu ve mükellef bir yazıhane açarak yakında ithal edeceği otomobil ve kamyonlar için kapora toplamağa başladı. Şirketin adı itimat uyandırdığı için kısa zamanda epeyce para topladı, İzmir Fuarından pavyon istedi. Fakat "nedense" Fuarda mal teşhir edemedi. Bu arada bir saatçıya sâdece kadran ile akrep ve yelkovandan ibaret, içinde makina aksamı nâmevcut bir yığın oyuncak saatı vutturarak cebe 15 bin lira attı. Şirketin parlak ismine kapılan bir mühendis Bruno'ya 50 bin lira vermekte tereddüd etmedi. Merkez Bankasından bedelsiz olarak kamyon ve otomobil ithali için 85 milyon liralık bir müsaade almayı da beceren Przetack'ın işleri tahminin fevkinde yolunda gidiyordu. Fakat, ah şu talihsiz basın toplantısını yapmak zorunda kalmasaydı!

Becerikli Bruno, böyle bir basın toplantısının tehlikesini hesaplıyamıyacak kadar saf değildi. Ama bir taraftan da yabancı sermayenin Türkiyeye akın ettiği yolundaki haberlerin ve ecnebilerin beyanatının iktidarı na kadar memnun bıraktığını çabucak

öğrenmişti. Bu sebeple bütün tehlikesini göze alarak kendisine yeni imkânlar sağlayabilecek bu basın toplantısını yaptı. Fakat talih, bir defa daha Bruno'yu yalnız bıraktı ve işler tersine döndü.

Polisin tahkikatı, Bruno Przetack'ın marifetleriyle birlikte, onun yüksek şahsiyetlerle ve hatta bakanlarla temasını da ortaya çıkardığı için, mesele "ehemmiyetine binaen" İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedike arzedildi. Bu andan itibaren İçişleri Bakanı tahkikatla bizzat meşgul olmaya başladı. Direktifler verdi ve alınan her yeni bilgi, vakit kaybetmeden Dr. Gedike duyuruldu. Polis, Pazartesi günü Balin Otelinden ayrılan sahtekâr Almanın İstanbula gittiğini meydana çıkardı. Telsizle İstanbul polisine haber verildi ve Bruno Przetack, geçen haftanın ortasında Çarşamba günü Üçüncü Asliye Ceza Mahkemesindeki duruşmasından çıkarken yakalandı. İstanbul polisine, Przetack hâdisesinin peşine düşen basına malûmat sızdırmamak hususunda kat'i talimat verilmişti. Bu yüzden polis, çok ketum davrandı. Fakat, mesele Adalete intikal ettiğinde -tabii bir neşir yasağı çıkmazsa- pek alâka çekici yeni tafsilâtın gazete sütunlarını dolduracağı muhakkaktır.

Kıbrıs

Yunus avı!

Geçen haftanın sonuna doğru, Türk Dışişleri Bakanlığı müdafaaname edasını taşıyan bir açıklama yaptı. Açıklamada, Kıbrıs açıklarında batan Türk yelkenlisinin mürettebatı olan üç Türkün silâh kaçakçılığı yapmış olmaları "kabili tasavvur bulunmamakla beraber", Türk Hükümeti nin hiçbir zaman Kıbrısa silâh kaçakçılığını terviç etmediği bildiriliyordu. Daha açık bir ifadeyle, Türk Hariciyesi, üç balıkçı silâh kaçakçılığı yapmış olsa dahi, Türk Hükümetinin bu işle bir alâkası olmıyacağını belirtmek istiyordu. Böyle bir açıklama zaruriydi.

Dr. Fazıl Küçük
Diplomatça davrandı

Türk Hariciyesi bu tarz bir açıklamayı yapmakta geç kalmıştı. Hatta daha evvel ihtiyatsız bir açıklamada bulunmuştu. İlk açıklamada, İngiliz idaresinin silâh kaçakçılığı iddiasıyla yakaladığı üç balıkçının, kaçakçı olmadığı, "mutad üzere Akdenizde Yunus balığı avı ile meşgul bulundukları" belirtilmişti. Açıklama diplomatça değildi. Zira İngiliz makamlarının kaçakçılık iddialarını inkâr edilmez delillerle ortaya koyması, pekâlâ mümkündü. Bu takdirde, Hariciye, kaçakçıların müdafaasını peşinen üzerine alarak kendi kendini lüzumsuz yere müşkül durumda bırakmış olacaktı. Bu bakımdan bu ilk açıklamayı yapmakta acele edilmemesi gerekirdi, fakat tutulan yol muhakkaktır.

Hâdise Cumartesi gecesi vuku bulmuştu. Famagusta limanında devriye gezen bir İngiliz gemisi "Deniz" adlı Türk yelkenlisi yakalamıştı. İngilizlerin iddiasına göre, "Deniz" karaya silâh ve cephane çıkarıyordu. "Deniz"in mürettebatı, İngiliz gemisinin üzerlerine geldiğini görünce gemiyi cephanelerle birlikte batırmışlardı. İngilizler üç balıkçıyı tevkif etmişler; donanma deniz dibindeki silâhları araştırmaya koyulmuştur. "Deniz"de balıkcılık malzemesinin bulunmadığı söylenmektedir.

Böyle nâzik bir durumda Türk Hariciyesinin, "Akdenizdeki mutad yunus avı"ndan bahsetmesi, lüzumsuz ve haksız şüpheler uyandırabilecek bir gaftı. Nitekim Dr. Fazıl Küçük çok daha diplomatça davranarak, "Adada bazı insanlar kaçakçılık yapmış olsa dahi, bundan liderlerin ve bütün Kıbrıs Türklerinin mes'ul tutulamıyacağını" açıkladı ve bu suretle suçu üstünden attı. Nihayet Türk Hariciyesi de "yunus balığı avı" iddiasının garabetini anlayarak -"Deniz"in mürettebatı ister kaçakçılık yapsın, ister yapmasın- bu işten Türk hükümetini tenzih etti.

> ## Yunus Avı!
>
> Kıbrıs açıklarında silâh kaçakçılığı iddiasıyla yakalanan Türk balıkçı motörü ile, Dışişleri Bakanlığının elbetteki uzaktan yakından bir alâkası yoktur. Üç balıkçı vatandaşımızın silâh kaçakçılığı yapması da gayri kabili tasavvurdur. Bu hususlarda hiç kimsenin en ufak tereddüdü yoktur. Nitekim Türk Dışişleri Bakanlığı, geçen hafta yaptığı bir açıklamayla "tevkif edildiği öğrenilen Türk balıkçı motörü mürettebatının mutad olarak Akdenizde yunus balığı avı ile meşgul bulunduklarını" halk efkârına bildirmiştir.
>
> O günden beri halk efkârında bir "yunus avı" merakı uyanmıştır. Meraklıların başında "hariciyeciler" gelmektedir.
>
> AKİS, yunus avcılığı mevzuunda Türk Dışişleri Bakanlığının tahrik ettiği meraklı vatandaşların merakını gidermeyi vazife bilmiştir:
>
> Yunus avcılığı Türkiyede en ziyade Karadenizde yapılır. Yunus, sular iyice soğuduktan sonra sahillerimize gelir ve av için yunusların yağlanması beklenir. Bu sebeple av mevsimi Ocak, Şubat ve Mart aylarıdır.
>
> Yunus tüfekle avlanır. Derisi kalın olduğu için, kullanılan mermiler, alelâde mermiler değildir. Avda "dumdum" tâbir edilen mermiler, çift barut hakkı ile kullanılır. Bu mermiler deriye girdikten sonra bir defa da orada patlıyarak öldürücü tesir yaparlar.
>
> Yunus avına rağbet azdır. Zira çok zahmetlidir ve buna mukabil verimsiz bir iştir. Meselâ eskiden Karadeniz ve Marmarada bu av neticesinde elde edilen yağ miktarından takriben 3 bin tonu ihraç edilirken, şimdi bu miktar 4-5 yüz tona düşmüştür. Keza fiyatlar da.. Bu sebeple yunus avına çıkanların sayısı gün geçtikçe azalmaktadır. Mazot, av malzemesi ve diğer masraflar, aksine artmıştır. Hâlen yunus avcılığı eskisine nazaran yüzde 80 azalmıştır. Koskoca Karadenizde bu işi yapanların sayısı 5-10 kişiyi geçmemektedir.
>
> Yunus avı, maharet ister. Keskin nişancı olmak lâzımdır. Balığın derisi sert olduğundan çok defa kurşunu sektirir. Atışlarda avı, bilhassa baş nahiyesinden vurmak lâzımdır.
>
> Akdenizde yunus avı revaçta değildir.

Balayının sonu

Bilhassa Makarios - Grivas görüşmesinden beri, Adada bir fırtına kopartmaya niyetli görünen Rumlar, "Deniz" hâdisesini nimet bildiler. Başta Makarios olmak üzere diğer Rumlar ve basın, Kıbrıs Türklerine karşı şiddetli bir kampanyaya giriştiler. Hava esasen çoktan beri elektrikliydi.

Nihat Erim
Hâlâ iyimser!

Türk belediyelerinin resmen tanınması, Rumları kızdırmıştı. Rumlar, Ethos gazetesinin bildirdiğine göre "Belediyeler meselesinin müzakere edilmekte olduğu ve yakında bir hal çaresine bağlanacağı cihetle gayri meşru bir şekilde kurulmuş olan Türk Belediye Komitelerinin kanunileştirilmesi"nden öfkeliydiler. Bilhassa Anayasa Komisyonu çalışmalarının istedikleri şekilde yürümemesi, Ada Rumlarını sinirlendiriyordu. Cumhurbaşkanı muavininin selâhiyetlerini geniş bir tefsire tâbi tutmak istememiz karşısında, meselâ Makarios'un neşir organı Eleftheria "İki başlı bir devlet kurmak istemekle, Türkler, devlet yerine Cengelistan mı kurmak istiyorlar? Bunu açıkça söylesinler. Biz de defterlerimizi kapayalım" diyordu. Gazeteye göre, Rumlar için "tâviz devri Zürihte sona ermişti." Bu iddiaların ardından ağır tehditler geliyordu. Rumların Anayasa müzakerelerinde ya şartlarını dikte ettirmek, ya da müzakerelere son vermek için fırsat aradıkları belliydi. Müzakereleri kesmekle, taktik üstadı Makarios, yeniden masaya otururken tâviz elde edeceği kanaatındaydı. Yalnız müzakereleri kesmek için, dünya halk efkârı önünde, Rumları mağdur durumda bırakacak haklı bir mazeret bulmak lâzımdı. "Deniz" hâdisesi, Makarios'a istediği mazereti temin etti.

"Deniz" hâdisesini öğrenir öğrenmez Makarios, Vali vekili G. Sinclair'i ve Dr. Küçükü ziyaret etti; onlara Anayasa konuşmalarına devamın faydasızlığını söyledi. Makarios, daha sonra bir beyanat vererek, Kıbrıs Türklerini "samimiyetsizlik" ve "iyi niyetten mahrum olmak" ile suçladırdı. Makarios, açıklamasında Anayasa Komisyonundaki Rum üyelere, "gayri muayyen bir müddet için" çalışmalara katılmama emrini verdiğini söyledi. Lefkoşenin nüfuzlu Belediye Başkanı Dervis "anlaşmaların artık yürümiyeceğini ve bozularak sepete atılması lâzım geldiğini" ifade ederek, Makarios'u tamamladı.

Kıbrıs Anayasasının tamamlanması işi, bu suretle tam bir çıkmaza girmiştir. Türk Hükümetinin temsilcisi Prof Nihad Erim, "Her şey yolunda... Çalışmalar bitmek üzere.. Tam ahenk var" derken ve Makarios ile poz poz resimler çektirirken, Makarios'un Anayasa Komisyonuna "paydos" demesi tam bir sürpriz olmuştur. Ucube Cumhuriyet, bu yüzden belki de doğmıyacaktır.

İhtilâf, halen Türk - Yunan Hükümetleri kademesinde giderilmeye çalışılacaktır. "Deniz" hâdisesini açığa vuran İngilterenin ve bilhassa Amerikanın Türk - Yunan hükümetleri arasında ihtilâfın görüşülmesine seyirci kalmıyacakları aşikârdır.

Dış Politika

Kehanetten vaz geçiş

Geçen haftanın ortasında uzun boylu, zayıf, başının orta kısmı saçsız bir adam, New York'ta televizyon ekranları üzerinde, sorulan sualleri cevaplandırırken görüldü. Suallerden biri şuydu: "Neden Orta Doğudaki müslüman memleketler aleyhinizde rey verdi?"

Sualin muhatabı, Birleşmiş Milletlerdeki Türk Daimî Delegesi Seyfullah Esindi. NBC televizyon şebekesinin Birleşmiş Milletler saatinde konuşuyordu. Televizyon muhabiri, pek tabiî olarak onu, herkesi hayrete düşüren bir mesele hakkında izahat vermeye dâvet ediyordu: Nasıl olurdu da Orta Doğudaki müslüman memleketler Türkiyeye rey vermezler ve gidip komünist Polonyayı desteklerlerdi?

Esin, bu güç sualden kaçamak bir cevapla sıyrılmaya çalıştı. Hâlen bu memleketlerden "çoğunun" Türkiyeye rey verdiğini ve ilerde "hepsinin" rey vereceğini söyledi. Bu iddia, maalesef hakikatin tam tersiydi.

Birleşmiş Milletler müzakerelerini ve kulis faaliyetini takip eden televizyon muhabirinin aklı erdiremediği diğer bir mesele, Polonya Mayısta namzetliğini ilân ettiği halde, Türkiyenin 25 Eylüle kadar gecikmesiydi. Zaferler nihayet kuliste kazanılıyordu ve kulis faaliyeti zaman isteyen bir işti.

Esin, bu suali de "Bazı dost memleketler kendileri nâmına üyelik için çalışıyorlardı. Onların plânlarını bozmak istemedik" tarzında cevaplandırdı. Bahis mevzuu olan "dost memleketler" Yunanistan idi. Yunanistan seçim şansını zayıf görünce, son dakikada bu sevdadan vazgeçmiş ve adaylığı tilki cömertliği ile Türkiyeye uzatmıştı. "Fedai" rolü oynamakta bir mahzur görmeyen Türk Hariciyesi, bu işi sevinçle benimsemiş ve memleketimizin prestiji bakımından hiç te hoş olmıyan bir denemeye girişmişti. Bazı NATO memleketlerinin ve dost müslüman memleketlerin Türkiye yerine Polonyaya rey vermesi ne kadar gafil hareket edildiğini gösteriyordu. İlk iki günde yapılan oylamalarda gerekli ekseriyeti sağlayamamakla beraber, Polonya daima başta gitmişti.

Durum, geçen Pazartesi günü yapılan seçimlerde, Amerikanın bizim nâmımıza yaptığı geniş propaganda gayretinden sonra biraz değişir gibi oldu. Pazartesi günkü toplantı, seçimlerin 26 ıncı turuyla başladı. Bu turda da komünist Polonya 41, Türkiye 39 rey toplayabildi. 27 ve 28 inci turlarda Polonya 40 a karşı 41 ile gene ilerdeydi. Türkiye 29 uncu turda ilk defa olarak 39 a karşı 41 ile başa geçti. Fakat 30 uncu turda 40 a karşı 41 ile tekrar geçildi. 31 inci son turda Türkiye 42, Polonya 39 rey toplamıştı. Fakat seçilmek için 54 rey lâzımdı. Bu yüzden seçimler 2 Kasıma bırakıldı. Bu iki haftalık fasıla zarfında, Amerika nüfuzunu kullanarak gerekli 12 reyi temine çalışacaktır. Amerikanın geçen haftaki kulis gayretlerinin Türkiyeye ancak 5-6 rey sağlayabilmesi, birçok memleketlerin Polonyayı desteklemekten kolayca vazgeçmiyeceklerini göstermektedir. Mücadele çetin olacaktır. Nitekim Türkiyenin adaylığını koyduğu günlerde "Kazanacağız" tarzında beyanatlar veren Seyfullah Esin, bu sefer "Bu hususta kehanette bulunmak istemem" demekle yetinmiştir.

Neticesi ne olursa olsun, Güvenlik Konseyine adaylık işi, Hariciyenin kısa görüşlülüğü yüzünden Türkiyenin dış itibarını gölgelemiştir.

Seyfullah Esin
Arpacı kumrusu!

Basın

Abdulkadir Gürol
Yakasına yapışıldı

İki daha...

Geçen hafta Çarşamba günü, Ankara, İstanbul, İzmir ve Eskişehir Toplu Basın Mahkemeleri yığınlarla dosyayı elden geçirdiler ve birçok gazeteci bu dosyaların sanıkları olarak mahkeme önüne çıktılar. İstanbuldaki duruşmalardan birinde, Başbakanın dâvetlisi olarak son Amerika seyahatine katılan ve orada Menderesin Türkiyedeki basın rejimini savunurken söylediği "Yazılan bazı yazıları görseniz, meselenin ne olduğunu anlarsınız" cümlesini bir şâhit sükûnetiyle dinleyen Milliyet gazetesi sahibi Ercüment Karacan da sanık mevkiinde yer aldı. Diğer birçok dâva gibi Milliyet aleyhindeki dâvanın duruşması da gelecek haftaların çarşambalarından birine kaldı. Yalnız biri Eskişehirde, diğeri İstanbulda olmak üzere iki basın dâvasının duruşmaları mahkûmiyet kararıyla sona erdi. Eskişehirdeki dâva, Sakarya gazetesinde çıkan "Yakana yapışmak farz oldu" başlıklı yazı dolayısile Başbakan Adnan Menderesin muvaffakatiyle açılmıştı ve sanıkları Sakarya gazetesi sahibi Abdurrahman Ünügül ile yazı işleri müdürü Abdülkadir Gürol idi. Sanıklar, Çarşamba günkü celsede müdafaalarını yaptılar ve dinin politikaya âlet edilmesini tenkit etmek maksadıyla kaleme alınan yazının muhatabının Başbakan Menderes değil, D. P. Genel Başkanı Menderes olduğunu belirttiler. Müdafaadan sonra Eskişehir Toplu Basın Mahkemesi kararını bildirdi. Bu karara göre, Abdülkadir Gürol 10 ay hapis, 2500 lira para cezasına, Abdurrahman Ünügül 25 bin lira para cezasına mahkûm ediliyorlardı. Bundan başka Sakarya gazetesi hakkında da 1 ay kapatma kararı ittihaz olunuyordu.

İstanbulda mahkûmiyetle neticelenen dâvada ise, Toplu Basın Mahkemesi, "Hâdiselerin Aynası" adlı gazetenin 1 ay kapatılmasına ve yazı işleri müdürü Ragıp Şevki Yeşimin 10 ay hapis, 2500 lira para cezasına çarptırılmasına karar verdi.

Basın mevzuatının sert hükümleri ve ne tarafa çekilirse o tarafa uzayabilen maddeleri ortada oldukça daha birçok Çarşamba, gazetecilerin Toplu Basın Mahkemelerini dolduracağı ve dâvalardan pek çoğunun üzücü mahkûmiyet kararlarıyla sona ereceği muhakkaktı.

Adalet

Yaman adam!

Geçen haftanın sonunda Cuma günü, akşamüstü, Cağaloğlundan Taksime doğru hareket eden bir dolmuşun şoförü; "yahu şu Bumin Yamanoğlu ne yamanmış be!" diyordu. Dolmuş sırasını beklerken, tanıdığı bir gazeteci rıhtım davası sanıklarının tahliye edildiğini söylemiş. "Bumin ne oldu?" sualine de "Müddeiumumi hakkında takipsizlik kararı istedi ve hâkim de karar verdi" demişti. Şoför bunun için "ne yaman adammış!" diyordu. Öyle ya, bir adam hakkında isbatlı şahitli zabıt tutulsun, mahkemede ifade verecek polisler üzerinde tesir yapmak istediği, onları kendi istediği gibi şahadete sevke çalıştığı tesbit edilsin, sonra da hiç bir şey yapmamış gibi serbest bırakılsın; doğrusu şoförün "ne yamanmış be!" demeğe yerden göğe hakkı vardı.

Bereket versin ki, polis Bumin, bu karardan ne kadar sevinmişse, Rıhtım sanıklarının 28 günden beri Sultanahmet cezaevinde çile dolduran son dört temsilcisi de ondan fazla sevindirilmişti ve Perşembe günkü 3 saatlik celse sonunda, "asayişi ihlâl edenler"den ve 'Gösteri yürüyüşleri kanununa muhalefet edenler"den "içerde" kimse bırakılmamıştı. İnsanın derhal postahaneye koşup, Radyo Gazetesi başyazarına müjde vereceği geliyordu.

Böylece Galata Rıhtım olayının 9 mevkuflu 19 sanığının muhakemeleri, bundan sonra "gayrı mevkuf" olarak yapılacaktı ve müdafaa avukatlarının dört haftadan beri tekrarlıya tekrarlıya yoruldukları tahliye talepleri, bundan sonraki celselerde tekrarlanmıyacaktı. Adalet, bir mânâda tecelli etmişti. Duruşma sonunda, 28 gündenberi "içerde" olanlarla daha evvel kurtulmuş olanlar ve gözü yaşlı aile mensupları sarmaş dolaş oldular. Sahne, polis Bumini bile rikkate getirecek kadar tesirliydi.

Perşembe günkü son celsede, biri Dünya Gazetesinden Güngör Göktan olmak üzere 9 şahıt dinlendi ve bütün şahitler de sanıkların bigünah olduğunu söylediler. Bu ifadelerle, amme şahidi olarak daha evvel dinlenmiş sivil polislerin ifadeleri arasında dağlar kadar farklar vardı ve doğru söyleyeceğine vicdanları üzerine yemin edenler arasındaki bu dikkati çekici aykırılıklar düşündürücü idi. Hakim Avni Erkunt, beşyüzer lira kefaletle mevkufları serbest bırakırken, kararı dinleyenlerin ve sonra Adliye merdivenlerini ağır ağır inenlerin yüzlerinde, bu düşüncenin izlerine rastlanabiliyordu.

Rıhtım hâdisesi duruşması: Mevkuf yok!.
Radyo Gazetesine müjde!.

Borçlar

Seyyaliyet !

Geride bıraktığımız hafta, Maliye Bakanı Hasan Polotkan, bir beyanat vererek, Âmme Sektörünün Merkez Bankasına olan donmuş borçlarının konsolide edileceğini açıkladı. Bu maksatla, pek yakında B. M. M. ne sunulmak üzere bir kanun tasarısı hazırlanmıştı.

Tasarı, istikrar politikasının tabiî neticelerinden biriydi. Hatta bu işe gidilmekte son derece geç kalınmıştı. Enflasyon yıllarında, bilhassa İktisadi Devlet Teşekkülleri ve benzeri müesseseler ardına kadar açık Merkez Bankası kasalarından faydalanmışlardı. Bu yüzden, C. H. P. nin iktidarı terkettiği gün, Âmme Sektörünün Merkez Bankasına olan borçları 774 milyon lira iken, istikrar programının sahneye konduğu tarihte 5 milyara yaklaşmıştı!

Borcun büyük kısmı, görülmemiş kalkınmanın ölçü bilmiyen israfı içinde, hesabı kitabı unutan İktisadî Devlet Teşekkülleri ve benzeri müesseselere aitti.

İstikrar politikasının sahneye konmasıyla, yâni Merkez Bankası kapılarının hemen hemen tamamen kapanmasıyla, tabii ki geçmişteki borçların ne olacağı meselesi ortaya çıktı. Geçmişteki borçların ödenmesi lâzımdı. Ne var ki, mal ve hizmetlerine 1958 Haziranından beri sayısız zamlar yapılmasına rağmen İktisadi Devlet Teşekkülleri ve benzeri müesseseler, geçmiş borçlarını ödiyebilecek durumda değillerdi. Değil borçlarını ödemek cârî ihtiyaçlarını tek başına karşılıyamıyorlardı. Bu yüzdendir ki bir çok müessese, müstehlikten satışlar vasıtasıyla tahsil ettiği vergileri, Hazineye yatırması lâzım geldiği halde bunu yapmamış, vergiyi kendi ihtiyaçlarına sarfetmişti. Uzun müddet, İktisadî Devlet Teşekkülleri ve benzeri müesseseler yaptıkları ithalâtta, hususi firmalar dolar başına 620 kuruş prim öderken, bundan muaf tutulmuşlardı. Konsolide dış borç taksitlerini de bu teşekküller, şimdilik dolar 280 den ödüyorlardı. Kaldı ki İktisadî Devlet Teşekkülleri ve benzeri müesseselerin cârî masraflarını kendi gelirleriyle karşılamaları ile mesele bitmiyordu. Yıpranan teçhizatın yenilenmesi ve yeni yatırımların finansmanı lâzımdı. Bu finansmanın karşılanması için bir "Yatırım Fonu" kurulmuştu. Ama, yatırım programlarını kısmak ve eskiyen malzemeyi yenileyememek tehlikesini göze almadıkça, sâdece "Yatırım Fonu"nun kaynaklarına güvenilemezdi. Bu teşekküllerin gelirlerinin, cârî masraflarını mutlaka aşması zaruriydi. Üstelik bir de Merkez Bankasına yapılan ve yıllardır ödenmeden donmuş borçların tasfiyesi lâzımdı. Halbuki bu teşekküllerin çoğu cârî masraflarını karşılayamıyacak bir durumdaydı. Diğer taraftan, son fevkalâde dış yardımı veren alacaklı dostlara, Merkez Bankası borçlarının ödeneceği taahhüt edilmişti. İşte mecburen tutulması gereken, bu taahhüdün neticesi olarak, borçları uzun vâdeli ödeme plânına bağlıyan bahis mevzuu tasarı hazırlanmıştır.

D. P. daha muhalefet yıllarında, Âmme Sektörünün Merkez Bankasına olan borçlarının, uzun vâdeli bir ödeme plânına bağlanacağı ve Merkez Bankası borçlanmalarına son verileceğini açıklamıştı. 1953 ve 1954 bütçe müzakereleri sırasında da, Maliye Bakanı Polatkan bu görüşü tekrarlamıştı. Ama bilhassa 1954 ten itibaren borç ödeme yerine, hadsiz hesapsız bir borçlanma yarışına girişildi. Ancak şimdi mecburen, borç ödeme safhasına girilmek üzeredir.

İktisadi Devlet Teşekkülleri ve benzeri müesseselerin, ağır borç yükünü çok uzun bir müddet içinde dahi olsa, tek başlarına karşılayabilmelerine imkân yoktur. Bu sebeple, borç taksitlerinin mühimce bir kısmı çıkarılan tahvil gelirlerinden muayyen bir yüzdenin bu işe ayrılmasıyla ve bütçeden ödenecektir. Yani borçların mühim bir kısmı, ya tahviller dolayısiyle yapılan yeni borçlanmalarla, ya vergiler vasıtasıyla vatandaşın kesesinden çıkan paralarla karşılanacaktır.

Maliye Bakanı, bu haberi büyük bir muvaffakiyetmiş gibi aksettirmekte kusur etmedi. Polatkana göre borçlardan "kâfi seyyaliyet arzetmiyen - daha açık Türkçeyle ödenmiyen donmuş borçlar - kısımların, uzun vâdeli bir borç hâline getirilmesi, kredilerin müessiriyetini arttıracak "Türk parası kıymetinin daha da yükselmesi bu yoldan da sağlanacaktı."

Halbuki Polatkanın iddialarına göre, C. H. P. Merkez Bankasının kuruluşundan 1950 yılına kadar geçen devrede Merkez Bankası kredilerini "malî müzayakayı giderme yolunda" kullanmak zorunda kalmıştır. Bunun tedavüldeki para miktarında meydana getirdiği artışlar ve Türk Parasının değerinde yaptığı menfi tesirler, borçların tedricen ödenmesi ile karşılanabilirdi. Halbuki "maalesef bunlar geniş ölçüde teraküm ettirilmiş ve 1950 yılında işbaşına geçen D. P. iktidarına, maddî veya teknik, hiç bir imkân, hiç bir hazırlık bırakılmadan olduğu gibi devredilmiştir." Bu ıslah ameliyesine, Merkez Bankamızın kuruluş tarihinden 1950 Mayısına kadar geçen 20 yıl içinde bir defa dahi tevessül edilmemiştir. Buna mukabil hazırladığımız yeni Konsolidasyon Kanunu tasarısının 8-9 sene gibi nisbeten kısa bir süre içinde bu sahada ikinci hayırlı hizmeti olduğuna burada bilhassa işaret etmek isterim." Yani Maliye Bakanı Polatkana göre, borç miktarı 774 milyon lirayı bulan C. H. P iktidarının, borçları uzun vâdeli bir ödeme plânına bağlamaması kabahat, 8 yılda borçları 5 milyar liraya çıkaran ve alacaklı memleketlerin kabul ettirdikleri istikrar politikasının bir icabı olarak, ödenemiyen borçların taksitde bağlanması hayırlı hizmettir.

Her taşın altından bir zafer çıkartmasını bilen D. P. iktidarı, israf politikasının neticesi biriken ödiyemediği borçları, taksitle ödemeye niyetlenmeyi bile bir muvaffakiyet sayabilmektedir!

Bankalar

İkramiyeler

Geçen haftanın ortasında, Banka Kredilerini Tanzim Komitesi, banka ikramiyelerini tanzim yolunda yeni bir karar aldı.

Tanzim Komitesi, geçen yıl bu mevzuya el atmış, çığırından çıkan banka ikramiyeleri işini nizamlamıştı. Meselâ bankalar tasarruf mevduatlarının ancak binde 6 sını ikramiyelere ayırabilecekler, her halükârda yıllık ikramiyeler 500 bin lirayı aşmıyacaktı.

Komite, şimdi bu lüzumlu tahditleri, bir miktar yumuşatmakta, ikramiyeleri, tasarruf mevduatı yekûnunun binde yedibuçuğuna çıkarmakta ve ikramiye plâfonunu 750 bine yükseltmektedir. Buna sebep, istikrar tedbirlerinin sahneye konmasından sonra gelişeceği umulan tasarruf, mevduatının umulduğu gibi gelişememesi olsa gerektir. Son aylara ait tasarruf mevduatı rakamları henüz neşredilmiş değildir. Yalnız istikrar tedbirlerinin sahneye konduğu 1958 Ağustosundan itibaren geçen 7 aylık devrede tasarruf mevduatındaki artış pek ehemmiyetli olmamıştır. "Tasarrufu teşvik edici" ikramiyelerin arttırılmasına lüzum duyulduğuna göre, sonraki aylarda da tasarruf mevduatının seyrinin tatminkâr olmadığı söylenebilir.

İkramiyelerin mevduatı ne dereceye kadar teşvik ettiği belli değildir. İkramiyelerin tesiri, belki de sanıldığından çok daha ehemmiyetsizdir. Bu hususta hiç bir inceleme yapılmadığı için, kat'i bir şey söylemek imkânsızdır. Bununla beraber, bundan sonra fiyat istikrarına riayet edileceğine göre, faiz hadlerinin para arz ve talebini realiteye yaklaştıracak bir seviyeye getirilmesi, belki daha isabetlidir.

Faiz hadlerinin yükseltilmesi, istikrar politikası çerçevesinde alınması kararlaştırılan tedbirlerden biriydi. Faiz hadleri yükseltilerek para pahalılaştırılacak, tasarruf teşvik edilecekti. Bu hususta bir kanun tasarısının B. M. M. ne sevkedildiği söylenmişti. Fakat istikrar tedbirlerinin sahneye konmasından beri geçen 15 aylık devre zarfında hâlâ bir şey yapılamamıştır. Gecikme sebebinin, tasarı geniş miktarda kredi alanların faiz yükünü bir hayli arttıracağından, milletvekillerinin bundan hoşlanmıyacakları endişesi olduğu sanılmaktadır.

SITMA TEDAVİSİ

Doğan AVCIOĞLU

Partili, partisiz birçok çevrelerde yaygın bir kanaat var: "İstikrar politikası muvaffak olursa, iktisadi durum düzelir" deniyor. Alacaklı dost memleketlerin, dış yardım mukabilinde kabul ettirdikleri istikrar politikasında da aynı zihniyet hâkim.

Türkiyenin iktisadi durumunu inceleyen Para Fonu ve Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı mütehassısları, hastalığın temel sebebinin enflasyon olduğunu görmüşler, enflasyon kaynakları kurutulunca hastanın iyileşeceği kanaatına varmışlardır. Hatta bu mütehassısların düşüncesine göre, enflasyon hastalığı çok fazla yatırım yapılmasının neticesidir... Enflasyon durunca, tediye muvazenesi açığı kapanacak, hatta Türkiye 1 milyar doları bulan dış borçlarını 8-10 sene içinde ödeyebilecek hâle gelecektir. Dahilde de iktisadi faaliyet, kısa bir duraklama ve bocalama devresinden sonra sağlam temeller üzerinde gelişecektir.

Ecnebi mütehassısların sadakatla tatbik ettirmeye çalıştıkları istikrar politikası mübalâğasız bundan ibarettir. Bu politika, klasik bir malî reçeteye dayanmaktadır ve Batı memleketlerinde müteaddit defa, büyük bir muvaffakiyetle yürütülmüştür. Meselâ talihsiz Süveyş seferinden sonraki son İngiliz buhranını ele alalım: Tediye bilançosunda feci bir muvazenesizlik vuku bulmuştur. Derhal para fiyatını yükselten, kredileri kısan sert dezenflasyonist tedbirler alınmıştır. Bunun neticesi istihsalde bir durgunluk başgöstermiş, işsizlik harp sonrası devresinin en yüksek rakamlarına erişmiştir. Ama bir müddet sonra, tediye bilançosu lehe dönmüş, üç yıllık bir durgunluğu müteakip istihsal hızla artmış, işsizlik azalmıştır.

İlk bakışta bu sert, fakat tesirli reçetenin Türkiyede de iyi neticeler vermemesi için bir sebep yoktur. Eğer memleketimizde bahis mevzuu olan sâdece bir malî buhrandan ibaret bulunsaydı, enflasyonun kökünü kurutucu tedbirler, hastayı ayakları üzerinde durdurtmaya elbette ki kâfi gelecekti. Halbuki Türkiyede, iktisadî bünyedeki bir muvazenesizlik bahis mevzuudur. İktisadî bünyedeki bir muvazenesizliği de, esas itibariyla malî tedbirlerle iyileştirmeye kalkışmak, hemen hemen sıtmayı muskayla tedaviye muadildir.

Derdin başı nüfusun yüzde 3 veya yüzde 3 e yakın bir nisbetle, yani görülmemiş bir sür'atle artmasıdır. Ziraî istihsal, verimlerin çabucak arttırılması bir hayal olduğuna göre, artan nüfusu besliyememektedir. Bu gidişle Türkiye, pek yakında ziraî mahsul ithalatçısı bir memleket hâline gelmeye namzettir. Ziraatte nüfus artışı, arazinin işe yaramaz şekilde bölünmesine, mer'aların sürülmesine, ormanların yakılmasına, dolayısile erozyonun artmasına sebep olmaktadır. Köydeki açlık yüzünden şehre akan nüfus, gittikçe artan sayıda işsiz ve meskensizdir.

Böyle bir durumda, aslında lüzumlu malî tedbirlerin ne kadar faydası olabilir ki? Merkez Bankası kredilerinin kısılmasının, Türk halkının çocuk yapma kabiliyetine pek fazla tesir etmiyeceği aşikârdır. Fiyatların yükselmesinin önlenmesi, köy kahvelerinde ve diğer yerlerde heder edilen iş gücünü, Cahan'ın meşhur ettiği tâbirle "24 saatin 23 saatinde çalışma"ya sevkedemiyecektir. Ziraî istihsalin, yani verimlerin arttırılması her şeyden evvel yeni bir zihniyetle yeni metodların tatbikine bağlı bulunduktan sonra - ki bu başka bir organizasyon, çok alın teri ve zaman isteyen bir iştir - devalüasyonun ziraî mahsul istihsalini, bilhassa ihracatını avantajlı hâle getirmesi, hiç şüphe yok fazla bir işe yaramıyacaktır.

Elbette ki D. P. iktidarının mahdut kaynakların hovardaca israfına sebebiyet veren çılgınca enflasyonunun mutlaka durdurulması lâzımdır. Ama bu, malî tedbirler şalının gerisinde yatan asıl meseleleri ikinci plâna itmek için bir sebep değildir. Hakikatları daha iyi görmek için, bilâkis malî şalın kaldırılması zaruridir. Hakikat şudur ki, ister enflasyon yapılsın, ister yapılmasın, dünkü ve bügünkü rehavet devam ettiği müddetçe, toprakların artan nüfusu besliyememesi, erozyon yüzünden vatanın çöle dönmesi, açlıktan şehirlere akın, gecekondular v. s. v. s. gibi meseleler mevcut olacaktı.

Durum bu merkezdeyken, iktisadî bir tahlisiye ameliyesine girişen ecnebi mütehassıslar çıkıp "enflasyonu durdur, meselenin kısmı küllisi halledilecektir" diyorlar. Onlara göre kabahat, çok çabuk ve çok fazla yatırım yapmaktır. En fazla ilgilendikleri tediye muvazenesi açığı, dahilî talebin sıkı kontrolünün yanı sıra, yatırımlar azaltılırsa izale edilecektir. Malî tedbirlerin 1958 Ağustosundan beri nisbeten sıkı bir şekilde yürütülmesine rağmen, tediye muvazenesinde beklenen iyileşme vuku bulmayınca, Batılı dostların fiilen sözcüsü ecnebi mütehassısların tavsiyesi, yatırımları kısmaktır. Ne tuhaftır ki yatırımların cömertçe kısılmasını tavsiye eden ecnebi mütehassıslar, selâhiyetlerini aşmak pahasına da olsa, şahsî kaprisler uğruna yürütülen verimsiz güzelleştirme yatırımları için hiç bir şey dememektedirler!..

Halbuki bahis mevzuu olan, malî buhranın perdelediği iktisadî buhrandır. İktisadî buhrandan kurtuluşun yolu da, yeni bir zihniyet, yeni bir psikolojik hava içinde çok daha fazla ve çok daha müessir yatırım yapmaktır. Halk efkârında büyük akisleri olan Baade raporu, bu bakımdan büyük bir hizmet yapmıştır. Uzun vâdeli iktisadî meseleler üzerinde kafa yoran ve bu yüzden kısa vâdeli malî tedbirlerin kör edici tesirinden sıyrılan Baade, dikkat nazarlarını iktisadî buhran üzerine çekerek tehlike çanlarını çalmıştır. Baade sâyesinde, açlar ordularının üzerinde dolaşacağı çöle dönmüş bir vatan tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğumuz ve buna rağmen az ve verimsiz yatırım yaptığımız halk efkârına duyurulmuştur.

Meselenin azameti karşısında, malî tedbirler, lüzumlu olsalar dahi, ehemmiyetlerini çok kaybetmektedir. Ne tuhaftır ki, bilhassa 1954 ten sonra dört yıl tutunacak bir dal bulma gayreti içinde malî tedbirleri küçümseyen ve "esas mesele kalkınmadır" diyen D. P. iktidarı, istikrar tedbirleri mecburen sahneye konduğu tarihten beri, hiç değilse nazariyatta ortodoks bir maliyeci kesilmiştir! "Malî tedbirler muvaffak oldu" propagandası almış yürümüştür. Ecnebi mütehassıslar da "pedagojik" endişelerle D. P. iktidarının bu yeni propaganda görüşünü teyid eden konuşmalar yapmışlardır.

Sağlanmış olmaktan henüz uzaksa da, istikrarın tesisi, bugünden mevcudiyetini feci şekilde hissettiren yarının meseleleri unutulursa, pek o kadar fazla güç bir iş değildir. Ama istikrar sağlansa da, hızlı nüfus artışı, çöle dönen topraklar, şehirlere akın, şehirlerde iş ve mesken derdi gibi meseleler, eskisi gibi, hatta eskisinden daha büyük bir şiddetle hissedilecektir. İsterse yüz milyonlarca dış yardım alınsın, iktisadî buhranı hal yolunda enerjik adımlar atılmadıkça, netice hemen hemen hiç değişmiyecektir. Türkiyede hâlen iktisadî bakımdan "fevkalâde hal" durumu mevcuttur ve "fevkalâde hal" ancak 10 - 15 yıl sürecek millî bir iktisadî seferberlik sâyesinde önlenebilir.

D. P. iktidarının bu işi başaramıyacağı ve milletten gerekli gayreti istiyemiyeceği aşikârdır. Tehlike çanlarının çalmasına rağmen, milletten fedakârlık istemeye imkân bırakmayan "mesut azınlık" israfı eski hızıyla devam etmekte, şahsî kaprisler uğruna yürütülen güzelleştirme yatırımlarından vazgeçilmemekte ve rasyonel bir yatırım politikasının en büyük düşmanı olan "rey yatırımları" ön plânda tutulmaktadır. Başlı başına pek az mâna ifade eden istikrar tedbirleri, bu değişmeyen zihniyetin üzerine mecburen giyilmiş dar bir elbiseden ibarettir.

Bu şartlar altında en iyimser ihtimallerle dış yardım artsa da, istikrar sağlansa da iktisadî durumda bir düzelme görülmiyecektir. Bilâkis iktisadî durum 1960 da 1959 dakinden kötü ve nihayet 1961 de 1960 dakinden kötü olacaktır.

Doğu - Batı

Ne zaman

Geçen haftanın ortasında Perşembe günü Başkan Eisenhower istirahat için gittiği Augusta yakınındaki Richmond Otelinde bir basın toplantısı yaptı ve Zirve Toplantısı hakkındaki görüşlerini açıkladı. Eisenhower Aralık başında bir toplantıya taraftardır. Yalnız daha evvel Batılıların görüşlerini koordine etmeleri lâzımdı. Eisenhower ne zaman isterlerse, de Gaulle, Macmillan ve Adenauer ile görüşmeye hazırdı. Fakat Eisenhower herhangi bir tarih üzerinde ısrar etmediğini belirtti. Bu husustaki görüşlerini Batılı hükümet başlarına bildirmişti.

İngiltere erken Zirve Konferansının Amerikadan daha fazla hararetli taraftarıydı. Paristeki Sovyet Sefiri Vinogradov da "Başkan Eisenhower'in teklifine iştirâk ediyoruz" diyerek Rusyanın da erken bir Zirve Konferansı istediğini belirtti. Fakat herhalde Adenauer'in desteklediği General de Gaulle aynı fikirde değildi. Fransız Hükümeti geçen Çarşamba, Zirve Konferansı için gelecek ilkbahara kadar beklenilmesini istediğini açıkladı.

"Konuşacağız, fakat ne zaman konuşacağız" tarzındaki bu diplomatik oyun daha bir müddet süreceğe benzemektedir. Halk efkârı, bu "diplomatik incelikler"den tabii ki bir şey anlamamaktadır. Ajanslar, gazeteler, radyolar hemen iki yıldan beri "ne zaman toplanalım" meselesi etrafında dönen binlerce konuşmayı ve müzakereleri nakletmektedirler. Mesele hâlâ uzayıp gitmekte ve ilk bakışta ehemmiyetsiz görünen Zirve tarihinin tesbitinin bu kadar mühim bir mesele hâline gelmesi halk efkârını şaşırtmaktadır. Hele Krutçef - Eisenhower görüşmelerinden sonra, Zirve yolunda bütün manialarin kalktığını zannedenler, bıkkınlık veren "ne zaman" münakaşalarının yeniden başlamasına akıl erdirememektedirler.

Bu arada diğer sürpriz bir haber, General de Gaulle'ün Aralık sonunda veya 1960 başında Krutçefi Fransaya dâvet etmesinin öğrenilmesi oldu. Krutçefin esas itibariyle dâveti kabul ettiği, fakat ziyaret tarihini henüz bildirmediği söylenmektedir.

Zirve toplantısı arifesinde bu dâvet biraz tuhaf karşılandı ve Fransanın müttefiklerinden müstakil hareket etmek arzusunun yeni bir tezahürü olarak tefsir edildi. Rusya da esasen bunu araştırmakta, Batı tesanüdünü zayıflatmaya çalışmaktadır. Bu sebeple, Krutçefin General de Gaulle'ün avanslarından azami faydayı sağlamaya çalışacağından şüphe edilmemektedir.

General De Gaulle

Müstakil adam

Politikacılar

Bir büyük adam

Geride bıraktığımız haftanın başında Salı günü, bütün dünya insanlarının ismini bildikleri General Marshall'ın nâşı Washington'a bakan Arlington mezarlığına gömüldü. Cenaze merasiminde Truman ve Eisenhower yanyana hazırdılar. Cenazenin kaldırıldığı kilise, kırmızı-beyaz güller ve krizantemlerle doluydu. Truman onun için "Robert E. Lee'den beri en büyük general, Thomas Jefferson'dan beri en büyük idareci ve zamanımızın büyüklerinin en büyüğü" demekten kendini alamadı.

General Marshall

Bir büyük adam idi

General Marshall'ın ismi ilk defa Genel Kurmay Başkanlığına getirildiği 1939 yılında işitildi. O tarihlerde Avrupada harp tehlikesi belirmişti. Amerika harbi aklına getirmiyordu. Harbin dışında kalınamıyacağını anlayan nâdir Amerikalılardan biri olan Marshall, silahlanma ve mecburi askerliğin kabulü için çetin bir mücadeleye girişti. 1939 da hemen hemen hiç bir askeri kuvvete sahip olmıyan Amerikanın savunma sistemini organize eden ve onu demir gibi bir orduya kavuşturan adam Marshall'dir.

Marshall, İkinci Dünya Harbinde parlak bir Genel Kurmay Başkanı oldu. Churchill'in Balkanlardan cephe açılması fikrine karşı koyan ve İkinci Cepheyi Atlantikte açtıran Marshall olmuştur. Balkan cephesi açılsaydı, muhtemelen Türkiye de harbe girmek zorunda kalacaktı.

Marshall 1945 te Kurmay Başkanlığını terketti. Çine hususi bir misyon ile gitti. Orada Çan Kay Şek hükümetinin, rüşvet ve ihtilâs içinde yüzdüğünü, hiç bir yardımın onu kurtaramıyacağını gördü ve söyledi. Bu yüzden McCarthy taraftarlarının birçok tenkidini üzerine çekti.

Marshall, 1947 de Dışişleri Bakanı oldu. Türkiye ve Yunanistana yardım gayesi güden, Truman doktrininin hazırlanmasına katıldı. Fakat asıl onu dünya çapında meşhur eden 5 Haziran 1947 de Harvard Üniversitesinde yaptığı bir konuşmayla açıkladığı plândır. Marshall, Harvard'da "Politikamız hiç bir memlekete, hiç bir doktrine yöneltilmemiştir. Politikamız açlık ve sefalete karşıdır. Hür müesseselerin yaşıyabileceği siyasi ve sosyal şartların tesisine imkân vermek için ekonomiyi yeniden canlandırmak istiyoruz" dedi. Bu sözler, aç ve ümitsiz insanlara yeniden ümit veren Marshall Plânına münceer oldu.

1948 de başlayan Marshall Plânı, Türkiyenin iktisadî kalkınmasında mühim rol oynamıştır.

Güney Kutbu

İşbirliği

Geçen hafta Washington'da Rusya dahil 12 memleket temsilcileri, bir buz yığınından ibaret olan "Antarktik"in istikbalini tâyin için masa başına oturdular.

Yüz küsur sene evvel keşfedilen "buz kıt'ası" ile yakın zamanlara kadar kâşiflerden başka kimse ilgilenmedi. Ancak, İkinci Dünya Harbi ile, Güney Kutbu civarındaki "buz kıt'-

ası" ehemmiyet kazandı. Harpte Süveyş Kanalının kapanması, Panama Kanalının tehlikeli bir hâle gelmesi, nakliyatın Afrika ve Güney Amerikayı dolaşarak yapılmasını gerektirdi. Bu yüzden "buz kıt'ası"nın stratejik ehemmiyeti arttı ve kıt'a üzerinde hâkimiyet hakları iddia edenlerin sayısı çoğaldı. Fransa, Avustralya, Yeni Zelânda, Norveç, İngiltere, Şili ve Arjantin "buz pastası"nın dilimlerini pay laşmak için mücadeleye giriştiler. 1949 da Rusya da sesini yükseltti ve kendisinin katılmadığı bir taksimi tanımıyacağını bildirdi. Bu arada havacılığın gelişmesi dolayısile, Kutuplardan geçen hava seferlerinde "buz kıt'ası"nın bir durak olarak kullanılması lüzumu Antarktik'e karşı duyulan alâkayı daha da arttırdı. Maamafih asıl alâka, geçen yılki Milletlerarası Jeofizik Yılı dolayısile duyuldu. 12 Memleket, "buz kıt'ası"nda ilmî üsler kurdular. İlmî üsleri askerî üslerin tâkip edeceği aşikârdı. İşte Soğuk Harbin Güney Kutbuna da sirayetini önlemek maksadile, Rusya dahil, 12 memleket Washington'da toplandılar. "Onikiler" buz kıt'asının askerî üsler için kullanılması ve Milletlerarası Jeofizik yılı dolayısile Doğu ve Batı blokları arasında başlayan işbirliğinin devam ettirilmesi hususunda anlaşmaya başladılar. Bu suretle Doğu ve Batı blokları arasında bir işbirliği örneği verilmiş oldu.

Toplantıda hâkimiyet iddiaları meselesinin, ihtilafları halletmenin mümkün olmıyacağı bilindiği için, bahis mevzuu edilmemesi kararlaştırılmıştı. Maamafih bazı Güney Amerika memleketleri, bu meseleyi ortaya attılar. Fakat ihtilafların üzerinde durulmadı. Asıl mesele, askerî üslerin kurulmasının önlenmesi ve ilmî işbirliğinin devam ettirilmesiydi. Yalnız Doğu ve Batı bloklarının mükemmel bir işbirliği örneği verdiği konferans, Soğuk Harpten tamamile uzak kalamadı. Rusya, İngiltere ve Japonyanın da desteği ile, ilmî işbirliğinin sâdece 12 memlekete inhisar ettirilmesindeki acayipliği belirtti... Atom bombasında inhisar anlaşılabilirdi, ama ilimde inhisarı anlamaya imkân yoktu. Bu sebeple ilmî işbirliği, "buz kıt'ası"nda ilmî üsler kuran 12 memlekete inhisar ettirilmeyip herkese açık olmalıydı. Fakat Amerika Birleşik Devletleri, bu teklifin altında politik bir manevra yattığı fikrine kapıldı. Rusyanın bu teklifle Komünist Çini Amerikayla bir masa başına oturtma gayesini güttüğünü düşündü. Bu sebeple ilk bakışta çok makul görünen teklifi kabule yanaşmadı.

Soğuk Harp, bu işte de hükmünü yürüttü.

Kübada Demokrasi

Esmer, bıyıklı, zayıf, uzun boylu bir adam... Kübanın en gözde günlük gazetesi "İhtilâl"in direktörü Carlos Franqui, Küba demokrasisini anlatıyor:

Küba ihtilâli, halkın teşkil ettiği ordunun diktatör Batista'nın profesyonel ordusu üzerinde zaferidir. Halk kuvvetleri bu profesyonel ordunun evvelâ moralini yıktı, sonra onu silâhsız bıraktı. Önce mânen sonra maddeten onu yendi. Şimdiye kadar denirdi ki ordunun yardımı olmadıkça ihtilâl yapılamaz. Hiç değilse ordunun tasvipkâr bitaraflığı lâzımdır. Hele orduya karşı ihtilâl imkânsızdır. Küba ihtilâli bu düşüncenin yanlışlığını ortaya koymuştur. Küba halkı, diktatör Batista'nın profesyonel ordusunu mağlup etmiştir.

Güney Amerikada ordu, bir "kast" teşkil etmektedir. Hükümetleri o yapar, o devirir. Batista'nın generallerinden birinin dediği gibi, politikada üç siyasî parti vardır: Sarılar -yani ordu-, Maviler -yani polis-, Beyazlar -yani bahriye-...

Güney Amerikada ordunun kuvvetini arttıran diğer bir sebep vardır. Bu, ecnebi kumpanyaların eseridir. Memleketin iktisadî hayatını ellerinde tutan büyük ecnebi şirketler, nüfuzlarını genişletmek veya sağlamlaştırmak için ordu şeflerinin yardımlarını sağlamak gerektiğini çabucak anlamışlardır. Askerler çabucak yükselmek için, şu veya bu şirketin adamı olmak gerektiğini öğrenmişlerdir. Bu sebeple ordu şefleri ve büyük ecnebi şirketler arasında sağlam bağlar kurulmuştur. Politikanın hâkimi ordu, bir diktatör yıpranınca onu devirir, yerine başka bir diktatör kor. Diktatör devirme işine, Anayasayı ve kanunu hâkim kılmak ümidiyle sivil teşekküller de karışır. Fakat netice hayal kırıklığıdır. Askerî oyun devam eder. Başa bazan sivil cumhurbaşkanları da getirilirse, onlar ordunun esiridir. Demokrasi hayalleri, bu yüzden heder olup gitmiştir.

Kübadaki son ihtilâl bunlardan tamamile farklıdır. İhtilâl, iki yıl içinde halkı silâhlandırmış ve neticede Batista ile ordusunu perişan etmiştir. Küba bugün halktan müteşekkil bir orduya sahiptir. Ordu, artık bir "kast" değildir, milleti tam manasile temsil etmektedir. Askerî başarıdan sonra, sosyal ve iktisadî sahada geniş ıslahat ve inkılâp hareketlerine girişilebilmesi, bu sayede mümkün olmaktadır.

Kübada ihtilâlden sonra harp suçlularının kurşuna dizilmesi çok yanlış anlaşılmıştır. Batista diktatörlüğünün 20 bin kişinin kanına girdiği çabuk unutulmuştur. İhtilâlden sonra da diktatörün sayısız mukavemet yuvaları keşfedilmiştir. Küba Hükümeti, milletlerarası otoritelerin önünde bu iddiaları delilleriyle ispata hazırdır.

Aslında, tarihte ilk defa olarak bir halk, kendine en insafsızca, canice zulmedenlerden, iktidara gelince intikam almaya kalkışmamaktadır. İhtilâl şefleri, daha işin başında, halktan kendi kendilerine adalet yapmamayı talep etmişlerdir. Fakat millet, suçluların cezalandırılmasını istemekteydi. Tecrübeyle biliyordu ki, cezasız kalan câniler, bir müddet sonra yeniden cellatlığa başlıyabilmektedir. 1933'te Machado'nun diktatörlüğü devrildikten sonra, cellatların çoğuna ilişilmedi. Neticede bu cellatlar birkaç yıl sonra, cezasız kalmanın verdiği bir cür'etle, cinayetler işlemeğe başladılar. Bu sebeple katillerin cezalandırılması bir zaruretti. Onların cezalandırılması sayesindedir ki Kübada, halkın kendi kendine adalet yapması, yani onbinlerce insanın boğazlanması önlenmiştir.

★

İhtilâl Kübada kat'î şekilde halk hakimiyetini gerçekleştirmiştir. Hâlen inkılâplar devresine girilmiş, Kübanın iktisadî ve sosyal bakımdan köklü bir şekilde değiştirilmesine başlanmıştır. İnkılâplar insan haklarını çiğnemeden, demokratik yollardan yapılacaktır. İhtilâl zulmü yıkmış, toplanma, basın ve tenkit hürriyetlerini getirmiştir. Kübada direkt demokrasi hâkimdir. Her hâdise halkın bilgisine sunulmuş, açıkça münakaşa edilmiş, sonunda halkın dediği yapılmıştır. Ücretler işçilerle konuşarak kültürel meseleler hoca ve talebelerin reyi alınarak halledilmeye çalışılmıştır.

Toprak reformu halkın eseridir. Toprağın yüzde 90 ı büyük toprak sahiplerinin elindeydi. Ekilen toprakların 700 bin hektarı ecnebi şirketlerin tasarrufundaydı. 100 kadar Kübalı şirket, 3,5 milyon hektar araziyi işletiyordu. Toprak reformuyla, 4 milyon hektardan fazla arazi halka iade edilmiştir. Bu sayede halkın aç ve işsiz kalması pahasına, sadece şeker kamışı ziraati yapılması önlenmiştir. Hâlen halk, ziraat ve sanayide istihsali arttırmak için arılar gibi çalışmaktadır.

Hürriyet ve kalkınma bir arada yürütülmektedir ve yürütülecektir.

Birleşmiş Milletler

Silâhsızlanmadan sonra!

Birleşmiş Milletler, baş mesele haline gelen silâhsızlanma mevzuundaki konuşmalarına geçen hafta da bıkmadan devam etti. Fransız delegesi Jules Moch, uzun menzilli füzelerin [illegible] evvel Amerikanın silâhsızlanma taarruzuna sahne oldu. Daha evvel Kruçef, Birleşmiş Milletler kürsüsünden 4 yıl için de askerî mekteplerin kapanmasına ve subayların işsiz kalmasına müncer olacak tam bir silahsızlanma fikrini

ortaya atmıştı, Birleşmiş Milletler bu Rus projesini gündemine almıştır.

Amerikanın Birleşmiş Milletler temsilcisi Henry Cabot Lodge'un Çarşamba günü yaptığı konuşma, Rus teklifine bir cevaptır. Lodge, Amerikanın başından beri yüzde yüz bir silâhsızlanmaya taraftar olduğunu söyledi. Yalnız yüzde yüz silâhsızlanma, yüzde yüz teftiş ile birlikte yürütülmeliydi. Halbuki Rus plânında ne gibi bir teftiş ve kontrol sistemi istendiği anlaşılmıyordu. Rusya önümüzdeki yıl Cenevrede Silâhsızlanma Konferansı başlamadan evvel, bu husustaki fikirlerini sarih bir şekilde ortaya koymalıydı.

Lodge'un konuşmasının en alâka çekici tarafı, Birleşmiş Milletleri tam bir silâhsızlanmanın gerçekleşmesi hâlinde asayişin nasıl temin edileceği hususunda inceleme yapmaya dâvet etmesi oldu.

Lodge, askersiz bir dünyada, kanunu hâkim kılmak için bazı müesseselere ihtiyaç olduğu kanaatindeydi. Bilhassa üç mesele teferruatlı bir şekilde cevaplandırılmalıydı. Evvelâ ne tip bir milletlerarası polis kuvveti teşkil edilmesi gerektiği tâyin olunmalıydı. Böyle bir kuvvetin tâbi olacağı milletlerarası kanunun prensipleri ortaya konulmalıydı. Memleketleri dahilinde ne gibi emniyet kuvvetlerine ihtiyaç olduğu kararlaştırılmalıydı.

Amerikanın tam bir silahsızlanma fikrini benimsiyerek, şimdiden askersiz dünyanın aşayişi üzerinde kafa yorması iyi karşılandı. Bu suretle Rus teklifine propaganda bakımından iyi bir cevap verilmiş oldu.

Meselenin esasına gelince, silahsızlanma meselesi, 10 küsur yıllık müzakerelere rağmen hâlâ yerinde saymaktadır. Tek terakki, Rusların nihayet kontrol prensibini kabul etmeleriyle elde edilmiştir. Fakat asıl mesele, kontrol ve teftiş hususunda müşahhas hal şekillerine varmaktır. Geçmiş tecrübeler, askersiz dünya fikri çok câzip olmasına rağmen, fazla hayale yer bırakmamaktadır. Maamafih geçmiş yıllara nazaran daha ümitli bir denemeye 1960 yılında, Cenevrede Birleşmiş Milletlerin dışında başlanacaktır. Doğu ve Batı bloklarının beşer temsilciyle katılacakları Silâhsızlanma Konferansı, hiç şüphe yok, şimdiye kadarki toplantıların en ciddisi olacaktır.

Henry Cabot Lodge
İyi mukabele

A. B. D.

Çelik grevi

Geçen haftanın ortasında Perşembe günü, Üçüncü Amerikan Seyyar Mahkemesi, Eisenhower'in 99 günlük çelik grevinin durdurulması hakkındaki talebini incelemeye başladı. Bir gün evvel, alt mahkeme grevi durdurma kararı almıştı. İşçi temsilcileri buna itiraz etti. Kararı gelecek hafta Seyyar Mahkeme verecektir.

99 günlük çelik grevi 700 bin işçiyi ilgilendiriyordu. Fabrikalar aylardır bomboştu. Pittsburgh'u ziyaret eden Başbakan Menderes, bu yüzden görülmeye değer çelik fabrikalarını gezememişti. Çelik stoklarının gittikçe azalması, diğer sanayi kollarının faaliyetini de yavaşlatıyordu. Grevin, hatta Türkiyeye bile zararı dokunmaya başlamıştı. Çelik sanayiinde mühimce miktarda krom kullanılıyordu. Amerikada çelik istihsalinin durması, Türkiyenin krom ihracatını da baltalamıştı.

Amerikan Hükümetinin, devam ederse bütün iktisadi hayatı felce uğratabilecek grev karşısında sonuna kadar seyirci kalmasına imkân yoktu. Başlangıçta Eisenhower, patron ve işçi temsilcilerinin müzakere yoluyla kendi aralarında anlaşabileceklerini düşünmüş, müdaheleden kaçınmıştı. Fakat patron ve işçi temsilcileri bir anlaşmaya varamamışlardır. Bunun üzerine Eisenhower, Taft - Hartley Kanununun verdiği selâhiyetlere dayanarak, 80 günlük bir müddet için grevi durdurma teşebbüsüne geçmiştir.

Eisenhower anlaşma ümidinin kalmadığını, Güney Kaliforniyadaki istirahatinden dönünce öğrendi. Washington'a varınca, ilgili kabine üyelerini Beyaz Sarayda topladı. Birlikte Taft - Hartley Kanununun derpiş ettiği mekanizmayı harekete geçirmekten başka çâre olmadığına karar verdiler. Başkan yazdığı bir mektupla bu kararı açıkladı ve grevin tarafların anlaşmasıyla halledilememesinden duyduğu üzüntüyü belirtti.

Başkan Eisenhower
Greve "dur" emri

Taft - Hartley Kanununun tatbikinde ilk adım, işçi meselelerinden anlayan üç kişilik bir inceleme heyetinin teşkilidir. Bu heyet, grevin tesirlerini ve anlaşma ümidi olup olmadığını tesbit eder. Heyet "hal çâresi yok" derse, Cumhurbaşkanı Başsavcıya mahkemeye başvurma emrini verir. Mahkeme "grevi durdurma" kararı alır. 80 günlük fasıla devresinde, Hükümetin uzlaştırma servisi, tarafları masa başında toplayarak onları anlaştırmaya çalışır. 75 inci günden sonra Millî İş Münasebetleri Müdürlüğü, grev yapan işçiler arasında gizli bir seçim yapar. Gizli seçimde işçilere patronların en son teklifi sunulur ve teklif muvacehesinde greve devam edip etmeme kararı vermeleri istenir. İşçiler grev kararı verirlerse, 80 günlük bir fasıladan sonra grev yeniden başlar.

Çelik grevi hâlen bu safhaya gelmemiştir Zira mahkeme, şimdilik işçilerin tezine hak vermiştir. Çelik İşçileri Sendikası, grevin henüz millî sağlık ve emniyete zarar vermediğini iddia etmektedir. Taft - Hartley Kanununun kullanılabilmesi için, millî sağlık ve emniyetin zarar görmesi lâzımdır. İşçi Temsilcileri, "grevi durdurma" kararının anayasaya aykırı olduğunu söylemektedirler. Grev hâlen devam [illegible]

SİNEMA

Türkiye

45 yıl sonra

(Kapaktaki yıldız)

Osmanlı İmparatorluğunun bir avuç sergüzeştçi tarafından sürüklendiği İlk Dünya Harbinin, hani şu, iktidardaki İttihat ve Terakki partisinin "memurlara maaş verebilmek için" katıldığı harbin üçüncü günü, tarihte ilk defa müslüman ve kâfirlerden meydana gelen bir topluluk şeyhülislâm fetvasiyle, yine müslüman ve kâfirlerden meydana gelen diğer bir topluluğa karşı "cihad-i ekber" ilân etmek gibi bir ikiyüzlülük şahaseri verirken, aynı günün sabahı payıtahtın sayfiyesi Ayastafanos'ta -Yeşilköy-, bunun kadar garip bir başka hâdise cereyan ediyordu. Teatral hareketlere pek düşkün olan zamanın liderleri, 1876 da Ayastafanosa kadar gelen Rusların bu vesileyle diktikleri abideyi yıkmakla işe başlamak istemişlerdi. 14 Kasım 1914 Çarşamba günü sabahın erken saatlerinde Hamidiye zırhlısı Ayastafanos açıklarına yanaştı ve mensup olduğu devletin toprakları içindeki bu âbideyi topa tuttu. Fakat âbide bir türlü yıkılamadı, bunun üzerine dinamitle atıldı.

Tarihteki "garip hâdiseler" serisinde yer alabilecek bu "kara ve deniz harekâtı" sürüp giderken, âbidenin biraz ötesinde de Türk sineması için çok ehemiyetli bir başka hâdise cereyan ediyordu. Âbidenin yıkılışını bir tarih vesikası olarak tesbit etmek istiyen Harbiye Nazırı Enver Paşanın emriyle, hiçbir yabancının yaklaşmasına müsaade edilmiyen bu harekât sahasında bir ihtiyat zabiti ve amatör bir sinemacı olan Fuat Bey -Fuat Uzkınay-, kamerasını uzakta bir noktaya yerleştirmiş film çekiyordu. Böylelikle, önümüzdeki ayın ortasında 45 inci yılını dolduracak olan Türk sinemasının ilk eseri, "Yeşilköydeki âbidenin yıkılışı" oldu.

20 yıllık diktatörlük

Bu pek hayırlı sayılamıyacak ve amatörce başlangıçtan sonra, ordunun çevirdiği aktüalite filmleri bir yana bırakılırsa, ilk Türk filmleri, "Müdafaa-i Milliye Cemiyeti", "Malûl Gaziler Cemiyeti" gibi hayır müesseselerine gelir sağlamak üzere, harbin sonlarında ve mütareke yıllarında çevrilen eserlerdi. Rahmetli Sedat Simavi, tanınmış aktörlerden Ahmet Fehih ve Şadi Karagözoğlu, yukarıda adı geçen Fuat Uzkınayın, sinemamızın başlangıç devresindeki bu yarı -profesyonel çalışmalarından sonra ilk profesyonel film yapımı, Almanyada film çevirdikten sonra 1921 de İstanbula dönen Muhsin Ertuğrulun aynı yıl kurulan ilk hususi Türk film şirketi olan Kemal Film ile işbirliği yapmasıyla başladı. 1924 e kadar süren Kemal Film - Muhsin Ertuğrul işbirliği Kemal Filmin dağılmasıyla sona erdi. 1928 e kadar süren bir fasıladan [illegible] kurulan İkinci hususi film şirketi İpek Film ile başlıyan İpek Film - Muhsin Ertuğrul işbirliği ise İkinci Dünya Harbine kadar sürdü. Buna göre, aynı devre esnasında, Basın - Yayın Umum Müdürlüğünün çevirttiği birkaç propaganda filmi, aynı müdürlük adına Münir Hayri Egelinin çevirdiği "Doğan Çavuş", Cumhuriyetin Onuncu yıldönümü vesilesiyle Rusyadan dâvet edilen Yutkeviç ile Arnstam'in Basın - Yayın adına çevirdikleri "Ankara Türkiyenin kalbidir", Nazım Hikmetin İpekçiler hesabına birkaç kısa filmi, 1937 de kurulan Halil Kâmil stüdyosunun bir iki montaj - filmi ve Almanların birkaç başarısız ko-prodüksiyon denemesi bir yana bırakılırsa, Türk sinemasının 1921 den 1940 a kadar uzanan yirmi yıllık kuruluş devresi, tek adamın, Muhsin Ertuğrulun çalışmalariyle kaplıdır,

başlangıç ve kuruluş devirlerinde, bir sinema için en zararlı olan iki anlayış, tiyatroculuk ve fotoğrafçılık sağlam bir şekilde yerleşmişti. Gerçekten de Muhsin Ertuğrulun filmleri birincisini, kameralarının önündeki hâdiseleri olduğu gibi tesbit etmekten başka birşey yapmıyan aktüalite filmcilerimiz ise ikincisini temsil ediyorlardı. Zaten aslında bu iki grup arasında büyük bir fark yoktu. Belli bir noktaya dikilen ve yerinden oynamıyan kameranın önünde tabii bir hâdise cereyan ediyorsa aktüalite filmi; oyuncuların canlandırdığı bir sahne cereyan ediyorsa, hikâyeli film ortaya çıkıyordu. Sinemamızın bu iptidai anlayıştan bugün bile tamamiyle sıyrıldığı söylenemez.

Sansür ve Arap filmleri

İkinci Dünya Harbinin başlangıcında, bu iki sakat anlayışa, iki zararlı hâdise daha katıldı. Bunlardan biri harp tehlikesinin belirmesi üzerine, içerdeki fikir hayatını "zabt ü rabt" altına almak için çıkarılan mevzuat cümlesinden olarak 19 Temmuz 1939 da bir sansür nizamnamesinin neşredilmesiydi. Zamanın totaliter devletlerindeki nizamnamelerden faydalanılarak meydana getirilen ve bugün de aynen yürürlükte bulunan bu nizamname, sinemayı tam mânasiyle bir cendere içine sokuyordu (Bak. AKİS, Sayı: 260). İkinci hâdise 1937 den başlıyarak yavaşlıyan Türk film yapımından boşalan yerin Mısır filmleriyle doldurulmasıydı. Daha şarklı, bundan dolayı halk tarafından Amerikan ve Avrupa filmlerine göre daha az yadırganan bu filmler, ele aldıkları mevzuların basitliği, şahısların şarklı davranışları ve kıyafetleri, müziği dolayısiyle çok geniş bir seyirci kütlesi-

"Tütün zamanı"ndan bir sahne

Sinemaya göre köylü kızımız!

Tiyatro - sinema

1946 dan sonra film çevirmekten vazgeçen, yalnız 1953 te "ilk renkli Türk filmi"ni çevirmek için "Halıcı kız" macerasına atılan Muhsin Ertuğrul herşeyden önce bir tiyatro adamıydı. Etrafına topladığı oyuncalar da "Darülbedayi" kadrosundan alınmıştı. Sinema, bunlar için bir "ek vazife" olmaktan öteye geçmiyordu. Muhsin Ertuğrulun tiyatroculuğu ile gölgelenen sinemacılığı, aynı zamanda her ziyaret ettiği memleketeki sinemanın tesirine göre kalıp değiştiriyordu. Böylelikle en ağdalı Alman ve İskandinav melodramları, en kötü Fransız vodvil ve operetlerini örnek diye seçmekteydi.

Bundan dolayı sinemamızın baş-

Atıf Yılmaz

Lütfi Akad

Memduh Ün

Metin Erksan

Baha Gelenbevi →

REJİSÖRLER

Bir filmin başarısı eninde sonunda gelip rejisöre dayanıyor. İyi bir rejisör, eline iyi bir senaryo geçirdikten sonra, oyuncuları ne kadar zayıf, teknik şartları ne kadar elverişsiz olsa yine de kendisini göstermek imkânını bulabilir. Bunun için ressamı müzikçiden, romancıyı heykeltraştan, şairi piyes yazarından ayıran duygu gibi sinemacıyı da bütün diğer sanatçılardan ayıran "sinema duygusu"nun varlığı şarttır. Sinema duygusu yaratılıştan gelen yatkınlık bir yana bırakılırsa, sinemanın en iyi eserlerini tanımak ve bilmek, sinema sanatının temellerini öğrenmek, en gerekli meslek bilgisini edinmek ve iyi ustaların çalışmasını takibetmekle gelişir. Bundan başka sinema rejisörü, çalışması sırasında resim, müzik, oyun, dekor, hikâye kuruluşu, karakter yaratılışı, çalışma ekibini idare gibi birbirinden çok farklı işler başta olmak üzere, çalışma sahası içine en değişik durumlar girdiği için sanatçılar arasında genel kültürü en geniş bir kimse olmak gerekir. Bugün film çeviren rejisörlerimizin hemen hepsi, "sinema duygusu"ndan da, genel kültürden de mahrum kimselerdir. Bu ikisinden mahrum olan insanların başına gelmesi gayet tabii olan bir durum,yani kötü ustaların kötü eserlerinin tesirine kapılma, sinemamızda her adım başında rastlanan bir hâdisedir. Bugün sinemamızda çalışan elliye yakın rejisör içinde kendine has üslûbu, belirli bir "şahsiyet"i olan rejisör hemen hemen mevcut değildir. Bu da gayet tabii birşeydir. Zira rejisörlerin büyük bir çoğunluğu, sinemayı bir anlatım vasıtası olarak seçmemiş, ancak bir geçim vasıtası olarak benimsemiştir. Ekmek parasını çıkarmak için roman, hikâye, şiir yazana, resim yapana rastlanmadığı bir memlekette, yahut da böyle bir maksatla işe girişen sanatkârın gerçek sanatkâr olmıyacağı kendiliğinden belli olduğu halde rejisörlerimizin sinemayı sırf bir "meslek" olarak seçmeleri sinemamızın bugünkü geri durumunun başlıca sebebidir. Ne zaman, anlatmak istediği herhangi bir şey için sinemayı tek anlatım vasıtası olarak seçen, sinemayı düşünce ve duygularını anlatabilecek en elverişli vasıta olarak gören kimseler çıkar, kendisini roman, şiir, hikâye, resim, müzik... gibi vasıtalardan çok sinemaya yatkın görürse, sinemamızda gerçek rejisörler devri o vakit başlıyabilecktir. Fakat, bunun için de yukarıda sözü edilen "sinema duygusu"nu uyandıracak, besliyecek şartların sağlanması lâzımdır.

Bir sinema eğitim merkezi kurulmadıkça, sinemanın en iyi eserlerinin seyredilmesini mümkün kılacak sinema dernekleri ve özel sinemalar açılmadıkça, Türkiyede sinema duygusunun meydana gelmesi çok nadir olacak, bu duygunun beyazperdede açığa vurulacak kuvveti kazanması ise bugünkü gibi imkânsız kalacaktır. Buna ilâveten, bir sinemacının en pratik yetişme yolunun amatör çalışmaları, kısa filmler olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bunlar, kısa bir film çerçevesinde belli bir mevzuun en özlü, en ekonomik yoldan anlatılmasını sinemacıya öğretebileceği gibi, daha çok dokümanter çalışma içine girdiği için, sinemacılarımızın en eksik tarafını, yani tabiata bakmasını bilmemekten doğan kusurunu da giderecektir.

Halen film çevirmekte olan rejisörlerimizden bazıları şunlardır: Lütfü Ö. Akad, Hicri Akbaşlı, Orhan M. Arıburnu, Atıf Yılmaz Batıbeki, Hüsnü Cantürk, Turgut Demirağ, Orhan Elmas, O. Nuri Ergün, Metin Erksan, Semih L. Evin, Baha Gelenbevi, Muharrem Gürses, Nişan Hancer, Çetin Karamanbey, Faruk Kenç, Kâni S. Kıpçak, Mehmet Muhtar, Şinasi Özonuk, Nejat Saydam, Osman F. Seden, Memduh Ün, Mümtaz Yener...

Nejat Saydam

Şadan Kâmil

Ç. Karamanbey

Osman Seden

M. Gürses

Sezer Sezin

Nurhan Nur

Pervin Par

Çolpan İlhan

Nedret Güvenç

OYUNCULAR

Okul ve Halkevi temsilleri, Arap filmleri, Hollywood mamulleri, piyasa romanları... Oyuncularımızın başlıca ilham kaynakları, çalışmalarındaki başlıca "model"ler bunlardır. Ellerine tutuşturulan senaryo ve bu senaryoyu filme alan rejisörün de yine aynı kaynaklardan ilham alarak yetişmiş olması, aynı zihniyette bir prodüktör zümresinin mevcudiyeti, filmlerimize baştan sona kadar şaşılacak bir zihniyet birliği vermeğe yetiyor. Ve, sinemaya katılan her yeni oyuncu, hep aynı yollardan geçerek, hep aynı örneklerden faydalanarak "temsili" devam ettiriyor. Rejisörlerde olduğu gibi oyuncularda da, arada bir kendi şahsi gayretiyle bu cereyanın zaman zaman dışında kalmak, kenarda bir yerlere tutunmak cesaretini gösterenler, kuvvetli selin akışına uzun zaman dayanamıyorlar. AKİS'in bu sayıda kapağını süsleyen Muhterem Nurun hikâyesi, aşağı yukarı bütün oyuncularımızın hikâyesi sayılabilir. Bugün 28 yaşında olan Muhterem Nur Yugoslavyadaki bir Türk ailesinin çocuğudur. Babası polis memuru olan Muhterem Nur, küçük yaşta ailesiyle birlikte anavatana göç etti. İlkokul tahsili yaptı. 15 yaşında evlendi, az sonra eşinden ayrıldı. 19 yaşındayken, Zeki Alpanın "Yıldızlar revüsü" adlı filmindeki küçük bir rolle sinemaya başladı. O vakitten bu yana geçen sekiz yıl içinde her yıl ortalama beş film çevirdi. İğfal edilmiş kız, çocuğu için ıstırap çeken ana, aldatılmış kadın, terkedilmiş sevgili v. s. gibi yerli filmlerin başlıca sermayesi olan mevzularda "ihtisas" yaptı. Bütün bu kötü alışkanlıklara rağmen, geçen yıl Memduh Ün tarafından meydana getirilen ve bugüne kadar çevrilen yerli filmlerin en iyisi olan "Üç Arkadaş"ta -artistin 31 nci filmidir- şaşılacak kadar sade, temiz, duygulu bir oyunla dikkati çekti ve tabii ardından yine eski ihtisas sahasına döndü... Filmlerimizde oyun bakımından kendini gösteren aksaklığın, oyuncu yetişmesindeki bu yetersizlikten başka sebepleri de vardır. Bunların başında, rejisörlerimizin oyuncu idaresindeki şaşılacak acemilikleri yer almaktadır. Rejisörlerin "daimi" bir oyuncu kadrosu ile çalışmaları, yeni ve alışılmamış tiplerin sinemaya kazandırılmasındaki yavaşlık, bunun yanı sıra aynı oyuncuların başka başka filmlerde hep aynı tipleri canlandırması da, beyazperdemize sıkıcı bir monotonluk vermektedir. Filmlerin sonradan seslendirilmesi ve kendi sesini kullanan oyuncuların bir elin parmaklariyle sayılabilecek kadar az oluşu bu monotonluğu arttırmaktadır. Perdemizden çıkan sesler, yıllardan beri Şehir Tiyatrosunun belli bir kadrosu tarafından sağlanır. Oyuncularımız bu "dilsizlikten" kurtulmadıkça ve hiç olmazsa ehemmiyetli diyalogların asıl filmle birlikte tespiti sağlanmadıkça, oyundaki bu aksaklık sürüp gidecektir.

Bugünkü oyuncu kadromuz, kadın yıldızlardan Belgin Doruk, Serpil Gül, Gül Gülgün, Nedret Güvenç, Gülistan Güzey, Çolpan İlhan, Altan Karındaş, Muallâ Kaynak, Muzaffer Nebioğlu, Nurhan Nur, Lâle Oraloğlu, Pervin par, Leylâ Sayar, Sezer Sezin, Sunay Uslu; erkek yıldızlardan Sadri Alışık, Kenan Artun, Yılmaz Güney, Orhan Günşiray, Fikret Hakan, Ayhan Işık, Eşref Kolçak, Ahmet Mekin, Bülent Oran, Mahir Özerdem Münir Özkul, Abdurrahman Palay, Kenan Pars... gibi çok değişik bir kadrodan meydana gelmesine, Muazzez Arçay, Melâhat İçli, Saziye Moral gibi kadın veya Mümtaz Ener, Talât Gözbak, Atıf Kaptan, Feridun Karakaya, Ziya Metin, Kadir Savun, Semih Sezerli, Ahmet T. Tekçe, Salih Tozan gibi erkek karakter artistleri ve yardımcı oyuncular tarafından desteklenmesine rağmen, hep aynı monoton, tek karakterli oyunu sürdürüp gitmektedir.

Ayhan Işık

Fikret Hakan

Mahir Özerdem

O. Günşiray

Kenan Artun

ni cezbediyor ve halkın sinema zevkini alabildiğine körletiyordu. 1938 sonlarında "Aşkın Gözyaşları" İstanbulda oynatılırken sinemanın kapıları kırılıyor. Şehzadebaşında trafik kapanıyor ve müstakbel seyircisiyle. müstakbel rejisör ve prodüktöriyle geniş bir kütlenin melodram zevki gelişiyordu. Az sonra savaşın patlaması. Avrupa pazarlarının kapanması, bu Arap filmleri akınını daha da hızlandıracak, bunun yanında hemen tek rakip olarak Amerikan filmleri ortaya çıkacaktı.

Bundan dolayı bir yandan rekabet, öte yandan harp içinde malzeme elde etmenin güçlükleri, Türkiyenin savaşa girmemiş bir memleketin sinema sahasında sağlıyacağı avantajları elde etmesine engel oldu.

Altına hücum

Türk sineması. gelişmesi için ikinci büyük fırsatı harbin sonunda buldu. Film malzemesi yeniden bollaşmış ve ucuzlanmıştı. Harpten büyük zararlar gören küçük Avrupa memleketleri bile millî sinemalarını sağlam temeller üzerine kurmaya başlamışlardı. Sinema, İkinci Dünya Harbindeki imtihanını başariyle vermiş, harp sonunda en canlı ve en yaygın bir sanat kolu haline gelmişti. Büyük bir propaganda vasıtası olduğu kadar zengin bir gelir kaynağı da olan sinema, hemen her memlekette devlet himayesine alınmıştı.

Türkiye, harp sonrasına değişik bir oyuncu, rejisör ve prodüktör kadrosuyla girdi. Film yapımı her yıl biraz daha hızlandı. Harpten önce yıllık ortalama 2-3 civarında iken, harpten sonra birkaç yıl sonra bu ortalama 40-50 ye yükseldi. Her yıl birkaç yeni film şirketi faaliyete geçti. Ondört yıllık kısa bir devre içinde Türk sineması endüstri olarak dikkate değer bir gelişme gösterdi. Fakat filmlerin kalitesinde her hangi bir düzelme meydana gelmedi. Başlangıçtaki kötü tesirler, bu sefer kolay kazanç elde etmek hırsının da birleşmesiyle, korkunç bir istismar mevzuu haline geldi. Bunun kanun eliyle himayesi, işi büsbütün çığırından çıkardı. Gerçekten de, 1948 de yabancı filmler aleyhine ve yerli filmler lehine yapılan vergi indirimi, bu istismarı hızlandırmaktan başka bir işe yaramadı. Sinema pek az para karşılığı büyük kazanç sağlıyan cazip bir ticaret sahası oldu. Başka sahalarda dikiş tutturamıyan yahut da sinemayı daha elverişli bir kazanç sahası bulan kimseler, sinemayla en küçük bir ilgileri olmadığı halde, film piyasasını ele geçirdiler. 1958 de başlıyan bu "altına hücum", hızını her yıl biraz daha arttırarak geçen yıla kadar sürdü.

Malzeme sağlanmasında büyük güçlüklerle karşılaşılmasına, film maliyetinin gittikçe yükselmesine rağmen, Türk sinema endüstrisinin bu gelişmesi dikkate değer. Bunu Türkiye nüfusunun hızla artmakta oluşu, buna paralel olarak sinema seyircisinde meydana gelen büyük artış, nihayet sinemanın, bu pahalılık devrinde gittikçe en ucuz eğlence vasıtası haline gelmesinde aramak gerekir. Savaşın başlangıcındaki durum ile son durum arasındaki büyük fark, bunu ortaya koymaktadır. 1938-39 da 18 milyon olan nüfus 1958-59 da 26 milyona yaklaşmıştır. sinema salonları 130 dan 650 ye çıkmıştır. Sinema seyircisi 12 milyondan 60 milyona çıkmıştır. 1948 da bütün Türkiyedeki seyirci sayısı 25 milyon iken, geçen yıl yalnız İstanbul'daki seyirci sayısı 28 milyonu aşmaktaydı. Bunun yanı sıra, 1953 teki 47, 1955 teki 48 filmlik yapım bir yana bırakılırsa, 1952 den itibaren film sayısı daima ellinin üstünde kalmıştır. Geçen yıl ise Türk sineması 108 film ile, dünyada sekizinci sırada yer alıyordu.

Anarşi içinde bir endüstri

Fakat 108 film Türk sinema endüstrisinin aynı zamanda bir anarşi içinde bulunduğunu da ortaya koyan en iyi delildi. Film malzemesi ortadan kalktığı vakit, endüstrinin yanı sıra bir de ham film karaborsası türemişti. Dışarıdan getirtilecek malzeme kotalar yoluyla tahsis edilmeğe başlayınca birçokları kuyruğa girip pelikül almıştı. Aynı zamanda dolu filmlerin de kotalar yoluyla tahsisi, bu sahada da darlık yaratınca, yabancı filmlerin kendiliğinden tahdit edileceği, kuvvetli bir rakibin zayıflayacağı ümitleri belirtmişti. Ellerinde ham madde bulunduranların çoğu bu ümitle, bunları dolu film haline getirmeğe başladı. Geçen yılın bir sağlık işaretinden çok bir hastalık belirtisi olan 108 filmi böylelikle ortaya çıktı ve beklenen neticeyi vermekte gecikmedi, zira bu filmler arasında "iyi iş yapanlar," bu 108 filmin ancak sekiziydi. Geri kalanların çoğu, zorlukla masraflarını kurtarabildiler, büyük bir kısmı ise, piyasanın tâbiriyle "yattı." Bu fiyaskonun çeşitli sebepleri vardı. Herşeyden önce 108 film, endüstrinin ve piyasanın bugünkü durumuna göre normal bir rakam sayılamazdı. Yabancı filmlerin kotadan tahsisi, beklenildiği gibi bunların kendiliğinden tahdidiyle neticelenmemişti. Böylelikle aynı seviyeyi muhafaza eden yabancı filmlerin sayısı ile 650 ye ulaşmasına rağmen yine yeter sayılamıyan salon sayısı göz önüne alınınca 108 film bu salonlar tarafından kaldırılamazdı. Nitekim bunlardan çoğu perdeye bile ulaşamadan rafa konuldular. Fakat perdeye ulaşanlar için de beklenmedik bir sürpriz oldu, Seyirci kötü filmi, hiç olmazsa "çok kötü" filmi, artık sırf yerli olduğu için tutmak niyetinde değildi. Ne kadar yavaştan da olsa sinema seyircisinde bir değişiklik meydana geliyordu. Seyirci, artık harp öncesinin, hatta harp bitiminin seyircisi değildi. İki üç yıldır gittikçe kesifleşen bir sinema tenkidinin gündelik gazetelerde veya yaygın haftalık mecmualarda yer bulması, bu seyircinin kötü filmler karşısındaki davranışına tesirden geri kalmıyordu. Eskiden film seçmiyen seyirci, birkaç yıldır zam gören biletlere ödeyeceği ücretin karşılığını daha yerinde kullanmak isteğinin de birleşmesiyle, film seçer hale gelmişti. Son yıllarda sinemamızdaki en mühim hâdise, hiç şüphesiz seyircinin geçirmekte olduğu bu istihaleydi. Bundan dolayı, filmleri her vakit büyük seyirci kütlesi toplayan Muharrem Gürsesin geçen ona yakın filminden ancak biri. "Tütüncü kızı Emine," dört filmle ikinci

"Kalpaklılar"da Sadri Alışık

Millî Mücadele modası

Nuri Altınok ile Tijen Par "Karacaoğlan"da

"Alageyik'in önünde mi, ardında mı?

gelen Nejat Saydamın ancak "Şahinler diyarı" iş yapabildi. Seyircinin, kötü film meydana getirecekleri şüphesiz olan şipşakçılara değil, doğrudan doğruya kötü filmin kendisine tepki gösterdikleri, "büyük prodüktörler"den bazılarının da fiyaskoyla karşılaşmalarından anlaşılabilirdi. Turgut Demirağın Mari Blanchard'lı Eva Palmer'li, Isarco Ravaioli'li, Manfred Schuster'li, Freddie Ford'lu filmlerinin -"Bir kadın tuzağı," "Karasu" -âkıbeti veya romanlarını perdede seyretmek gibi kendisine çok pahalı bir oyalanma şekli seçen İhsan İpekçinin Lütfü Ö. Akada çevirttiği "Zümrüt" ve Baha Gelenbevîye çevirttiği "Günahkârlar cenneti"nin âkıbeti, bunu açıkça ortaya koymaktaydı. Seyircinin tepkisi o kadar şiddetliydi ki, İpekçiler yerli film imalâtından üçüncü defa olarak çekilmeği kararlaştırdılar.

Yeni mevsimin başında

Geçen mevsimin gösterdiği bu son derece karışık durumun, aynı zamanda, hâdiselerden ders almak kabiliyetinde olanlara faydası dokunacağı umulur. Geçen yılın "iş yapan" filmlerinin başında, her mevsim raslanan bir "vurgun filmi" olan "Fosforlu Cevriye," henüz modası geçmiyen Zeki Mürenli "Gurbet" bir yana bırakılırsa, şu veya bu bakımdan üzerinde titizlikle durulmuş filmler geliyordu. Bu yılki film yapımının da, arada yine birkaç "vurgun filmi" bulunmasına rağmen seyircinin son yıllardaki tepkisi göz önüne alınarak daha titizlikle çalışılmış filmlere doğru bir temayül gösterdiği göze çarpmaktadır. Üstelik bu durum, film maliyetinin yüz bin liranın üstüne çıkmasına, üzerinde az çok durulan bir filmin ise 150-200 bine mal olmasına rağmen meydana gelmektedir. Hatta bazı filmler 200 bin lirayı da aşmaktadır. Aslında bu artışın belirli bir nisbeti, umumî fiyat artışının sinemadaki aksinden başka birşey değildir. Bugünkü 110-120 bin liralık maliyet, 1946-47 nin 20-30 bin, 1954-55 in 60-70 bin, 1956-57 nin 70-80 bin liralık ortalama maliyetinin karşılığıdır. Fakat ne de olsa, bir filme 150-200 bin lira yatırmak, bugünkü şartlar içinde bir cesaret meselesidir.

Yeni mevsimin dikkati çeken eserleri arasında, İpekçilerin "son" filmi "Yalnızlar rıhtımı," Erman Kardeşlerin "Karacaoğlanın kara sevdası," Kemal Filmin "Düşman yolları kesti", Duru - Uğur Filmin "Ateşten Damla"sı Birsel Filmin "Kalpaklılar"ı yer almaktadır. Bunlardan son üçü "millî mücadele" devri filmlerindendir. Tarık Kakınçın bir senaryosundan Osman F. Sedenin çevirdiği "Düşman yolları kesti"de Nurhan Nur, Sadri Alışık ve Eşref Kolçak oynamakta, kameracılığını Kriton İlyadis yapmaktadır. Memduh Ünün çevirdiği "Ateşten damla," Mükerrem Kâmil Sunun romanından rejisör Atıf Yılmaz tarafından senaryo haline getirilmiştir. Başrollerinde Muhterem Nur ve Kenan Artun oynamaktadır. Çolpan İlhan ile Sadri Alışıkın oynadıkları "Kalpaklılar," Samim Kocagözün Vatan gazetesinde tefrika edilen romanından Nejat Saydam tarafından perdeye aktarılmıştır.

Atıf Yılmaz Batıbekinin, Yaşar Kemalin Cumhuriyette tefrika edilen resimli romanından perdeye aktardığı "Karacaoğlanın kara sevdası," adından da anlaşılacağı gibi, ünlü halk şairinin bir aşk macerasını anlatmaktadır. Devlet Tiyatrosundan Tijen Par ve Nuri Altınok ile iki yardımcı oyuncu, Kadir Savun ve Talât Gözbakın oynadıkları filmin müzikleri Ankara Devlet Operası orkestra şefi Sabahattin Kalender tarafından hazırlanmış ve aynı okestra tarafından icra edilmiştir. Türküler de yine Devlet Tiyatrosu eski sanatkârlarından Ruhi Su tarafından okunmaktadır.

Attilâ İlhanın senaryosundan alınan "Yalnızlar rıhtımı," bir liman çevresinde geçen bir aşk macerasını anlatmakta ve başrollerinde Çolpan İlhan ile Sadri Alışıkın oynadıkları bu film, Lütfü Ö. Akadın imzasını taşımaktadır.

Bunların dışında kalan birkaç film daha var ki, daha çok "iş yapmak" bakımından ne gibi netice alacakları merak edilmektedir. Meselâ senaryosu yine Attilâ İlhan tarafından yazılan "Şoför Nebahat" -rejisörü: Metin Erksan- geçen yıl "Fosforlu Cevriye" ile açılan çığırın bu yıl da devam etmesini sağlıyacak mı? Osman F. Sedenin bu mevsim hazırladığı ikinci filmi, "Kırık plâk" öbür "Zeki Mürenli filmler gibi "para kıracak" mı? Hulki Senerin Zeki Müren'den sonra bu sefer bir kadın ses sanatkârı ile -Gönül Yazar- giriştiği "Taş bebek" alaturka şarkıcıların perdede kullanılmasının her vakit kârlı olduğunu bir kere daha ortaya koyacak mı? Atlasçıların Yusuf Ziya Ortacın manzum piyesinden perdeye aktardıkları "Binnaz," bir zamanlar moda olan tarihî filmleri seyircinin hâlâ seyretmeğe tahammülü olduğunu mu, yoksa aksini mi gösterecek? Sinemamızın kendisine biraz daha çeki düzen verebilmesi, anarşinin biraz daha azalması, bu soruların cevabına bağlıdır.

Sinemacıların durumu

Bu çeki düzen verme, anarşiden kurtulma, sinema endüstrisinde çalışanlar için de lüzumludur. Zira şimdiki durumda, bu endüstride çalışanları "bir gün aç bir gün tok" bir gün zengin ertesi gün cepleri bomboş olarak görülmektedirler. Hiç olmazsa endüstridekilerin büyük çoğunluğu bu durumdadır. Zira ücretlerde, çalışma şartlarında, film maliyetlerinde hiçbir istikrar yoktur.

Son duruma göre bir Türk filminin ortalama maliyeti 100-120 bin liradır. Bu rakam, şipşakçı filmlerde 70-75 bine inmekte, biraz titizce hazırlanmış filmlerde 150-200 bine yükselmektedir. Rejisörlerin kazancı da çok değişiktir. 5 bin liradan başlıyan rejisör ücreti, piyasanın "iyi rejisör"lerinde iki misline kadar çıkabilir. "İ-

"Ateşten Damla"dan bir sahne

Sinemacılar Milli Mücadeleye katılıyor

sim yapmış" birkac rejisör 12-15 bin lira, bazan da 20 bin lira alabilir. Senaryonun, çekim senaryosunun meydana getirilmesi bu ücrete dahildir. Bır rejisör bazan yılda iki, üç film meydana getirir. Şipşakçı rejisörler arasında 7-8, bazan 10 film çevirenler de vardır.

Senaryoculuk bir meslek olarak gelişmediği için bu sahadaki rakamlar daha da değişiktir. Orijinal senaryolar için 3-5 bin lira, bazan 7-8 bin lira verilmektedir. Umumiyetle, her hangi bir romanın telif hakkı satın alınarak, rejisör tarafından senaryo haline sokulur. telif hakkı olarak ödenen para da, 5-7 bin lira arasındadır.

Oyuncuların ücretlerinde de aynı kararsızlık görülmektedir. Umumiyetle başrollerdeki erkek oyuncular film başına 7-8 bin lira almaktadırlar Kadın oyuncuların ücreti daha düşük olup 5-6 bin lira civarındadır. Piyasanın birkaç "tutulan" oyuncusunun ücreti, piyasanın "tutulan" rejisörünün ücretine yaklaşır. İkinci derecedeki oyuncuların kazancı 2500-4000 lira arasındadır. Figüranlar gün hesabıyla 25-50 lira almaktadırlar. Bununla birlikte, oyunculardan çoğunun bazan yılda 3-4 film, bazan da 7-8 film birden çevirdikleri de gözönünde bulundurulmalıdır. Aynı haftanın başkabaşka günlerinde ayrı ayrı filmlerde çalışan oyunculara sık sık rastlanmaktadır.

Teknisyenler arasında en fazla para alanlar kameracılardır. Vasat bir kameracı, film başına 3-4 bin, iyi bir kameracı ise 5-7 bin lira almaktadır. Umumiyetle Nisan ayında başlıyan film çevirme faaliyeti Eylüle kadar devam etmektedir. Bir film çalışma günü ortalama olarak bir aydır. Senaryo hazırlığı, lokal seçimi ile çekimden sonraki lâboratuvar, seslendirme ve montaj bu müddetin dışında kalır.

Düzenlenmesi gereken endüstri

Son iki mevsim, endüstrinin kendisini seyirciye göre ayarlamak, kendisine çeki düzen vermek temayüllerini aksettirmektedir. Yılların alışkanlıkları, endüstrinin gereği gibi teşkilâtlanmamış olması ve hepsinden önce de bu endüstride çalışanlardan büyük çoğunluğun kifayetsizliği, bugüne kadarki kalite düşüklüğünün ve anarşinin başlıca sebebidir. İkinci Dünya Harbinden sonra en liberal memleketlere kadar sinemayı devlet himayesine alan anlayış, Türk sinemasından esirgenmektedir. Yıllık film sayısına göre, stüdyo sayısı ve teşkilâtı kifayetsizdir. Prodüktör-rejisör-oyuncu-teknisyen arasında karşılıklı bir itimatsızlık hüküm sürmektedir. Teknisyenler, rejisörler ve oyuncular sağlam bir meslek bilgisinden mahrumdurlar ve bunu sağlıyacak bir eğitim merkezi hâlâ kurulmamıştır. Ne sinema endüstrisinin umumi iktisadi yapı içindeki menfaatlerini koruyacak bir teşekkül, ne de teknisyen ve oyuncuları prodüktörlere karşı koruyacak ciddi bir sendika vardır. Bir yerli filmin meydana getirilmesi senaryosundan, çekilişinden, sansüründen, sinema salonunda yer bulmasına kadar çeşitli engeller. tesadüfler ve maceralarla karşılaşmakta, bütün işlerde tam bir anarşi hüküm sürmektedir. Bu anarşiye yol açan sebepler ortadan kaldırılmadıkça, endüstri bakımından Türk sineması ne kadar ilerleme gösterirse göstersin, millî bir sinema olmak haysiyetine kavuşamıyacaktır.

TİYATRO

Edebî Heyetler

Diktatörlük!

Geçen haftanın sonunda. Şehir Tiyatroları Edebî Heyetinde vukubulan istifalar Belediye Meclisinde bahis mevzuu edildi. Bu toplantıda kolaylıkla bir prensip kararına varan Belediye Meclisi Üyeleri Şehir Tiyatroları Edebî Heyetinde vuku bulan istifaları kabul etti ve en mühimi yeni bir edebî heyet seçimine gitmedi. Şimdiki halde Şehir Tiyatroları baş rejisörü Muhsin Ertuğrula Şehir Tiyatrolarında oynanacak eserlerin seçiminde olduğu kadar, bunların sahneye konulma işinde de tam selahiyet verilmesi en münasip hal çaresi olarak görüldü. Yapılan ikinci bir toplantıda ise varılan bu prensip kararı, Belediye Meclisi kararına çevrilmiş bulunuyor, ve böylece Türk Tiyatrosunun en tecrübeli adamı Muhsin Ertuğrula bir kere daha bir bozuk düzeni yoluna koymak için geniş bir selâhiyet bırakılıyordu. Daha önceden Şehir Tiyatrolarının bozuk düzen gidişini farketmiş olan tiyatro idaresi işlere bir çeki düzen vermek gayesiyle yeni bir talimatname hazırlamıştı. Fakat bu talimatnâma nedense şimdiye kadar Belediye Meclisine getirilmemişti. Belediye Meclisinin yeni kararından sonra da getirileceğe benzemiyordu. Zira yeni tâlimatnâmede "Tiyatroda temsil edilecek eserleri Edebî Heyet seçer" deniliyordu. Yeni duruma göre artık Şehir Tiyatrolarında temsil edilecek olan eserleri Edebî Heyet seçmiyecektir. Şu halde yeni talimatnâme, Belediye Meclisine getirilmeden önce yeni duruma göre değiştirilmelidir. Bu değişikliği de belki şimdiden sonra bizzat Muhsin Ertuğrul yapacaktır. Zira Şehir Tiyatrolarında oynanacak eserler hakkında Muhsin Ertuğrula tam selahiyet verildikten sonra Belediye Meclisinin kararı altında gizlenen başka bir karar vardır: Eğer yeni karardan sonra Muhsin Ertuğrulun mutlak idaresi altında tiyatrolar verimli ve müsbet bir çalışma devrine girerlerse artık Şehir Tiyatroları Edebî Heyeti bir tarih olarak kalacak, yani yeni bir edebî heyet seçimine gidilmeyecek, böylece talimatnâmeden de Edebî Heyetle ilgili maddenin kaldırılması gerekecektir. Bu sebeple şimdilik Belediye Meclis üyelerine yapacak tek şey kalıyor: Beklemek ve görmek...

İstanbul

Muhsinin cevabı

Geçen sene tiyatro mevsiminin açılmasına pek az kala, zamanın Milli Eğitim Bakanı Celâl Yardımcı meşhur bir sanatkârı işgal ettiği mühim mevkiden uzaklaştırıyor ve iki satırlık bir tezkere ile kendisine emekliye ayrılmış olduğunu bildiriyordu. Bu sanatkâr, sanat hayatının ellinci

yılına basmakta olan Devlet Tiyatroları Umum Müdürü Muhsin Ertuğrul-du. Ankarada ilk Devlet Tiyatrosunu o kurmuş, Küçük Tiyatroyu, Üçüncü Tiyatroyu, Oda Tiyatrosunu açarak başkente üç yeni tiyatro kazandıran, Bölge Tiyatroları dâvasını ele alan gene o olmuştu. Biribiri arkasından Adana, İzmir ve Bursa tiyatrolarını açmış. Bölge Tiyatroları kanununu hazırlamış, büyük ve faydalı bir halk eğitimi hizmetini gerçekleşme yoluna sokmuştu.

67 yaşındaki Muhsin Ertuğrul, gene Bölge Tiyatroları uğruna, 24 saatlik bir kamyonet yolculuğundan sonra, Mersinden Ankaraya döndüğü bir sabah, eline sıkıştırılan bir kâğıt parçasıyla emekliye çıkarılınca İstanbula gitti ve köşesine çekildi. Çekildi ama, boş durmadı.

Şimdi, bir yıllık bir hazırlıktan sonra, Muhsin Ertuğrul kendisini emekliye çıkaran zihniyete en güzel cevabı vermiş oluyor: Tekrar sanat işlerinin başına getirildiği İstanbul Şehir Tiyatrosu iki yeni sahne daha kazanmıştır; Beyoğlundaki Lâle Sineması, Şehir Tiyatrosunun yeni bir kolu olarak, faaliyete geçirilmiştir; Kadıköyündeki Süreyya sineması ayrı bir kol halinde faaliyete geçirilmek üzeredir; Karaca Tiyatrosunda yepyeni bir Sanat Tiyatrosu kurulmuştur; eski Küçük Sahne sanatkârları bir araya toplanmışlar, Devlet Tiyatrosundan ayrılan Yıldız ve Müşfik Kenterin de iştirakiyle, burada, iki ayrı ekip halinde, temsiller vermeğe başlamışlardır.

Yedinci "Hamlet"

Muhsin Ertuğrulun Şehir Tiyatrosunda giriştiği hayırlı işlerden biri de repertuvara bir çekidüzen vermek olmuştur. Bu sayede Dram kısmında senelerden beri ihmal edilmiş olan Shakespeare'in eserleri tekrar oynanmaya başlamış ve bu mevsime "Hamlet"le girilmiştir.

"Hamlet" Muhsin Ertuğrulun ifadesine göre, bütün sanat hayatı boyunca kendisini en çok meşgul etmiş büyük eserlerden biridir ve onu yedinci defa sahneye koymaktadır. Bundan evvelki "Hamlet"lerin çoğu, dekor, kostüm ve mizansen bakımından şatafatlı temsillerdi. Yedinci "Hamlet"in evvelkilerden farkı sadeliğe, göze ve kulağa hitabeden dış tesirlerden çok kafaya ve ruha hitabeden "saf oyun"a yer verilmiş olmasıdır. Büyük mizansen hünerbazlıklarından kaçınıldığı için, döner sahneden faydalanarak, mekân değişikliklerini halleden çok köşeli tek dekor içinde, hemen hemen belli başlı şahısların hareketleriyle, o sayısız giriş çıkışlar için de orkestra çukuruyla iktifa edilmiş, bütün ehemmiyet sanatkârların oyununa teksif edilmiştir.

Tiyatro sanatının, aslında, bütün kuvvetini metinden ve bu metni canlandıran aktörün kalıbıyla değil, ruhuyla, bütün iç varlığıyla rolünü yaşayarak seyirciyi tesiri altına alabilme kudretinden ibaret olduğu düşünülürse bu tutumu beğenmemek kabil değildir. Hatta, bir zamanlar müellifin, aktörün, herşeyin kendisine tâbi olması icabeden tek yaratıcı kudret olarak benimsediği rejisör diktatoryasının tiyatro sanatına faydadan çok zarar veren bir "nahvet"ten başka bir şey olmadığını Muhsin Ertuğrulun şimdi anlamış olmasına sevinmek lâzımdır.

Fakat... Evet, işin bir fakatı var. Bu "saf tiyatro" "saf oyun" ancak büyük sanatkârlarla müsbet ve parlak neticeler verebilir. "Hamlet"i rüzgâr uğultusundan, gök gürültüsünden, yıldırımlardan hayalet görünüşlerinden, figürasyon kalabalığından, kralla kraliçenin her giriş çıkışında yükselen fanfar musikisinden sıyırdınız mı, bütün bu dış tesirlerin yardımı olmadan havayı yaratacak, seyirciyi, tek başına sürükliyebilecek bir sanatkâr kadrosu lâzımdır. Bu kadro memleketimizin bütün sahnelerinden teker teker seçilecek en kabiliyetli, en olgun sanatkârlarla belki meydana getirilebilir. O da Hamlet ve Ophelia gibi bazı rollerin muhtaç oldukları gençlikten, tazelikten fedakârlık etmek şartiyle. Halbuki Muhsin Ertuğrul bu yedinci "Hamlet"i, en mühim rollerde, belki "genç taze", fakat "tecrübesiz" sanatkârlara tevdi etmiştir. Bu da bir örneğini vermek istediği "saf oyun" denemesini, eski oyun anlayışının üstüne çıkarabilecek, en mühim unsurdan fiilen mahrum bırakmıştır.

Sahnedeki oyun

Yedinci "Hamlet" temsili, Muhsin Ertuğrulun süslerden ve "convention"lardan sıyrılmış rejisi, oyuna verdiği sadelik, tabiilik bakımından akademik bir temsildi. Fakat profesyonel bir sahneden çok bir Konservatuvar tatbikat sahnesi için, bir deneme sahnesi için muvaffakiyetli sayılabilecek bir temsil...

Hamlet rolünü oynıyan ve ilk defa bu rolde sahneye çıkan Engin Cezzar Amerikada tiyatro tahsil etmiş bir genç. Şüphesiz mesleki bilgi, görgü bakımından bu rolü oynamaya da çok hazırlıklı olmalı. Ama şimdiye kadar hep Amerikada çalıştığı, İngilizce oynadığı için Türkçe diksiyonu bir hayli pürüzlü... Buna mukabil jest, mimik, sahne estetiği bakımından meslekdaşlarından üstün... Ne çare ki "Hamlet" de konuşan hep Hamlet'tir. Sonra, uzun boylu olmamak istidatlı bir genç aktör için büyük bir kusur sayılmazsa da, Hamlet rolünde bu da aranıyor.

Ophelia'da Sibel Göksel, delilik sahnesine kadar iyiydi, sonra birdenbire, sönükleşiverdi... Halbuki "Hatıra Defteri"nde ne ümitler vermişti... Gertrud'da Gülistan Güzey, güzel bir Kraliçeydi, ama kadınlık ve analık duygularını ayrı ayrı iyi belirtemedi. Abdurrahman Palayın Cludius'un har s ve tedirgin taraflarını duyuramadığı gibi. Horatio gibi güzel bir rol, değil oynamasını daha sahneden sesini duyurmasını beceremiyen bir müptedinin elinde, silinip gitmişti. Polonius'la Birinci Mezarcıyı oynayan Ulvi Uraz temsilin belki en muvaffak sanatkârıydı. İki rolü de, birbirinden tamamiyle farklı iki değişik kompozisyonla, yaşatmasını bildi.

Hapishane temsili

Şehir Tiyatrosunun yeni açtığı Lâle sinemasındaki ilk eser, adı memleketimizde ilk defa duyulan Avusturyalı tiyatro müellifi F. Langer'in "91 numaralı Kadın"ı oldu.

Ne çareki eserin sahneye konuluş, oynanış tarzı gerçekten beğenilecek gibi değildi. Vakası esasen hayli kasvetli olan piyesi, Müfit Kiper öyle koyu bir dram halinde sahneye koymuş, eserde vazife alan sanatkârlar da "dram kesmeğe" o kadar hevesliymişler ki, temsil melodram sathı mailine kendiliğinden düşmüş ve yuvarlanıp gitmiştir.

"91 Numaralı Kadın" başkası tarafından öldürülen, pek iyi bir insan da olmıyan, kocasının katili olmakla itham edilmiş, kendisini müdafaa etmediği için de, delillerin pek kuvvetli olmamasına rağmen, 20 sene ağır hapis cezasına mahkûm edilmiştir. Mahkûmiyetinin 18 inci senesini tamamladığı sıralarda, yazdığı bir piyesi, arkadaşlarıyla hapishanede oynamasına müsaade edilir. Piyesin mevzuu kendi hayatıdır. ve sahnede kocasının hangi şartlar altında, nasıl öldürüldüğünü canlandırmaktadır.

İşte bu piyes oynanırken, aynı hapishanede başka bir suçtan yatmakta olan ve kendisine perdecilik vazifesi verilen bir erkek mahkûm -Melchior- işe karışır, sahidi olduğu vakanın piyeste yanlış tasvir edildiğini ileri sürer ve bu yanlış kısımları düzelterek piyesin en mühim sahnelerini, genç hapishane arkadaşlarına, tekrar oynatır, daha doğrusu kendisi oynar. Çünkü bulunmamış olan hakiki katil odur. Fakat cinayeti, iyi bir hareket te bulunurken, nefis müdafaası mecburiyetiyle yapmıştır. Sonunda, temsili seyreden hapishane müdürüyle savcılar da kadının suçsuzluğuna, haksız yere senelerce hapsedilmiş olduğuna inanırlar, onu kurtarmaya ve mesut etmeğe karar verirler.

Sahnedeki oyun

Oyun, en azından otuz sene evvelki Darülbedayi dramlarını taş çıkartacak bir şekilde oynandı. Martha'yı Samiye Hün bir kaşı yerde, bir kaşı gökte, nasıl başladıysa öyle bitirdi. Melchior'da Sami Ayanoğlu da "dram kesmek"te kendisinden geri kalmayınca, piyes de bir melodram olup çıktı.

"91 Numaralı Kadın"ın sahnemizde uğradığı muvaffakiyetsizliğin sebepleri meydanda. Fakat insanın kolay kolay çözemediği bir istifham ortada kalıyor: "Hamlet" için o kadar tabii ve sade bir oyun tarzını, tecrübesiz bir kadro ile elde edilebilecek randımanın pek parlak olmıyacağını bile bile, tercih etmek cesaretini gösteren baş rejisör acaba "91 Numaralı Kadın"ın nasıl sahneye konulduğunu, nasıl oynandığını provalar sırasında hiç mi görmemiştir? Görmüşse rejisörüne de sanatkârlarına da yanlış bir yol tutmuş olduklarını neden söylememiştir?

C E M İ Y E T

Genç hariciyecilerden **Yüksel Menderes** -Başbakan **Menderesin** oğlu-, kanuni müddetinden bir yıl evvel başkatiplik imtihanına girdi ve muvaffak oldu. Terfiine ait kararname pek yakında çıkacak. Bu, zamanından evvel vuku bulan terfi, genç hariciye memurları arasında büyük memnunluk yarattı. Öyle ya, Yüksel Menderese verilen hak, elbette kendilerine de tanınacak ve artık terfi edeceğiz diye senelerce beklemekten kurtulacaklar...

★

Müşterek Pazara girme tecrübümüz, Maliye ve Dışişleri Bakanlıklarının arasını son derece açtı. Dışişleri 10 - 12 yılda ithalât yasaklarının kaldırılması ve ondan sonra geçen 10 - 12 sene zarfında gümrüklerin tedricen kaldırılması şartıyla Müşterek Pazara girmeye kararlıdır. Maliye, çok iyimser bulduğu Dışişleri Bakanlığı mütehassıslarını realiteye dâvet etmektedir. Mütehassıslar seviyesindeki bu ihtilâfın **Hasan Polatkan** tarafından Bakanlar Kurulu önüne çıkarılacağı söylenmektedir.

★

Başbakanın Amerika seyahati, Washington ve New York'taki güzide diplomatlarımıza hiç yaramadı. Güvenlik Konseyi adaylığı meselesinde kulis faaliyetinde zayıf olduğunu ispat eden Daimi Delege **Seyfullah Esinin** Japonya Büyük Elçiliğine tâyin edileceği ve salonlarda gösterdiği büyük başarıyı yardım temini işinde göstermiyen **Suat Hayri Ürgüplünün** de diplomasi hayatına veda edeceği kuvvetle rivayet edilmektedir.

★

İzmirdeki hizipçilik faaliyetini mahallinde tetkik ettiren ve sayısız rapor alan D. P. Genel Başkanının bu meseleyi 271 inci sayısında ele alan AKİS'in vardığı neticelere iştirak ettiği anlaşılmaktadır. Bu hale göre, Faruk Tuncanın D. P. İzmir Başkanlığından ayrılması ve **Rauf Onursal** hizbinin kat'i bir mağlûbiyete uğraması yakındır.

★

İran Sehinşahı Rıza Pehlevi bir müddetten beri hem kendisini, hem İran milletini üzen hanedan meselesinin hallinde ciddi bir adım attı ve uzun boylu, mütenasip vücutlu **Farah Diba** ile evlenmeye karar verdi. İran Kraliçeliğinin yeni namzedi, çeyiz dizmek maksadıyla geçen haftanın sonunda Avrupaya hareket etti. Fakat ne İsviçrede, ne de Pariste etrafını saran gazetecilere, bütün ısrarlara rağmen tek kelime söylemedi.

★

Yeni Basın - Yayın ve Turizm Umum Müdürü **Altemur Kılıç**, geçen haftanın başında Salı günü, meslek hayatının ilk adımlarını attığı Babıâlide göründü ve teker teker bütün gazete idarehanelerini dolaştı. Umum Müdürün bu ziyaretini gecikmiş bir hatırşinaslığın edası şeklinde anlıyanlar, ne kadar yanıldıklarını hemen gördüler. Zira, bu ziyaretler, tıpkı Başbakan Menderesin Amerika gezisine katılmak gibi vazifenin bir icabıydı. Altemur Kılıç, her ziyaret ettiği gazetede Menderes Eisenhower görüşmesinin A. P. ajansının bildirdiği gibi 3 dakika değil, 23 dakika devam ettiğini söylüyor ve ajansın bu hatasını tamir edeceğini bildiriyordu. Umum Müdürün üzerinde durduğu ikinci ehemmiyetli nokta da, Menderesin Amerika seyahatinin "hakiki bir zafer" olduğu idi. Altemur Kılıç, Amerika seyahatinde Menderese "hayran" olmuştu: Menderes öyle nazik bir adamdı ki... Hem İngilizceyi de ne güzel konuşuyordu! İrticali konuşmalarında bile güçlüğe uğramıyor, kelimeleri kolaylıkla buluyordu.

Yüksel Menderes
Yolu açtı!

Altemur Kılıcı en candan karşılayan idarehane, yıllarca çalıştığı, bir meşin koltuğu göstererek "Bunun üzerinde az mı sabahladım" dediği ve mürettiplerle dahi kucaklaştığı Vatan oldu. Vatanı ziyaretin, keyif kaçırıcı tek noktası meslekdaşlarının Altemura bâzı sitemlerde bulunması oldu. Fakat genç Umum Müdür bu sitemleri "Ben bir teknik elemanım" diye savuşturdu. Ya radyo? Radyonun bugünkü kullanılışını değiştirmek bir "teknik eleman" için mümkün değildi... Fakat, "teknik eleman" meslekdaşlarına bazı tavsiyelerde bulunmaktan da kendini alamadı: Önce gazeteciler "Batılı" olmalı, yazılarını "Batı" ölçülerine göre yazmalı ve ondan sonradır ki İktidardan "Batılı" şekilde davranmasını beklemeliydiler! Bu görüş, layık olduğu şekilde mukabele görüp, genç Umum Müdüre sayısız misal gösterilince, mevzu, "canım biz buraya münakaşaya değil, ziyarete geldik" diye kapatıldı.

Ertesi gün, İstanbul Hiltonda ecnebi muhabirlerin toplantısında da aynı hararetle Menderese olan hayranlığından ve Amerika gezisinin "hakiki bir zafer" olduğundan bahsetti Yalnız o dakikaya kadar zaferlerin hakiki veya sahte olabileceğini akıllarına getirmiyenler, bundan böyle bazı zaferlerin üzerine "Taklitlerinden sakınınız" etiketinin yapıştırılmasının çok faydalı olacağını düşündüler.

★

Amerikan Haberler Bürosunu memleketimizi ziyaret eden bir temsilci şerefine verdiği kokteyle giden genç gazeteci **Seyfettin Turhan**, daha kapıdan girer girmez üstad **Burhan Belgenin** "Aya gitmek için biletini ayırttın mı?" sualiyle karşılaştı ve sualin mânasını anlıyamadığı için bir hayli de şaşırdı. Bunun üzerine Belge nüktesini izah etti: "**Bülent Ecevit**, Ulustaki yazısında Menderesi Aya gönderiyor da..."

★

Başbakanın Amerika gezisine katılan üç büyük gazetenin sahibine verilen biner dolarlık 'harcırah''ın kâfi gelmediğinin görülmesi üzerine bu miktar, Amerikada, **Fatin Rüştü Zorlunun** 'veto''suna rağmen Başbakanın emriyle 2400 dolara yükseltildi. Şimdi Başbakanlık muhasebe servisinde bu masrafların mahsubu ile uğraşılmaktadır.

★

Başbakan **Menderesin** Amerikada Eisenhower ile görüşmesinin üç dakika sürdüğünü bildiren A. P. ajansının bu hatasını tashih ettirmek, Başbakanlık Müsteşarı **Ahmet Salih Koruru** bir hayli meşgul etti Yabancı bir ajansa "Basın Kanunun 19 uncu maddesi gereğince" bir tekzip yollamaya imkân olmaması yüzünden, Korur. A. P. ajansına gönderilen birçok İngilizce telgrafı, tercümesini dikkatla okuduktan sonra imzaladı ve bu sâyede üzücü yanlışlık tashih edildi.

[illegible] ★ [illegible]

Vefasızlıkla ağır şekilde itham edilen Albay **Townsend'in**, bu suretle bivük bir haksızlığa maruz bırakıldığı aradan çok geçmeden anlaşıldı. Zira Prenses **Marearet'in** de Kanadalı avukat F. Turner ile evlenmek üzere olduğu söylenmektedir. 30 yaşındaki yakışıklı avukatın bu yıl İngiltereye gelmesi ve prensesi ziyaret etmesi pek mânalı addedilmektedir ve bu ziyaretten sonra prensesin pek neş'eli görünmesi de gözden kaçmamaktadır. Prenses ile avukat Turner geçen sene Kanadada karşılaşmışlardır ve bir baloda birbirlerinden hiç ayrılmamaları daha o zamandan dikkati çekmiştir.

K A D I N

Güzellik

Tipe göre makyaj

La Bruyère "Çirkin kadın diye bir şey yoktur, güzel görünmesini bilmeyen bazı kadınlar vardır", demiş. Bu söze hak vermemek elde değil... Nice güzel kadınlar vardır, bilgisizlik ve zevksizlik yüzünden ne giyimleri bir şeye benzer ne de boyanmaları. Halbuki bir takım ölçülere göre güzel denemiyecek bâzı kadınlar ise, akıllarını kullanıp, gerek giyimde, gerek makyaj yaparken kusurlarını kapamayı pek ustaca becerip kendilerine "hoş kadın", "cazip kadın" dedirtmeği bilirler.

Kadınlar çehre ve baş biçimleri itibariyle dört tipe ayrılırlar: 1 — Oval yüzlüler 2 — Geniş yüzlüler 3 — Köşeli yüzlüler 4 — Uzun yüzlüler.

Kadın çehrelerinde ideal biçim ovaldır. Makyajın gayesi yüzü bir yandan ovale yaklaştırırken öte yandan da yüz şeklindeki bütün hususiyetleri belirterek şahsiyeti meydana çıkarmaktadır.

Oval yüzlüler

Bu tip diğer üç tipe nazaran nadir rastlanandır. Her türlü saç şekli, yüz, göz, dudak boyamak bu tip için uygundur. Hatta derbeder görünüş bile bu tipe yakışabilir. Klâsik ressam ve heykeltraşlar dajma bu tipleri model olarak kullanmışlardır. Maamafih makyaj yaparken bâzı hususlara itina etmek bu kadar elverişli tipler için bile zaruridir. Meselâ, kaş, göz, dudak şekillerini belirtirken mümkün mertebe yuvarlak hatlara yer vermek, köşeli çizgi bulundurmamak uygun olur. Yanaklar pek hafif renklendirilmeli, dudaklar ise hafifçe ve şekilleri asla değiştirilmeden boyanmalıdır. Saç biçimlerinde alnı kapatan ve yanaklara doğru inen modellerden kaçınılmalıdır. Başın arkasına doğru taranan saç şekilleri bu tiplere pek çok yakışır. Yakası açık dekolte elbiseler ve boyuna takılacak yuvarlak kolyeler oval yüzlüleri ziyadesiyle güzel gösterecektir.

Geniş yüzlüler

Bu tiplerde isimden de anlaşıldığı gibi oval ve uzun hatlar yoktur. Makyaj yapılırken güdülecek gaye, yüzü mümkün olduğu kadar uzatmıya çalışmak ve alın kısmını genişletmektir. Bu itibarla, yüzdeki yuvarlaklıkları imkân nisbetinde yok etmek ve ovale yaklaştırmak icab eder. Kaşlar ve dudaklar yuvarlak boyanmalıdır. Dudak uçları yukarı doğru sivriltilmeli, alt dudak mümkün olduğu kadar ince ve hafif boyanmalıdır ki, hasıl olan gölge yüzü daha uzun göstersin. Kirpikleri fazla kıvrık göstermek pek münasip olmaz. Yuvarlak yüzlülerin giyecekleri elbiselerin yakaları katiyen yuvarlak olmamalıdır. Daima sivri ve kesik yakalar tercih edilmelidir. Yüzlerinin yuvarlak oluşundan şikâyet eden hanımlar bütün tuvalet ve giyimlerinde daima yüzlerini uzatacak biçimlere yer vermelidirler.

Köşeli yüzlüler

Nisbeten basık, kemikli ve sert hatlı olan bu tipler, saçlarını tamamen alnı açacak şekilde arkaya doğru taramalıdırlar. Fakat şakaklara doğru hafifçe dökülen perçemler yüzün köşeli görünüşünü pek alâ kapatabilir. Böylece yüzü daha uzun ve oval göstermek mümkün olur. Kaşlar yu-

Yuvarlak yüzlü kadın

Hatları uzatmak

M E D E N Î O L M A K

Fatma ÖZCAN

Günlük münasebetlerimizde çeşitli insanlara rastlarız. Bu insanların öyle davranışları olur ki üzülürüz, kızarız; hatta çok defa şaşar ve acı acı düşünürüz. Ahlâk kaidelerine bir türlü uyduramadığımız bazı hareketleri dert edinir, kısa bir devre için olsa bile, yaşayışımızın ahengini bozarız. Bunun aksini düşünmek, yani çevremizde bulunanların hatalı hareketlerine aldırmamak en iyisi demek, bir mânaya göre duygusuzluğa varır. Ancak, ahlâka aykırı davranışların izahını yapabilmek, geliş istikametini tâyin etmek ve nihayet yanlış hareket edenin bilgi, fazilet ve zekâdan mahrum olduğu kanaatine varabilmek, lüzumsuz hırs ve üzüntüleri önliyecektir.

Bilgili insan kendini yenebilen insandır. Bilgiyle yaşayışını birleştiren, akılla duyguyu yürüten, faziletli olmayı gaye bilen pek az insan vardır. İyi insan olmak herkesin vazifesidir. Ama bu vazifeyi tam olarak yerine getirmek herkesin harcı değildir. İyilik yoluna ilim ile sanat ışık tutar. Cahil insan zaaflarını önliyemez. Kıskançlık, ihtiras, bencillik ve nankörlük davranışlarının kaynağı olur. Sanat sevmeği öğretir. Güzeli sanatta bulan, duygularını terbiye eden insan, bile bile zararlı olmamaya gayret eder.

Avrupalıların münasebetlerindeki terbiyeyi, anlayışı, efendiliği oralara gidip de memleketimize dönenler uzun uzun anlatırlar. Gerçekten, onların münasebetleri bizim münasebetlerimize nazaran daha çok ahlâk kaidelerine uyar. Meselâ, yalan söylememek, başkalarının haklarına saygı duymak, hırstan kaçınmak alışkanlık haline getirdikleri ahlâkî değerlerdir. Fakat Batılıların doğuştan bu hasletlere sahip olduklarını düşünmek pek dar bir görüştür. Bilgi ve sanatı yaygın hale getiren Batı, uzun yılların geleneği ile insanları bu iki sahaya çekebilmiştir. İlim ve sanatla eğitilen halk ise münasebetlerinde ahlâkı gözetmeği, bilgisiz insana nazaran daha iyi becerebilmektedir. Yalnız kastedilen bilgi okur yazarlık hudutlarını aşan, en geniş mânasıyle idrak, düşünce, anlayış, izah etme ve hakikatı bulma prensibine varan bilgidir.

Tanıdığım bir kimse vardır ki, elinde yüksek okul diploması bulunduğu, tanıdıkları arasında bilgili görünmeğe çalıştığı, sanatta, felsefede, ilimde söz söyleme gayreti gösterdiği halde, iptidai duygularını yenme hususunda, okur yazarlığı olmayan, tam mânasıyle cahil dediğimiz kimselerin gösteremedikleri atalet içindedir. Medenî insana yakışmayan bütün duygu ve davranışlara sahiptir. Kendisiyle mücadele gücüne asla sahip değildir. Şu halde, asıl olan, yani iyi insan olma yolunda müsbet neticeye vardıran bilgi, düşünceyi, ahlâkı ve duyguyu kendine göre biçimlendiren bilgidir. Kusurlarımızı bilmek ve düzeltmek, başkalarının hatalı hareketlerinin sebebini çözümlemek, bizi, olgunluk dediğimiz anlayış ve hoş görürlüğe götürecektir. Daima affeden bir hoş görürlük zararlı olabilir. Fakat durum ve davranışı sınırlayıp sonra da neticeye bağlıyan bir görüş, medenî olabilmenin şartıdır.

Makyaj yapan kadın
Boya ile kusur örtme

varlaklaştırılmalıdır. Dudaklar kalın ve düz olmalıdır. Bu tip yüzlerde her uzuv uzamak, yuvarlaklaşmak ve incelmek lüzumunu gösterir.

Uzun yüzlüler

Yüzü uzun olanların makyajdaki gayeleri, yüzü basıklaştırmak ve yuvarlatmak olmalıdır. Saçları hem başın tepesine, hem de şakaklara doğru müsavi şekilde kabartmak, yaymak tavsiye edilebilir. Ampir saç modelleri en çok bu tiplere uygundur. Saçlara verilen yuvarlaklık ve genişlik yüzün uzunluğunu kaybeder. Kaşlar ince olmalıdır. Az yuvarlak veya düz olması tercih edilmelidir. Yanaklara renk verirken parmağın hareket, istikameti, göz altı ve şakaklar olmalıdır. Çene biraz renklendirilirse, istenilen yuvarlak görüşü verebilir. Dudaklar, toplu ve yuvarlak bir şekilde boyanmalıdır. Elbise yakalarının fazla ve bilhassa sivri açık olmamasına dikkat edilmelidir.

Yer yüzündeki çeşitli kadın tiplerini dörde ayırmak mümkün olabilmiştir. Bununla beraber, her kadının mutlak bu dört tipten birine benzediği de söylenemez. Az çok farklarla birbirinden ayrılan tipler vardır. Bu dört tip esas kabul edildikten sonra, kendi tipine en yakın olanı seçmek ve o tip için yapılan tavsiyelere uymak kadının makyaj ve giyim bahsindeki müşküllerinin çoğunun halline kâfidir.

Âdabı Muaşeret

"Memnun oldum"

İnsanlar arasındaki münasebetler tanıştırılmadan sonra başlar, umumiyetle iki kişiyi bir üçüncüsü tanıştırır. Fakat bir kimse saygı ve hayranlık duyduğu her hangi bir kimseyle tanışma yolları arayabilir. Böyle bir imkân yaratmadığı takdirde, kendini tanıtıp, karşı tarafında münasip karşılamasıyla ahbaplık kurabilir.

İki insanı tanıştıran, o münasebet üzerinde manevi bir mesuliyet yükleneceği için, bu tanışmanın neticesini iyice düşünmek mecburiyetindedir. Tanıştırmada daima erkek kadına, genç kız yaşlı erkeğe, küçük büyüğe tanıtılmalıdır. Kadın erkeğin ayağına götürülmez. Ancak Devlet Başkanlarının istisnai bir durumu vardır. Tanışmada takdım edilecek olan, kendisine takdim olunacak kimsenin yanına götürülür ve o kimseye hitaben el ile işaret yapılarak "Müsade buyurursanız size falancayı takdim etmek istiyorum" şeklinde işe girişilir. Takdim edilecek olan, kiminle tanışacağını önceden bildiği için takdim olunanın ismini tekrarlamıya hiç lüzum yoktur. Takdim edilenler akran durumunda ise, ikisinin de ismini söylemek kâfidir. Ama tanıştırılacak olanlardan biri askerse rütbesini söylemek icab eder. Bu ayıp bir şey değildir. Kadınları takdim ederken bayan kelimesine soyadı eklemek batıdan gelmiş ve bizim adetlerimize de sinmiştir. Onun için, bayan dedikten sonra soyadını eklemek münasip olur. Bir kadını kocasının mesleği veya şöhretiyle tanıtmak yakışıksızdır. Kendi iş veya şöhreti varsa söylenebilir. Genç kızlar isim ve soyadlarıyla takdim edilirler. Kendisine bir erkek takdim edilen kadın şayet oturuyorsa, bu takdim esnasında ayağa kalkmaz, hafif bir gülümseyişle elini uzatır. Kadın yalnız değilse başkalarıyla oturuyorsa, takdim edilen kısa bir konuşmadan sonra, müsaade isteyip uzaklaşabilir. Kadın yalnızsa yine müsaade isteyip yanında kalabilir. Kadın kadına takdim edilecek olursa, oturanın ayağa kalkması lâzımdır. Sokakta bir erkek bir kadına takdim edilirse, şapkasını çıkararak selâmlar. Askerler önce kendi usulleriyle selâmlarlar, sonra el sıkarlar. El sıktıktan sonra tekrar askerce selâm vermeğe hiç lüzum yoktur. Yeni tanışanlar, tanıştıranı gördükleri zaman, yeni dostlarından memnun olduklarını belirtirlerse, nâzik bir hareket olur. Tanışmada küçük büyüğe, erkek kadına saygısını bildirebilir. Saygı sunana teşekkür etmek doğru değildir. Büyüğün küçüğe, kadının erkeğe saygı sunması yakışıksızdır.

Bâzı memleketlerde yeni tanışanlar biribirlerinin hatırlarını sorarlar. Bâzılarında, tanışmadan memnunluk duyulduğu söylenir. Bizde ise tanışmadan sonra ayrılırken memnuniyet ifade edilir: "Tanıştığıma çok memnun oldum" gibi..

Tanıştırma
Yolu yordamı var

Konserler

Şehir orkestrası

Geçen Pazar İstanbulda verilen yeni konser mevsiminin "Birinci Konservatuar Konseri" ciddi ve müsiki severleri sevindirebilecek başarılı bir açılış sayılabilir.

Bu başarı birkaç yönden beliriyor:

1. Şehir orkestrası ve şefi formundaydı.

2. Solist olarak katılan genç piyanist Gülây Uğurata, geleceğin parlak bir virtüozu olacak kadar ümit uyandırıyordu.

3. Konservatuar idaresi bu yıl yerinde bir kararla her konservatuar çok sesli konser programına bir Türk bestecisinin eserini koyuyordu.

Herşeyden önce, uzun yıllara varan bir geçmişte memleketimizin idealist müzisyenleri tarafından büyük fedakârlıklarla ve yorulmak bilmez orkestra şefi Cemal Reşit Reyin sayesinde, İstanbulda ilk defa yaylı sazlar orkestrası olarak kurulan sonra da da senfonik orkestra halini alan Şehir Orkestrası birçok gelişmeler arasında geçirdiği krizler, maddî zorluklar ve bazen yersiz dedikodulara rağmen dipdiri ayakta idi.

Memleketimizin üniversel musiki yönünde ilerlemesini halkın ciddi müzik kültürünün gelişmesini arzu etmiyen tek sesli musiki gerileyicilerinin köstekleyici karşı koymalarına karşı İstanbulun biricik senfoni orkestrasının mevsim başında karşımızda sapasağlam durması küçümsenmiyecek ve övülmeğe değer bir hâdiseydi.

Sonra bu orkestranın ses kalitesinin daha müzikal ve hacimli, tonalitesinin daha yuvarlak ve yumuşak olarak bugün kulağa daha hoş gelmesinin elbette bir sebebi vardı. Bu sebep meydandaydı. Orkestranın bütün âletleri bildiğimiz gibi geçen yıl Rockefeller fonundan yapılan bir yardımla yenilenmişti. Gerçi, müziğe istidadı olmıyan bir kimsenin elinde bir "stradivarius" Kemanı'nın bile değeri ne olabilirdi? Amma, iyi bir müzisyenin elinde iyi cins bir âletle elde edilecek neticenin iki misli parlak olacağı da hiçbir zaman inkâr edilemez. Şehir Orkestrası elemanları da bunca yıl mesleklerinde pişmiş kimselerdi. İçlerinde solist değerinde sanatçılar da yok değildi. Bunların eline geçen kaliteli sazlardan gereken verimi alabilecekleri de şüphe götürmez.

Şef Cemal Reşit Reye gelince: Her gerçek sanatçı gibi bilgisi, ateşli mizacı, hassasiyeti ve diğer iyi yanları yanında her artistte olduğu gibi ufak tefek kaprisleri, asabî halleri hoş görülmeli idi. Bütün bu unsurlar gerçek bir müzisyenin taşıdığı özelliklerdi. Cemal Reşidin bu orkestrayı kurmak ve geliştirmek yolunda, pek cüz'i maddî karşılık karşısında harcadığı emek, ne söylenirse söylensin, küçümsenecek cinsten değildir. Onun, bazen idare ederken seyircilere -dinleyenlere değil!- şok tesiri yapan hattâ bazen gülüşmelere yol açan aşırı, adetâ jimnastiği andıran, hareketleri, müziğin derinliğine inmeği istemiyen, kulaklarıyla değil gözleriyle dinliyen kimseler için tuhaf gelebilir! Halbuki bu görünüş altında, elinde büyümüş olan bu orkestrayı birlik içinde tutan inanılmaz bir tılsım mevcuttur. Bu kendine hâs idare tarzı, orkestra üzerinde bir otorite; monotonluktan çıkmayı sağlıyan ve coşturan bir unsur haline geliyor. Nitekim herhangi bir eserin "expressive" ifade isteyen yerlerinde bu aşırı hassasiyet, seslerin sıcak olarak aksetmesini sağlıyor.

Cemal Reşit Rey
Jimnastikçi!

Orkestranın bu durumu ne yazık ki madalyanın bir tarafıdır. Madalyanın diğer tarafı ise, her musikiseveri üzecek bir hâdiseyi taşıyor: Mevsimi parlak bir konserle açan Şehir Orkestrasının durumu, malî imkânlar meselesi bakımından hiç de parlak değildir. Fedakâr orkestra üyelerinin dışarıdan sağladıkları gelirler dışında, orkestra üyesi olarak -radyo yayını, prova vesaire dahil -ellerine gecen para geçimlerinin ancak onda birine kâfidir.

Üstelik, bir kaç idealistin şahsî emek ve parasiyle kurulmuş olan Türkiye Filârmoni Derneği ilgisizlikten maddî sıkıntıya düşmüştür. Bu sebeple, geçen yıllarda olduğu gibi Flârmoninin abonman konserleri düzenlenemiyecektir. Bu yüzden Şehir Orkestrası bu konserlerle elde edeceği imkânı da kaybetmiş oluyor, Flârmoni Derneğinin yardım kapısı kendisine kapanmıştır.

Feragatli şef, şef yardımcısı ve elemanlar, ayrıca bu yıl orkestranın gelişmesi için alınan bir kararla idaresini üzerine almış olan beş kişilik orkestra idare kurulu, memleketimizin elbirliğiyle üzerinde titremesi gereken bu teşekkülü ayakta tutmayı becerebilecek midir? Muhakkak daha kuvvetli bir elin, Belediye dışında Devlet elinin de uzanması artık kaçınılmaz bir zarurettir.

Program

Birinci Konservatuar Konserinin programına gelince: Yüklü ve cazip bir programdı. Fakat, eser sırası, bir açılış konseri için iyi düzenlenmiş sayılamazdı. Başta çalınan Benjamin Britten'in "Sinfonia da Requiem" adlı eseri ünlü İngiliz bestecisinin değerli bir parçasıydı. Orkestrasyonu renkli ve kudretli olan bu eser bestecisine hâs modernizmi içinde bir lirizm de taşımaktaydı. Benjamin Britten bu eserini ölen ailesinin hatırasına ithaf ederek yazmıştı. Adından anlaşıldığı gibi "Ölülere ruh istirahati" temin için yazılmış olan böyle bir Requiem, canlı ve neşeli girilmesi gereken konser sezonunun ilk eseri olarak herhalde garip sayılabilirdi! Daha hoş, zevkli ve ışıklı bir parça, müziksever kitlenin ilk anda ruhunu karartmıyabilirdi. Üstelik bu eser çoğunluğun anlıyabileceği bir tarzda yazılmamıştı. Modern müziğin bütün zorluk ve çapraşıklarını taşımaktaydı. Böyle bir eserin geniş halk kitlesine bir uvertür gibi sunulması hatalı olmuştur. Halbuki programın ortasında veya sonunda bu parça mükemmel yer alabilirdi.

Programdaki ikinci parça, Almanyada "Nasrettin Hoca" adlı eseri ile kendini tanıtmış olan değerli Türk bestecisi Ferit Tüzunün "Zeybek ve Halay"ı idi. Bu eser, orkestrasyonu ve motifleri ile yadırganmadı.

Genç virtüozlarımızdan Gülây Uğurata solist olarak katıldığı piyano literatürünün harcıâlem olmuş fakat güzelliğini muhafaza eden Grieg'in Piyano Konçertosunda, yaşının ve fizik yapısının ümit ettirmediği bir güç ve teknik kudret ile eserin hakkından geldi. "Allergo moderato"da aranan kuvvet, parlaklık ve hacim bilhassa kadans'ta tam ifadesini bularak, Gülây Uğurataya eserin daha ilk kısmında başarıyı sağladı. "Adagio" ya istenilen duyguyu katmasını bilen genç piyanist "Allegro marcato" ya önce tuşlara biraz fazla yüklenmenin verdiği yorgunlukla girdi ise de, eseri parlak bir şekilde bitirebildi. Gülây Uğurtanın bir tek eksiği var: Kuvvetini tekniğinde muvazeneli olarak idare edemiyor. Bunu haklı heyecanına vermek gerekir. Şayet bu ender bulunan kuvvetini ve "tuşe" parlaklığını daha muntazam bir "tempo" içinde ayarlayabilirse, günümüzün hayırlı genç virtüozları arasında yer alması yakın bir gelecekte gerçekleşir.

Berlioz'un "Benvenuto Cellini" uvertürü ile birinci Konservatuar Konseri dinleyicilerin samimî alkışları arasında sona ereken insanın aklına "Hoşgeldin Şehir Orkestrası" demek geliyor.

S.

Orkestralar

Kahramanın dönüşü

(New York - Ekim... İlhan K. Mimaroğlu yazıyor)

New York Filârmoni Orkestrası bu yıl, her yılkine kıyasla iki üç haftalık bir gecikmeyle ve tam bir şenlik havası içinde yeni mevsimine başladı. Geçikmenin de, şenliğin de sebebi, orkestranın Orta Doğu ve Avrupada çıkmış olduğu, ikibuçuk ay kadar süren turneydi. Hangi ölçüye vurulursa vurulsun, New York Filârmoni turnesi, bugüne kadar eşine rastlanmamış bir başarıyı temsil ediyordu. Orkestranın şefi Leonard Bernstein turne dönüşü New York'ta bir kahraman gibi karşılandı. Orkestranın dönüşü münasebetiyle, New York Filârmoninin "karargâhı" Carneige Hall'un bulundu ğu 57. sokak geçen hafta bayraklarla süslendi; bu kadarla da kalınmadı, sokağa "Filârmoni Sokağı" adı verildi. 15 ekim akşamı orkestranın, mevsimi açış konserinde dinleyiciler şef Leonard Bernstein'ı, sahneye çıktığında ayağa kalkıp alkışladılar. New York Filârmoni Derneğinin Başkanı David Keiser, konsere olsun, konserden sonra Plaza Otelinde Bernstein şerefine verdiği kabul resmine olsun, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Dag Hammarskjold'u ve orkestranın turne süresince ziyaret ettiği memleketlerin sefirlerini, New York'un her sahadan ileri gelen şahsiyetlerini davet etmişti.

Orkestranın dönüşünü, New York'taki mağazaların çoğu, vitrinlerini Bernstein'ın ve New York Filârmoninin fotoğraflarıyla ve "Hoş Geldiniz Milletlerarası kahramanlar" yazılarıyla süsliyerek kutladılar. Halkın dikkatini çeken her hâdisenin ticarî gayelere âlet edildiği Amerikada New York Filârmoninin turnesi ve dönüşün den de reklâm maksadiyle faydalanıldı, bu ara şehrin en büyük mağazası Macy, New York Times'a verdiği tam sayfalık ilânda Bernstein'ın ve New York Filârmoninin başarısını kutladı; Filârmoni idaresi ise, ilk konserin program broşüründe bu "cömertliğe" teşekkür etti.

İlk konserin program broşüründe, orkestranın konser verdiği birçok memlekette çekilmiş fotoğraflar yer almıştı; bunların arasında çoğunluğu Rusya fotoğrafları teşkil ediyordu. Onaltı fotoğraftan dokuzu, orkestranın Rusya gezisine aitti: birinde, "Doktor Jivago" yazarı Boris Pasternak, Bernstein'ı tebrik ediyor ve resimaltına göre ona "Niçin doğmuş olduğunuzu bu konserden sonra çok iyi anladım" diyor; bir başkasında Sovyet musikişinasları bir prova sırasında Stravinski'nin "Bahar Ayini"nin icrasına katılıyorlar; bir diğerinde, Şostakoviç'in Beşinci Senfonisinin Moskovadaki icrasından sonra besteci, Bernstein'la birlikte halkı selâmlıyor... Rusya gezisine ait dokuz fotoğraftan sonra çoğunluk sırasında Türkiye iki fotoğrafla ikinci geliyordu. New York Filârmoni Orkestrasının Türkçe olarak basılmış bir konser afişinin Amerikalıları çok ilgilendireceği tahmin edilmiş olmalıydı ki orkestranın İstanbuldaki konserlerinin afişlerinin bir fotoğrafı broşürün baş köşesinde yer almıştı. Bir diğer fotoğrafta da İstanbul Açıkhava Tiyatrosundaki muazzam kalabalık gösteriliyordu.

Orkestra, New York'taki ilk konseri için yeni bir program hazırlamış, turne boyunca defalarca çaldığı eserlerden bir program derlemişti. Beethoven'in "Egmont" uvertürü ile şef Bernstein'ın piyanoda, orkestra üyelerinden kemancı John Corigliano ve viyolonselci Laszlo Varga ile birlikte çaldığı Üçlü Konsertodan, bir de Şostakoviç'in Beşinci Senfonisinden meydana gelen programı orkestra mevsimin ilk haftası boyunca, hiç bir yorgunluk, bıkkınlık belirtisi göstermeden, diriliğinden, canlılığından hiçbir şey kaybetmemiş olarak, üç kere daha icra etti. New York Filârmoni Orkestrası, hususiyetlerinden biri olan alışılmamış programlarına asıl Kasım ayında başlıyacaktı. Öyle anlaşılıyor ki New York Filârmoni, şefi Leonard Bernstein gibi uyanık bir musikisinas sayesinde, bu mevsim de gene bu şehrin musiki hayatında zirveyi işgal edecekti.

Amerika orkestrası

Amerikanın en genç orkestrası geçen hafta New Yorkta ilk konserini verdi. Orkestranın gençliği üyelerinin yaş ortalaması bakımından değil, orkestranın kuruluş tarihi bakımından. Birkaç ay önce kurulan ve gayesi Amerikan musikisini Amerikada ve fırsat düştüğü takdirde dünyada tanıtmak ve yaymak olan bu topluluk, gayesine uygun, dosdoğru bir isim taşımaktaydı: "The Orchestra of America" yani "Amerika Orkestrası".

Maamafih Amerika Orkestrası hedefine ancak, ilk konserin tenkitleri karşısında küskünlüğe düşmediği, bilâkis bu tenkitlerdeki inkâr edilemez gerçeklerden ders aldığı takdirde ulaşabilir. New Yorklu tenkitçiler, Amerika Orkestrasının geçen hafta Carnegie Hall'da verdiği konseri, bilhassa program bakımından, ittifakla yerin dibine batırdılar. Gerçi hepsi teşebbüsü övdü: "milli" eserleri çalma gayesiyle işe girişmenin ehemmiyetini belirtti. Fakat işin tutumu böyle mi olmalıydı? Bir yığın değersiz parça, sırf bazı bakımlardan tarihî ehemmiyeti var diye, bir konser programına dahil edilmeli miydi?

Nitekim programdaki dokuz eser arasında bir ikinci defa dinlemiye değer olanların sayısı biri, ya da ikiyi aşmıyordu. Geri kalanların çoğu sadece, Amerikanın Ondokuzuncu asır sonu ve Yirminci asır başında da birkaç besteciye sahip olduğunu ispat etmekten ileri gitmiyordu: bu bestecilerin de en kötü eserlerinin seçilmesine sanki itina gösterilmişti. Leo Sowerby'nun "Sonbahar Geldi" adlı uvertürü, sonbaharı bando mızıkayla getiren bir romantik budalalıktı; Edgar Stillman Kelley "Gulliver" senfonisinde, aklında kalan birkaç Wagner ve Richard Strauss klişesini kullanmakla kalmıştı. Horatio Parker'in "Altın Kudüs" oratoryosundan "Hora Novissima" adlı parça bu bestecinin, bir sonraki neslin bazı bestecilerine öğretmenlik yapmış herhangi bir musiki hocası olmaktan öteye gidemediğinin deliliydi; Amerikanın Debussy'si Charles Griffes ile Grieg'i Edward Mac Dowell en ehemmiyetsiz eserleriyle temsil ediliyorlardı. Carpenter'in "Krazy Kat" adlı eseri, cazın senfonik musikide kullanılmasının ilk örneklerinden biriydi ama, John Alden Carpenter bir George Gershwin bile olamadığı için bu eser bugün sadece tarih kitaplarında yaşıyordu. Konserde hazır bulunan ve eserlerinin çalınması bittiğinde halkı selâmlıyan iki besteciden Winter Watts, İtalyanvari duygulu şarkılar yazmıya meraklı bir amatör, Alice Hunt Sokoloff ise modası geçmiş kromatisme ve asır başı atonalismine özenen, fakat tonal alışkanlıkları yüzünden buna ulaşmıya muvaffak olamıyan bir başka amatördü. Bu kadar alelâdelik içinde Samuel Barber'in şarkıları birer şaheser tesiri yapıyordu

Öte yandan Amerika Orkestrası gerci tecrübeli musikişinaslardan meydana gelmişti, fakat şef Richard Korn'un şahsiyetsiz bir tefsirci oluşu, eserlerden nasibini alamıyan orkestranın hiç olmazsa icra gösterişi yoluyla dinleyiciye tesir etmesine de engel oluyordu. Konserin candan alkışlanan tek yanı, tenor Jan Peerce'in teganisiydi.

S P O R

Olimpiyatlar

Başı önde dönenler

Gitmeden evvel büyük lâflar eden idareciler, Beyruttan hemen hemen elleri boş yurda döndüler. Beyrutta 13 altın madalya ile gayrı resmi tasnifte Fransa ve Birleşik Arap Cumhuriyetinin ardından üçüncü olan Türk kafilesinden, ilk olark atıcılar ve eskrimciler döndü. Bu arada Güreş Federasyonu başkanı Vehbi Emrede dönenler arasındaydı Yeşilköy hava meydanında kendisini karşılıyanlara âdet olduğu üzere verdiği ilk beyanatta, 13 altın madalyanın 12 sini güreşçilerin aldığını belirtti. Vehbi Emre, hava alanında şunları söyledi: "Bozuk bir organizasyon ve nunla beraber daha iyi netice alabilirdik. Roma olimpiyatlarına iyi hazırlanmak icabeder". Mademki iyi hazırlanmamıştık, neden bu müsabakalara katıldık? Katılmakla kazancımız ne oldu, katılmasak kaybımız ne olurdu? Zira katılmakla hiçbir kârımız olmadı. Fransa, Yuogslavya, Yunanistan, Birleşik Arap Cumhuriyeti İspanya ve Lübnan gibi rakipler, bizim için bugün fayda sağlamaktan uzak, zayıf rakiplerdir. Kaybımız oldu, zira bu zayıf rakipler karşısında zaman zaman bocaladık ve bir birincilik kaybettiğimiz bazı sıkletlerde beşinciliğe kadar indik. Üç beş müsabaka ile şampiyonluk elde edilen bir turnuvada, dört birincilik elde eden takımımız, hiçbir suretle muvaffak olamamıştır. Bu hakikati, Vehbi Emre, kısmen de olsa hava alanındaki beyanatında ifade etmiştir.

Rıza Doğan galip geliyor

Teselli mükâfatı

namüsait şartlar içerisinde aldığımız bu neticeleri normal karşılamak icap eder. Greko-romende karşımızda daha kuvvetli rakipler bulduğumuzdan netice pek tatminkâr olmadı. Bununla beraber daha iyi dereceler yapabilirdik Roma Olimpiyatları için daha fazla çalışmamız icap etmektedir".

Greko-romende karşılaştığımız iki buçuk milletten Birleşik Arap Cumhuriyetine ve Yugoslavyaya neden dört birincilik hediye etmiştik? Türk takımının Greko-romende de sekiz altın madalya kazanması lâzım gelmez miydi? Bu olmadığına göre, demek ki, iyi hazırlanmamıştık. Esasen başkan bunu kısa beyanatında itiraf ediyordu. "Kuvvetli rakipler bulduk, netice tatminkâr olmadı. Bu-

Fenerbahçe

Baba nasihati

Geçen haftanın başında Pazartesi sabahı Haydarpaşa garında, trenden inen, ellerinde valizleri ve omuzlarında malzeme torbaları bulunan sporcu grubu ile pek az kimse ilgilendi. Halbuki bu sporcular değil Ankaradan, Adapazarı ve Bursadan dönüşlerinde dahi büyük bir taraftar topluluğunun candan karşılamasına alışmışlardı. Bu bakımdan, hemen hemen boş gördükleri Haydarpaşa garının sessizliğini yadırgadılar. Bu Ankarada uğranılan Gençlerbirliği mağlûbiyetinin cezasıydı.

Aradan iki gün geçtikten sonra, güneşli bir günde Kadıköyde kendi stadlarında idmana çıkan Fenerbahçeli futbolculara idareciler de tam takım halinde refakat ediyorlardı. İdman başlamadan önce, beyaz yüzlü ve ak saçlı idareci, sporcularla konuşmaya lüzum gördü ve bir baba nasihati verir gibi onlardan bazı hareketlerini kontrol etmelerini istedi.

Umumi kaptan İsmet Uluğ, zaman zaman titreyen bir sesle şunları söylüyordu: "Sizlere ceza verilmesi için tazyik ediliyorum. Fakat alınan neticelerde şansızlık ve yorgunluğun birinci derecede rol oynadığına kani bulunduğumdan, ben şahsen buna aleyhtarım. Fakat hususi hayatınızı düzeltmenizi, bilhassa hakem kararlarına karşı gelmemenizi, rakiplerimizi küçümsemiyerek maçları ciddiyet havası içinde oynamanızı istiyorum. Fenerbahçe camiası mağlûbiyetlere tahammül edemez ve bunda haklıdır."

Genel kaptanın nasihatı hakikaten alâka çekiciydi. Uluğ fena neticelerde biraz şansızlığı, biraz da yorgunluğu suçlu buluyordu. Şansızlık bir dereceye kadar kabul edilebilirdi ama, yorgunluk nedendi? Takım bu yıl oynıyacağı 38 milli lik karşılaşmasından, daha topu topu sekizini oynamıştı. Bu takım sekiz maçta yorgun düşerse, bu mücadelenin sonuna nasıl ulaşılabilirdi? Fenerbahçe, hakikaten Milli Lig dışında hiçbir haftayı boş geçirmiyor, tam bir ticari düşünüşle Adana, Bursa demiyor, nereden gel derlerse kalkıp oraya gidiyordu. Bu takım, hem de birbirinden çok daha çetin 38 karşılaşma yapmak zorundaydı.

"Altı gol atacaksınız!"

Umumi kaptanın bazı futbolcuları bir kenera çekerek hususi hayatlarını düzenlemelerini istemesinden sonra, futbolcuların "Baba" dedikleri başkan konuştu. Başkan, futbolculardan yerine getirilmesi oldukça güç bir şey istiyordu ve diyordu ki: "Ankaradaki mağlûbiyetin acısını, Adalet karşısında çıkaracağınız oyunla bize unutturmalısınız. Ben Çarşamba günü Ankaradayım. Eğer altı gol farkla galip gelmezseniz istifa ederim!"

Başkan, Adalet karşısında bir gol ziyafeti istiyordu. Hem de altı gol! aşkan Agâh Erozanın bu yerine getirilmesi oldukça güç isteğini, Fenerbahçeli futbolcular bakalım yerine getirebilecekler miydi? Fenerbahçenin Adalet karşısında elde edeceği netice, bu bakımdan alâka çekiciydi. Adalet, maçı kaybetmeye kaybedecekti ama gol farkı altıdan az olursa netice Adaletin zaferi sayılacaktı.

Galatasaray

Gole susamışlardı!.

Milli Ligin dokuzuncu haftası, Cumartesi günü Mithatpaşa stadında oynanan iki maçla devam etti. İki İzmir takımının yaptıkları bu maçlara pek rağbet görülmedi Zira İzmir takımları ile oynanan İstanbul takım-

larından birinin Galatasaray olmasına rağmen, stadda onbin kadar meraklı ancak vardı. Nedense İzmir takımlarının maçları İstanbulda pek rağbet görmüyordu. Halbuki, İzmir takımları zaman zaman elde ettikleri neticelerle, bu yıl hiç de ihmal edilmiyecek kudrette görünüyorlardı. Buna rağmen İstanbul seyircisi, İzmirlilere rağbet etmiyordu.

Karagümrükün Kadri Aytaçlı kadrosunun, favori zannedilen Göztepeyi iki farkla mağlûp etmesinden sonra, lider Galatasaray ile Altınordu oynadı Galatasaray - Altınordu karşılaşması görenlerinin görmiyenlere günlerce anlatacakları bir maçtı. Altınordu bu maçta, bir hafta önce İzmirde Adalet karşısında elde ettiği Millî Ligin gol rekorunu yeniledi. Ama bu defa atarak değil, yiyerek...

Lider Galatasaray, farklı galibiyetinin değeri ile mütenasip olarak coşkun, hırslı ve güzel bir maç çıkardı. Hiçbir zaman neticeye razı olmadı ve atabildiği kadar atmak hırsı içinde doksan dakika top koşturdu. Altınordu ise farklı mağlûbiyetine rağmen ezilmedi, ve fırsat buldukça Galatasaray kalesini zorladı. Hattâ, zaman zaman tehlike de yarattı. Maçın tek kelime ile yıldızı ise gole susadığı anlaşılan, arızası dolayısiyle birkaç haftadır takımında yer alamayan Metindi. Maç başında sağ ayak bileğindeki arızasının nüksetmesine rağmen, hırsını yenemiyerek sol ayağını kullanmakta ısrar eden bu müstesna futbolcu, maçın ilk devresinde dört, ikinci devrede de bir gol atarak, takımının sekiz gollü rekor galibiyetinde büyük rol oynadı. Top alışı, top sürüşü, stopları, top tevzi edişi ve nihayet korkunç şutları ile Metin, Altınordu karşısında sanki tek başına bir Galatasaraydı.

Millî Lig

İzmire 4 puan

Millî Ligde sonuncu olan Altay, Cumartesi günü yendiği Ankaranın sürpriz takımı Şeker-Hilâl'den sonra, Pazar günü de kuvvetli rakibi Ankaragücünü hem farklı hem de rahat yenerek İzmire dört kıymetli puanla döndü. İzmirin popüler takımı Altayın Pazar günkü galibiyetini, Cumartesi günkü gibi bir şans ve tesadüfe bağlamak doğru olmazdı. Altay, bu maçı bileğinin, daha doğrusu ayağının zoru ile almıştı. Bunda biraz da Ankaragücü idarecilerinin tertipteki hatalarının yardımı olmuştu. Bu sezon hemen hemen hiç denemedikleri yedekteki yaşlı elemanları alıp, çok değişik bir kadro ile sahaya çıkınca, en iyimser Ankaragücü taraftarı dahi maçın daha başlamadan kaybedildiğini kabullenmişti.

Arifin sağhafta ilk defa denenmesi, Mesutun Yücelin, Sedatın, Hüsamettinin verine alınmaları, Ortahafta da bu yıl hiç denemedikleri Aliye yer verilmesi, Altayın işini kolaylaştırdı. Bu yanlış tertibin verdiği ilk açık, maçın birinci dakikası dolarken görüldü. Altay, müdafaanın hatasından faydalanarak galip duruma yükseldi. Devreyi bu neticeye razı olarak oyalanmakla geçiren Altay da hatalı bir hareket yaptıysa da, bundan Ankaragücü faydalanacak durumda değildi. İkinci devrenin hemen ilk dakikasında golleri ikileyen İzmirliler, maçı rahatça kurtarmış oldular.

Altay iki günde elde ettiği dört puanla Millî Ligde sonunculuktan onbesinciliğe yükseliverdi. Sonunculuk mevkini de Feriköye bıraktı.

Cumartesi ve Pazar günleri yaptığı iki maçı da deplasmanda beraber oynayacağı Altay gibi galibiyet ve dört puanla kapayan Demirspor da sonunculuktan epey yukarılara yükseldi. Ankara şampiyonu; Galatasaray, Beşiktaş, Fenerbahçe, İstanbulspor ve İzmirspordan sonra altıncı durumdadır. Geçen hafta üçüncü durumda olan Şeker-Hilâl ise, mağlûbiyetten sonra, bu hafta sekizinciliğe inmiştir.

Beyoğlunun merkezi
GALATASARAYDA
APARTMAN
DAİRESİ
ve zengin
para ikramiyeleri
TALİHİNİZ
AÇIK OLSUN
İSTİKLAL CADDESİ
YENİ ÇARŞI CADDESİ
GALATASARAY LİSESİ
SON PARA YATIRMA TARİHİ 28/10/1959
PAMUKBANK
TÜRKİYEDE HUSUSİ TEŞEBBÜS TARAFINDAN EN BÜYÜK SERMAYE İLE KURULAN İLK BANKA
Radar Reklam